Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Academisch proefschrift over de mogendheden van den zoogenaamden tweeden en derden rang

https://hdl.handle.net/1874/289975

Misc. doctr.
Qu. n° 192

GEBONDEN DOOR
H.W. YWEMA.
UTRECHT.

1. Stoetwegen, E. W. F. Wttewaall van.
Over de mogendheden van den zoogenaamden tweeden en derden rang.

2. Philipson, R. G. „Schip is territoir"

3. Ooster, F. Over de werkinrigtingen voor armen in Nederland.

4. Bellinchave, St. J. du Tour van. Het Constitutioneel Koningschap.

5. { De leer van Jezus aangaande de ΖΩΗ ΑΙΩΝΙΟΣ
Riet. J.

6. Scheltinga, D. de Blocq van. Verband tusschen het burgerl- en het Handelsregt.

7. Greebe, A. Over verbindtenis met tydsbepaling.

Br.

OVER DE MOGENDHEDEN

VAN DEN

ZOOGENAAMDEN TWEEDEN EN DERDEN RANG.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
0497 4717

1864-1865
II
1

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

OVER DE MOGENDHEDEN

VAN DEN

ZOOGENAAMDEN TWEEDEN EN DERDEN RANG,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. J. I. DOEDES,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE GODGELEERDE FACULTEIT,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in het Romeinsch en Hedendaagsch Regt,

AAN DE UTRECHTSCHE HOOGESCHOOL,

DOOR

EDMOND WILLEM FERDINAND WTTEWAALL VAN STOETWEGEN,

GEBOREN TE KAMPEN,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

op Donderdag den 26sten Mei 1864, te 1 ure.

UTRECHT,
J. GREVEN.
1864.

Gedrukt bij J. van Boekhoven, te Utrecht.

AAN MIJNE OUDERS.

„De quel droit aller troubler les gouvernements étrangers sous prétexte de donner aux peuples des constitutions plus parfaites? *Chacun chez soi et chacun son droit.*"

Dupin, Mémoires Tom. II. p. 265.
(Redevoering van 6 Dec. 1830.)

INHOUD.

Inleiding . . . . . Blz. IX.

EERSTE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 1.

Over de volkenregtelijke gelijkheid van alle mogendheden.

TWEEDE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 8.

Over politiek evenwigt en alleenheerschappij.

DERDE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 21.

Het streven van Lodewijk XIV naar de alleenheerschappij. 1661—1715.

VIERDE HOOFDSTUK. . . . . Blz. 30.

Over het Barrière-stelsel en het Barrière-tractaat.

VIJFDE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 39.

§ 1. De Ostendische Maatschappij. § 2. De Poolsche successie-oorlog. § 3. De Oostenrijksche successie-oorlog. § 4. De zee-oorlog tusschen Engeland en Frankrijk. § 5. De zevenjarige oorlog. 1713—1763.

ZESDE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 51.

§ 1. Over het regt van interventie. § 2. De eerste verdeeling van Polen. § 3. De Beijersche erfopvolging en de Vorstenbond. § 4. De poging van Jozef II om de Schelde te openen. § 5. De inmenging van Pruissen in de binnenlandsche aangelegenheden der Vereenigde Nederlanden en de Triple Alliantie. 1763—1788.

ZEVENDE HOOFDSTUK. . . . . Blz. 67.

§ 1. De tusschenkomst der Triple alliantie. § 2. De tweede en derde verdeeling van Polen. § 3. De fransche omwenteling en het keizerrijk. 1789—1814.

ACHTSTE HOOFDSTUK. . . . . Blz. 97.

§ 1. De conferentie van Châtillon en het verbond van Chaumont. § 2. De eerste vrede van Parijs. § 3. De tractaten van Londen. § 4. Het Weenercongres. § 5. De tweede vrede van Parijs, het Heilig Verbond en de territoriale commissie van Frankfort. § 6. Het congres van Aken. § 7. De congressen van Troppau en Verona. § 8. De aangelegenheden van het Oosten. § 9. De tusschenkomst van Engeland in Portugal. 1814—1830.

NEGENDE HOOFDSTUK. . . . . Blz. 136.

§ 1. De verheffing van België tot een onafhankelijk koningrijk. § 2. De inlijving van Polen bij Rusland. § 3. De bezetting van Ancona. § 4. De tusschenkomst in Turkije. § 5. De inlijving van Krakau bij Oostenrijk. 1830—1848.

TIENDE HOOFDSTUK . . . . . Blz. 155.

§ 1. De omwentelingen van 1848. § 2. De tusschenkomst van Engeland, Frankrijk en Sardinië ten behoeve van Turkije tegen Rusland. § 3. De oorlog van Frankrijk en Sardinië tegen Oostenrijk. 1848—1859.

Besluit. . . . . Blz. 167

Stellingen . . . . . Blz. 177

INLEIDING.

Een enkele blik op den bladwijzer geslagen zal gewis voldoende zijn om den lezer uit de dwaling te helpen, waarin de wel wat onbestemde titel van dit geschrift, hem misschien gebragt heeft.

Hij zal daaruit zien, dat het geenszins ons doel was den gang te volgen van een kleingeestig geschilpunt, eener „wichtige Beschäftigung vergangener Reichstage," [1]) maar dat wij een veel belangrijker onderwerp voor ons academisch proefschrift hebben gekozen.

De uitdrukking „mogendheid van den tweeden-derden rang," die dikwijls en soms met een medelijdend schouderophalen, op kleinere staten wordt toegepast, bragt ons op de gedachte om te onderzoeken hoe een onderscheid was ontstaan, dat wij in strijd wisten met de eerste beginselen van het volkenregt.

Het zijn de vruchten van dit, wel wat vlugtig onderzoek, die wij hierbij den lezer aanbieden, ofschoon

[1]) Von Gagern, Der zweite Pariser Frieden I, pg. 341.

wij bij de bewerking van dag tot dag in de overtuiging versterkt werden dat een naauwkeurige kennis van het volkenregt, zoowel als een scherpe blik in de geschiedenis, — twee eigenschappen waarop wij ons niet kunnen beroemen — volstrekte vereischten waren om aan de behandeling van het onderwerp die volledigheid te geven, waaraan het zijne belangrijkheid voor een goed deel moet ontleenen.

Intusschen gelooven wij toch dat deze Proeve, schoon geen afgewerkte schilderij, maar liever een met losse trekken ontworpen schets, voldoende zal zijn ten bewijze hoe uit het misbruik door de sterksten van hunne krachten gemaakt en door de zwakheid waarmede de kleinere mogendheden die aanmatigingen verduurd hebben, de verhouding geboren is, welke aanleiding gegeven heeft tot het maken van een onderscheid in rang, tusschen verschillende staten.

De wijze waarop wij het gekozen onderwerp behandeld hebben, zal wel geen regtvaardiging behoeven; men zal het billijken dat wij een enkel beginsel van volkenregt eenigzins breeder hebben toegelicht, en daarentegen de historische feiten die besproken moesten worden, zoo kort mogelijk hebben aangestipt en als den lezer bekend, hebben ondersteld; men zoeke dan ook geen verband tusschen nu en dan onzamenhangende feiten die hier alleen in betrekking met het volkenregt beschouwd werden.

Nog een enkel woord over ons laatste hoofdstuk, waarin wij het gebied der geschiedenis verlatende het

wagen, den toestand waarin de kleine mogendheden in het algemeen en ons land in het bijzonder, zich tegenwoordig bevinden, van eene practische zijde te beschouwen, en de vraag pogen te beantwoorden, wat die mogendheden te doen of te laten hebben, om haren toestand te verbeteren.

Wanneer wij, in plaats van aan het einde van onzen studententijd te zijn, een lang, een werkzaam en in Regeringszaken doorgebragt leven, achter ons hadden, zou zeker het bedoelde hoofdstuk oneindig meerdere waarde hebben; maar deze overweging heeft ons niet teruggehouden, ter neder te schrijven, wat onze overtuiging ons ingaf, te minder daar die overtuiging rust op hetgeen de geschiedenis ons had geleerd; uit de ervaring toch van het verleden, kan men lessen putten voor de toekomst.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de volkenregtelijke gelijkheid van alle mogendheden.

Wanneer eene verzameling van personen en familiën, tot bevordering van gemeenschappelijke welvaart, op de eene of andere plaats bij elkander gaat wonen en zich aan een gemeenschappelijk opperbestuur onderwerpt, om vereenigd en bestendig te waken voor de veiligheid van allen, vormt zij een staat of volk [1]).

[1]) Phillimore: Commentaries upon international law, vol. I pg. 77 „for all purposes of international Law, a State (δῆμος, civitas, Volk) may be defined to be, a people permanently occupying a fixed territory (certam sedem), bound together by common laws, habits and customs into one body politic, exercising, though the medium of an organised Government, independent sovereignty and control over all persons and things within its boundaries, capable of making war and peace, and of entering into all International relations with the other communities of the globe."

Wij gebruiken de woorden staat en volk hier als synonyma, maar

Zulk een staatkundig ligchaam, is als zedelijk ligchaam beschouwd, van nature vrij en onafhankelijk en het blijft zulks, zoolang het zich door zijne eigene regenten naar eigen goeddunken laat regeren.

„Toute nation qui se gouverne elle-même, sous quelque forme que ce soit, sans dependance d'aucun étranger est un Etat souverain," zegt Vattel [1]) en eene mogendheid blijft op dien naam aanspraak houden niet alleen wanneer zij een zoogenaamd „traité d'alliance égale" met eene andere mogendheid heeft gesloten, maar zelfs wanneer zij aan eene magtiger

---

erkennen overigens met A. Ott dat „les termes *d'Etat* et de *nation* ne presentent plus dans la langue politique moderne la même synonymie qu'au temps où écrivait Klüber." Zie zijne aanteekening op § 20 van Klüber's: Droit des gens moderne de l'Europe. Travers Twiss: The law of nations, I. pg. 1.

Thorbecke: Over de erkentenis der onafhankelijkheid van België pg. 37: „Wat is het volk? Het is elke verzameling van menschen, het is elke afdeeling der ingezetenen van een Rijk, welke zich verbinden, om de oppermagt van hunnen staatkundigen wil te verklaren." En verder pg. 39: „De wil, welke de hand uitstrekt naar onafhankelijkheid, moet overeenstemmen met de gansche zedelijke, natuurlijke, huishoudelijke en staatkundige gesteldheid des afvalligen lands."

[1]) Vattel: Le droit des gens, Livre I, Chap. I, § 4.

Zie Wheaton's aanmerking op deze definitie in zijn Elements du droit international, I, pg. 43, § 12.

Günther: Europäisches Völkerrecht in Friedenszeiten, I, pg. 73. Klüber l.l. § 21.

Travers Twiss l.l. I, pg. 23 over Vattel's definitie van nationaliteit.

mogendheid verbonden is door eene „alliance inégale," waarbij der magtige meer eer, der zwakke meer hulp wordt toegezegd, mits slechts de zwakkere mogendheid zich de souvereiniteit hebbe voorbehouden. Dit stemt overeen met de volgende woorden van Leibnitz [1]): „Personam juris gentium habet, cui libertas publica competit, ita ut in alterius manu ac potestate non sit, sed per se jus armorum, foederumque habeat; quamquam forte obligationum vinculis superiori sit adstrictus et homagium, fidem, obedientiam profiteatur."

Zoo ook Berg [2]): „Majestas... est dignitas alicujus populi, quam is certe habet illibatam qui facultate gaudet ea utendi regiminis forma, qua velit: qui nulla in causa ab alterius arbitrio pendet, atque prorsus liber est et sui juris." En verder: „Gentes... tantum, quae liberae sunt ab aliorum imperio, quamvis angustissimus finibus contineantur, majestate revera gaudent."

„Un souverain n'est tenu de rendre compte de sa conduite qu'à Dieu et à son épée" [3]) zeggen de Franschen en volgens Günther is juist dit het hoofdbegrip van de souvereiniteit, het kenmerk van

---

[1]) Leibnitz: Codex juris gentium diplomaticus. Praefatio.

[2]) Berg: Dissertatio de foederibus patrocinii, Utrecht 1824, pg. 221 enz.

[3]) Over de beteekenis dezer woorden zie Real: Science du gouvernement, T. IV, Ch. II, Sect. 2, § II.

een vrij en onafhankelijk volk dat op den naam van souvereine staat wil aanspraak maken.

Over het ontstaan van vele dier staten is men het oneens omdat ons voldoende geschiedkundige bescheiden ontbreken; maar het spreekt van zelf dat zij die niet altijd vrij en onafhankelijk geweest zijn, hunne souvereiniteit later ontvangen of genomen hebben.

De meeste souvereine volken van Europa hebben op een van deze twee wijzen hunne vrijheid verkregen.

Zoo verkreeg Pruissen in 1657 bij het verdrag van Welau zijne onafhankelijkheid van de kroon van Polen, terwijl Napels, Sicilië en Sardinië door den vrede van Utrecht in 1713 van de Spaansche opperheerschappij bevrijd raakten en op nieuw onafhankelijke staten werden.

Nog aanzienlijker is de lijst van zulke staten die hun juk hebben afgeschud en de vrijheid bevochten hebben; hierbij denken wij in de eerste plaats aan ons vaderland, dat door de Unie van Utrecht in 1579 den grond legde tot zijne vrijheid en welks souvereiniteit van den 26sten Julij 1581 dagteekent, toen het der Spaansche kroon de gehoorzaamheid plegtig opzeide en zich een onafhankelijken staat verklaarde. Portugal scheurde zich in 1640 van de Spaansche heerschappij los. De Krimsche en Nogaische Tartaren onttrokken zich in 1772 aan de heer-

schappij der Ottomanische Porte en verklaarden zich een vrij volk.

De Noord-Amerikaansche staten vielen van Engeland af en verbonden zich den 4den Julij 1774 tot vestiging van hunne vrijheid en onafhankelijkheid.

Griekenland (1829), België (1830) en vele Amerikaansche staten zoo als Guatemala, San Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica (sinds 1847 en 1848 vijf souvereine republieken) de stad Greytown (1852) Nieuw Granada (1831) Venezuela met Ecuador (1828) en Brazilië dat zich in 1822 van Portugal losscheurde, zijn thans eveneens souvereine staten, die zich vrijgemaakt hebben, terwijl op dit oogenblik de kwestiën over Montenegro en Sleeswijk Holstein nog hangende zijn en de zuidelijke staten van Noord-Amerika voortdurend den bloedigsten en hardnekkigsten kamp voor hunne onafhankelijkheid strijden.

Dat nu zulke souvereine mogendheden onder elkander volkomen gelijk zijn — er is niemand die het betwijfelt ofschoon de verschillende mogendheden beurtelings den schijn hebben aangenomen, het niet te weten; die gelijkheid behoort ontegenzeggelijk tot de meest algemeen aangenomen en erkende regels van het volkenregt en wordt door vele schrijvers bijv. door Klüber en Wheaton [1]) „égalité naturelle" genoemd.

---

[1]) Wheaton l.l. I, pg. 150. Klüber l.l. § 89.
Heffter: Das Europäische Völkerrecht der Gegenwart, § 26.

Het „natuurlijke" van die gelijkheid berust dan ook zonder twijfel op de eenvoudigste beginselen van het regt, hetwelk ons leert dat de menschen van nature gelijk en hunne regten en verpligtingen dezelfde zijn, waaruit volgt dat de volken, daar zij uit eene vereeniging van een aantal zulke menschen bestaan, evenzeer gelijk zijn, dezelfde regten hebben en aan dezelfde verpligtingen zijn onderworpen.

Meerdere of mindere magt, maakt hier geen verschil en het kleinste koningrijk is evenzeer een souvereine staat als het magtigste keizerrijk, om dezelfde reden, zoo als Vattel [1]) zegt, als een dwerg even goed een mensch is als een reus.

Belangrijk zijn de gevolgen van deze gelijkheid; daardoor heeft ook de kleinste mogendheid niet alleen het regt om te bestaan en dat bestaan te verdedigen, maar ook regtmatige aanspraak om gelijkelijk met al de anderen mede te werken tot regeling van zaken van algemeen belang; daaruit vloeit verder voort dat de volken ook van elkander vrij en onafhankelijk zijn; ieder volk is dus meester van zijn handelingen en zoolang het geen inbreuk maakt op de regten van een ander, behoeft het geen rekenschap te geven van zijn doen of laten; geen ander volk heeft het regt

---

„Als Grundprincip für alle souveränen Staaten ergiebt sich Gleichheit des Rechtes."

[1]) Vattel l.l. Preliminaires § 18.

het te dwingen om iets anders te volgen dan zijn eigen wil, waar het de regeling van zijne eigene aangelegenheden betreft; het is vrij in de keuze van zijn bestuur en van de wijze waarop het wil geregeerd worden en het kostbaarste dat een volk bezitten kan, zijne souvereiniteit, moet zorgvuldig door de andere volken worden geëerbiedigd [1]). Wij hebben opzettelijk dezen regel van het volkenregt eenigzins breeder ontwikkeld, opdat het contrast tusschen de theorie, en de praktyk die in de volgende hoofdstukken zal behandeld worden, des te scherper in het oog valle, waardoor men zien zal „combien peu ceux qui sont à la tête des affaires se mettent en peine du droit, là où ils espèrent trouver leur avantage" [2]).

---

[1]) Pölitz: Grundrisz für die gesammten Staatswissenschaften pg. 278: „Aus dem Urrechte der Selbstständigkeit und Integrität gehen drei ursprüngliche oder unbedingte Rechte der Völker und Staaten unmittelbar hervor: 1°. Das Recht der Individualität und Freiheit; 2°. das Recht der Unabhängigkeit von andern; und 3°. das Recht der Gleichheit mit andern.

Phillimore l.l. pg. 9, 162 en 168: „From the first proposition — namely, that States are recognised, as free moral persons — seem to be more especially derived the Rights incident to Independence, which are...." etc. „From the second proposition — namely that each State is a member of an Universal Community — seem to be more especially derived the rights incident to Equality, which are..." etc.

Travers Twiss l.l. I, pg. 11: „The independence of a Nation is absolute, and not subject to qualification, so that Nations in respect of their intercourse under the Common Law are Peers or Equals; and their rights and obligations are under that law reciprocal."

[2]) Vattel l.l. Preface, pg. XXVII.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over politiek evenwigt en alleenheerschappij.

Daar magt en aanzien, onder de voortreffelijkste middelen gerekend worden, waardoor een volk zijn bestaan, zijne rust en veiligheid verzekeren kan; daar zij in staat stellen binnenlandsche onlusten te onderdrukken en aanvallen van buiten af te slaan, zoo heeft ieder volk natuurlijk het regt naar uitbreiding van magt te streven en kan men zelfs dat streven een pligt noemen, dien het jegens zich zelf te vervullen heeft; en daar zoo als in het vorige hoofdstuk gezegd is, ieder volk het regt heeft zijne handelingen naar eigen goedvinden in te rigten, zou geen volk bevoegd zijn een ander hierin tegen te werken, zoo lang het zich ter bereiking van dat doel op regtmatige wijze van geoorloofde middelen bedient.

Aangezien echter de ondervinding van alle eeuwen

geleerd heeft, dat magtige staten altijd een voorwendsel gereed hadden om misbruik van hunne krachten te maken en zich op kosten van zwakkere te vergrooten (welk *onregt* zij het *regt* van den sterkste noemden) waren minder magtige staten genoodzaakt, naar een middel van zelfbehoud te zoeken, het welk zij gevonden hebben in het zoogenaamde stelsel van politiek evenwigt.

Het politieke evenwigt is volgens von Herzberg [1]) niets anders „que l'union contractée soit formellement, soit tacitement entre certains Etats d'une moindre puissance, pour mettre en sûreté leur existence, leur liberté, et leurs possessions en empêchant par leurs forces réunies les progrès ultérieurs et les desseins

---

[1]) Von Herzberg: Sur la veritable richesse des états, la balance du commerce et celle du pouvoir, pg. 9.

Zie ook von Gentz: Fragmente aus der neuesten Geschichte des Politischen Gleichgewichts, pg. 1 en v., waar hij waarschuwt tegen de verkeerde opvattingen waartoe het woord heeft aanleiding gegeven.

Kläber l.l. § 6, 42 en 237, noemt het „une pure idée des diplomates ou politiques, très vague..."

Ook Dunoyer: Le Censeur Européen, Deel I, pg. 93—142, Du système de l'équilibre des puissances Européennes, is er niet mede ingenomen.

Zie daarentegen Pölitz: Gründrisz für encyclopädische Vorträge über die gesammten Staatswissenschaften, pg. 272, waar hij den grond en het doel van het politiek evenwigt beschrijft.

Travers Twiss l.l. I, pg. 152: „The system of Balance, or European Equilibrium, is a creation of Positive Law."

Zie ook Phillimore l.l. I pg. 447 en volgende.

trop vastes, réels ou possibles, de telle autre puissance qui est déjà devenue prépondérante par toutes sortes de chances et d'événements, ou qui veut le devenir encore davantage."

Natuurlijk behoeven alle mogendheden in dit stelsel niet even magtig te zijn, wanneer slechts niet eene zoo magtig is en zulk een overwigt verkrijgt, dat de vereenigde krachten der andere niet toereikende zijn, om haar te bedwingen, als zij van hare magt misbruik wil maken, door de andere te onderdrukken. Het berust hoofdzakelijk op deels stilzwijgende, deels uitdrukkelijke verdragen der volkeren, waardoor zij, ten nutte van het geheel, zich verbinden hunne natuurlijke vrijheid om zich te vergrooten, te beperken. Het rustte vroeger grootendeels op stilzwijgende, door daden betoonde toestemming en de uitdrukkelijke verdragen, hierop betrekkelijk, zijn meestal van lateren tijd [1]).

Teregt heeft de abt de St. Pierre gezegd „L'idée de conquérir l'Europe est une idée parfaitement chimérique." Niet alle Vorsten hebben zoo gedacht,

---

[1]) Travers Twiss l.l. I, pg. 152: „The outlines of the System may be discovered in the Provisions of the Treaty of Westphalia (1648)... but the express recognition of the System of Balance, as a rule of Positive Law, dates from the Treaties of Utrecht (anno 1713)."

Schmauss, Corpus Juris Gentium Academicum, pg. 1419. „Ad formandam stabiliendamque pacem ac tranquillitatem Christiani orbis Justo Potentiae Aequilibrio."

althans er zijn sedert de vroegste tijden geweest, die door een trotsch zelfvertrouwen medegesleept, zoo ver gingen in hunne veroveringsplannen, dat zij niets minder beoogden, dan om zoo al niet de geheele wereld te onderwerpen, zich toch tot beheerschers van een aanmerkelijk gedeelte van een of ander werelddeel te verheffen. Zulk eene uitgestrekte heerschappij noemen de Duitschers Universalmonarchie. Zij is tweeërlei: of eene onmiddellijke alleenheerschappij, die ware zij mogelijk, althans het voordeel zou hebben, de meeste oorlogen te voorkomen, wanneer alle volken denzelfden regent als beheerscher huldigden; of wanneer een staat (ja, desnoods eene vereeniging van vijf staten, die het op dat punt eens zijn) door de overige te verzwakken, in zulk eene verhouding geraakt, dat deze uit vrees of om andere beweeggronden, in alle opzigten zich moeten schikken naar zijne willekeur, en hunne handelingen naar zijne inzigten moeten regelen.

Eene wereldheerschappij van de eerste soort, was hoofdzakelijk het doel van de oude Veroveraars, waartoe men de Chaldeërs, de Assyriers, Perzen, Medeërs, Grieken en Romeinen telt. Maar toen het aan den moed en de volharding der dappere Duitsche volkstammen gelukt was den Romeinschen kolossus omver te stooten en op zijne puinhoopen nieuwe rijken te stichten, vergenoegde zich ieder volk, zich in het bezit van het veroverde Romeinsche wingewest

te handhaven, zonder dat een hunner aan wereldheerschappij of politiek evenwigt dacht. Karel de Groote, Otto de Groote en de beide Frederiken, Duitsche koningen en keizers uit het Zwabensche huis, streefden wel naar eene wereldheerschappij en waanden het groote romeinsche rijk weder hersteld te hebben, maar het bestond alleen in naam [1]).

Het leenstelsel (zegt von Herzberg) en de daarop berustende inrigting van het krijgswezen, de verregaande onwetenheid in de staatkunde, de regeringloosheid en de onophoudelijke binnenlandsche oorlogen, een gevolg van die inrigting, gaven wel dikwijls aanleiding onder de volken tot oneenigheden en tegenstrijdige belangen, die somtijds een bijzonder en voorbijgaand evenwigt bewerkten; maar er kon van geen duurzame en gegronde wereldheerschappij, noch van een haar tegenovergesteld evenwigt sprake zijn.

De terugkeer dezer beide groote stelsels, was der vijftiende en zestiende eeuw voorbehouden, toen het den Oostenrijkschen vorsten gelukte, door voordeelige huwelijken en eene weldoordachte staatkunde, de rijke Bourgondische erfenis, de koningrijken Spanje, de

---

[1]) De Bielfeld: Institutions politiques, Tom. II, Ch. IV, § 19, pg. 88: „Les Monarchies nouvelles, y comprise celle de Charlemagne, n'étoient proprement que de grands Empires fort éloignés de la Monarchie Universelle."

Zie over Bielfeld, von Dohm: Denkwürdigkeiten meiner Zeit, Deel V, Beilage M, pg. 217 en 218.

beide Siciliën, Hongarije en Boheme, benevens andere groote provinciën in Duitschland en Italië, met de zeer rijke bezittingen in de beide Indiën, in hun huis te vereenigen [1]).

Nu dachten en werkten Karel V, Philips II en Ferdinand II er ernstig aan, den grooten staat te vormen, dien men wereldheerschappij pleegt te noemen. Zij begonnen met het voornemen om Duitschland, Italië en de Nederlanden onder hun juk te brengen, daar deze landen, uit een staatkundig en geographisch oogpunt beschouwd, ter bereiking van hun doel het meest geschikt waren. Nu zagen de koningen van Frankrijk en Engeland zich genoodzaakt, het evenwigt van Europa, door verbonden, die zij van tijd tot tijd onder elkander, en naar gelang van omstandigheden, met de Duitsche en Italiaansche vorsten, de nieuwe republiek der Nederlanden en den koning van Zweden sloten, in stand te houden. Uit dezen bijna aanhoudenden strijd die meer dan twee eeuwen duurde, tusschen de groote Oostenrijksche wereldheerschappij en het haar tegenovergestelde stelsel van het evenwigt, ontsproten de gedurige oorlogen tusschen Karel V en Frans I, tusschen Filips II aan de eene, en de Franschen, Nederlanders en Engelschen aan de andere

---

[1]) De Belle-Isle: Testament politique, pg. 90: „cette Puissance (la Maison d'Autriche) était sans contredit, trop formidable aux yeux de toute l'Europe."

zijde, en eindelijk die bekende Duitsche of dertigjarige oorlog, dien de beide takken van het huis Oostenrijk tegen de Duitsche vorsten, Zweden, Frankrijk en Holland voerden.

Gedurende dit belangrijk tijdvak van de zestiende en van de zeventiende eeuw, sloten de vorsten van Duitschland in het jaar 1531 het Smalkaldisch verbond, in 1610 en 1633 de Unie's van Hall [1]) en Heilbronn [2]), terwijl in 1609, bij gelegenheid der twisten over de Guliksche nalatenschap, door Hendrik IV, het bekende plan van eene algemeene republiek van Europa geopperd was, dat echter in duigen viel toen hij het volgende jaar door Ravaillac vermoord werd. Al deze plannen waren enkel ontworpen om het evenwigt van Europa en Duitschland tegen de al te groote magt en tegen de werkelijke of vermeende voornemens van het Oostenrijksche huis in stand te houden.

Het waren echter niet de beide groote mogendheden Oostenrijk en Frankrijk die de schaal naar deze of gene zijde deden overslaan, het waren veeleer de Vorsten van middelbare magt, die door hunne krachten en persoonlijke talenten, op beslissende oogenblikken de kans weer ten nadeele van

---

[1]) Zie Wicquefort; L'ambassadeur et ses fonctions, Livre II, Sect. XIV, pg. 337.

[2]) Ibidem pg. 347.

Oostenrijk deden keeren en het wankelend evenwigt bevestigden. Het was de moedige Maurits, Hertog en Keurvorst van Saksen, die met een handvol zijner vasallen, Karel V te regter tijd in Tyrol aangreep, hem in 1552 het verdrag van Passau en drie jaar later den eersten godsdienstvrede afperste, waardoor hij Duitschlands vrijheid wreekte en handhaafde, die door het slechte gevolg van het Smalkaldisch verbond, bijna geheel vernietigd was geworden. De groote Gustaaf Adolf was het, een vorst even sterk van moed en geest, als zwak van magt, die met 30,000 Zweden naar Duitschland kwam en in staat was, met behulp van eenige kleine Duitsche vorsten, de overwegende magt van Ferdinand II te overwinnen en Germanië tegen eene onbegrensde heerschappij te beschutten. Nadat een al te vroege dood dezen held had weggerukt, werd de taak door hem begonnen, met even geringe krachten door zijne groote generaals voortgezet, vooral door den fieren Bernhard van Weimar, wiens naam, in de jaarboeken der wereld, naast dien van Herman, Maurits, Gustaaf en Frederik onder de helden en kampioenen voor Duitschlands vrijheid ten allen tijde zal glanzen. En eindelijk waren het de vorsten van Nassau en Oranje, de grondvesters van onze vrijheid en onafhankelijkheid, wier grootte, bij hunne geringe magt, slechts in dapperheid en tactische kennis bestond, die de Spaansche

monarchie op hare grondvesten wisten te doen wankelen. Door deze ongeloofelijke, vereenigde en zoo lang volgehouden inspanning der vorsten van Duitschland, der koningen van Zweden en Frankrijk, der prinsen van Oranje, was men ten laatste in staat, Oostenrijk en Spanje den beroemden Westphaalschen vrede van 1648, af te dwingen. Deze vrede, de eerste die volgens de regelen eener gezonde staatkunde is gesloten geworden, heeft niet alleen de vroeger zoo wankelende inrigting van het omslagtige Duitsche rijk op regelmatiger en vaster voet gebragt, maar ook door de waarborgen van Frankrijk en Zweden een duurzamer grond voor het evenwigt van geheel Europa gelegd. Hij wordt dan ook nog tot op den huidigen dag, als de eerste heilige wet voor alle Europesche volken beschouwd, die, schoon de plannen van Hendrik IV en den abt St. Pierre mislukt zijn, eene algemeene Europesche republiek uitmaken, wier leden te zamen verbonden zijn, door het groot wederkeerig belang, een regtmatig evenwigt van magt onder elkander in stand te houden.

Zoo was dan het streven van het huis van Oostenrijk naar eene onmiddellijke wereldheerschappij, mislukt en geen vorst, Lodewijk XIV misschien uitgezonderd heeft dan ook deze trotsche gedachte weêr gevoed, die naar de meening van de beste

staatkundigen, ook nooit zal kunnen verwezentlijkt worden [1]) en vermoedelijk zal wel nooit een vorst zich wagen aan den weerstand, dien zijne onregtvaardige en gewelddadige stappen, onvermijdelijk zouden ten gevolge hebben, als hij bij den tegenwoordigen toestand van het Europesche statenstelsel, nog aan de tenuitvoerlegging van zulk een dolzinnig plan durfde denken.

Daarentegen streefden sinds dien tijd, sommige mogendheden naar eene minder in het oog vallende, doch niet min gevaarlijke alleenheerschappij die men misschien meesterschap zou kunnen noemen, waarvan wij reeds op pg. 11 gewaagden en die door Schmauss bedoeld wordt als hij zegt [2]): „De groote hoop stelt zich bij eene alleenheerschappij voor, dat zulk een Monarch onmiddellijk alle landen van Europa besturen zou, alle andere Regenten zou wegjagen, en de onderdanen van hunne regten, vrijheden en wetten zou berooven. Zoo lang nu dit niet geschiedt; zoo lang zij zien, dat in Spanje, Sardinië,

---

[1]) De Bielfeld l.l. pg. 87: „...la Monarchie Universelle. Ce sistême gigantesque, n'a jamais eu de réalité, et n'en aura vraisemblablement jamais." p. 88: „Quant aux Puissances modernes, il y auroit, assurément, de l'imprudence à former un projet aussi chimérique."

[2]) Schmauss: Einleitung zur Staatswissenschaft, 1 Th. Anhang: Raisonnement über den gegenwärtigen Zustand der Balance von Europa.

Napels, Engeland, Holland, Duitschland enz. nog afzonderlijke regenten zijn en deze rijken niet onder één hoofd staan, laten zij zich diets maken, dat alles in veiligheid is. Zij bedenken niet, dat het eenen alleenheerscher onmogelijk is, om zelf in persoon elk rijk van Europa tegelijk en onmiddellijk te regeren; dat hij zijn opperbestuur noodzakelijk door middel van onderhoorige regeringen moet voeren; dat het onverschillig is of deze den titel van ambtslieden, gouverneurs, vice-koningen of koningen voeren; dat er dus eene ware alleenheerschappij en een wezenlijk opperbestuur over vele koningrijken tegelijk kan bestaan, al staan deze niet onmiddellijk onder een hoofd en al behoudt ieder koningrijk zijn' bijzonderen regent, met het uiterlijk vertoon van een koning."

Dat het streven naar zulk eene alleenheerschappij het politiek evenwigt dikwijls verstoorde of ten minste in gevaar bragt, laat zich begrijpen en dit was dan ook de aanleidende oorzaak van de meeste oorlogen die later gevoerd zijn. Dat die oorlogen zoo talrijk zijn, willen wij, met de eigen woorden van een' staatsman verklaren [1]): „L'histoire n'a tant de guerres à raconter, qu'à cause de l'extrême versatilité avec laquelle la politique des Etats a presque toujours été

[1]) de Ficquelmont: Lord Palmerston, l'Angleterre et le continent, I, pg. 222.

conduite. On a trop souvent ajouté à l'opposition naturelle et légitime des intérêts, la mobilité des resolutions.

Il y eut, il est vrai, pendant plusieurs siècles, en Europe, deux éléments fixes qui en ont dominé la politique: c'était la rivalité de la France et de l'Angleterre, et simultanément celle de la France et de l'Autriche [1]).

Il y avait donc dans cette double rivalité un principe d'alliance naturelle entre l'Angleterre et l'Autriche. Si les Etats eussent été constitués alors comme ils le sont aujourd'hui, il y aurait eu dans la fixité de cette position un principe de repos. Mais la suprématie des grandes puissances n'était pas établie. Les Etats de second ordre étaient relativement plus forts, plus influents. Il y avait alors plutôt la prépondérance que donnent les alliances, qu'une puissance positive. Ces temps étaient donc ceux des intrigues politiques. Les Etats secondaires étaient tour à tour attirés vers les pôles opposés. Ils se complaisaient dans ce jeu, où ils cherchaient et trouvaient des profits. La versatilité naturelle des Etats de second ordre, détrui-

---

[1]) Zie ook het Mémoire sur les intérêts communs de l'Angleterre et de la Hollande (1812?), transmis à M. Fagel 14 Dec. 1813 (door G. K. v. Hogendorp?) (Te vinden bij Mr. G. W. Vreede: Oranje en de Bataafsche Republiek in diplomatische betrekking tot den eersten Napoleon, Bijlage I, pg. 55). „Autrefois l'équilibre était conservé par la rivalité de la France et de l'Autriche..."

sait donc le principe de paix, qui aurait pu se trouver dans la fixité politique des grands Etats. Il n'y avait jamais d'équilibre possible entre des forces, dont des parties considérables changeaient à tout moment de position."

Wij zullen trachten in de volgende hoofdstukken aan te toonen, met feiten uit de geschiedenis geput, hoe de verschillende mogendheden beurtelings misbruik maakten van hare magt en naar de alleenheerschappij waarvan wij het laatst gesproken hebben, streefden, door zich eene suprematie over de minder magtige aan te matigen en hoe uit de lijdzaamheid waarmede de kleinere dit verdroegen, de gewoonte ontstaan is om te spreken van „mogendheden van den tweeden rang."

DERDE HOOFDSTUK.

Het streven van Lodewijk XIV naar de alleenheerschappij. 1661—1715.

Nadat de magt van de beide takken van het huis Oostenrijk, niet alléen door de lange en ongelukkige oorlogen, waarvan wij in het vorige hoofdstuk gesproken hebben, maar ook door het zwakke karakter der regenten, zeer verminderd was en daarentegen die van Frankrijk, door het beleidvol bestuur van Richelieu en Mazarin zeer was toegenomen, keerde zich de bezorgdheid voor eene verstoring van het politiek evenwigt, naar dit land, waar Anna van Oostenrijk en de sluwe Mazarin, op het door Richelieu ingeslagen spoor voorttraden, door er naar te streven de koninklijke waardigheid te verheffen en te versterken en tevens Frankrijk naar buiten uit te breiden.

Zoo verkreeg Frankrijk bij den vrede van Munster [1]) den Elsas en Sundgau, met de bisdommen Metz, Toul en Verdun en bij den Pyreneeschen vrede in 1659 [2]), het laatste werk van Mazarin, in het noorden, verscheidene plaatsen in Vlaanderen, Henegouwen, Luxemburg en Artois [3]), in het zuiden Perpignan en Roussillon.

Lodewijk XIV, intusschen meerderjarig geworden, verried al spoedig zijn trotschen en heerschzuchtigen geest; hij maakte zich den dood zijns schoonsvaders Filips IV [4]) van Spanje ten nutte, om in naam zijner gemalin aanspraak te maken op de Spaansche Nederlanden, waarvan hij bij den Pyreneeschen vrede

---

[1]) Zie Bougeant: Histoire des guerres et du traité de Westphalie, Tome III, Livre IX, § 53—71 over „la cession de l'Alsace en souveraineté" en verder pg. 530 en volgende.

[2]) Die oorlog was reeds in 1635 begonnen.

[3]) Toen de vrede van Munster gesloten werd, zegt Borgnet, Histoire des Belges à la fin du XVIII siècle, „ce fut au prix de la fermeture de l'Escaut et de la perte de nos frontières historiques; Boix-le-Duc, Berg-op-Zoom, Breda, Maestricht..." etc.

Zoo was het altijd ten koste van België, dat Spanje den vrede kocht; vergelijk de verdragen van 1659, 1668, 1678 en 1697. Teregt zegt dus Borgnet l.l. pg. 22 en volgende: „Qu'était-elle, (la Belgique) sinon un champ clos où ils (les Espagnols) allaient vider leurs querelles avec la maison de Bourbon, un territoire dont la possession ne leur importait que parce qu'ils y trouvaient, en l'amoindrissant sans cesse, les moyens d'acheter une paix toujours honteuse pour eux, toujours déplorable pour nous?"

[4]) Anno 1665.

had afstand gedaan, en schoon hij door de Triple Alliantie in 1668 (23 Januarij) onder bemiddeling van den Britschen gezant William Temple en van Jan de Wit, tusschen Engeland, Zweden en de Staten van ons land gesloten, in zijne veroveringen gestuit werd, bleven toch bij den vrede, eerlang te Aken gesloten, de meeste der veroverde steden in zijne magt.

Holland had het gewaagd den zegevierenden loop des konings te stremmen; voor deze vermetelheid moest het gestraft worden en de verdelgingskrijg tegen Nederland nam een aanvang. [1])

Nog eer de oorlog aan de staten verklaard was, werd de hertog van Lotharingen van zijn gebied beroofd; daarop drong het leger, het aan de landzijde slecht verdedigde gemeenebest binnen, en had de koning Condé's voorslag, om aanstonds op Amsterdam aan te rukken aangenomen, zoo ware ons vaderland verloren geweest.

Maar het Fransche leger verzwakte zijne strijdkrachten door vestingen te veroveren en te bezetten: daardoor hadden wij tijd ons te herstellen en toen Willem III door de Oranjepartij tot stadhouder was verheven, was het vaderland gered. De keurvorst van Brandenburg en keizer Leopold kwamen ons

---

[1]) Van Dijk: Bijdrage tot de geschiedenis der Ned. Diplom. (1668—1672) pg. IV, en 125.

te hulp, Spanje schaarde zich aan onze zijde, de karakterlooze koning van Engeland, die zich van de triple Alliantie had laten losscheuren, had reeds inmiddels den vrede met ons getroffen en Frankrijk zelf deed ons zulke aannemelijke vredesvoorstellen, dat wij afzonderlijk in 1678 den vrede te Nijmegen sloten. Door onze bondgenooten prijs te geven noodzaakten wij hen Lodewijk's voorstellen aan te nemen, voor den keizer en Karel II even schadelijk, daar de eerste Freiburg in Breisgau, de tweede Franche-Comté en twaalf steden in de Spaansche Nederlanden moest afstaan, terwijl alle op de Republiek gemaakte veroveringen teruggegeven werden [1]).

Verdeel en heersch! was de leidende gedachte geweest van Lodewijk toen hij zijne schranderheid aanwendde om de bondgenooten van elkaâr te scheiden; hij voorzag dat die scheiding verdeeldheid zou ten gevolge hebben, dat daardoor zijn overwigt zou stijgen en hij straffeloos aan zijne heerschzucht den teugel zou kunnen vieren. Wat hij voorzien had — gebeurde; op de tweespalt der verschillende mogendheden steunende, rigtte hij zijn zoogenaamde chambres de réunion op, die, regters in hunne eigene zaak, beslisten dat vele landschappen, benevens Straats-

[1]) Zie Actes et Memoires des negociations de la paix de Nimègue. (Uitgegeven door Wolfgangk en Moetjens) Deel II, pg. 514 en 625, Deel III, pg. 418.

burg en Casale eigenlijk aan Frankrijk toebehoorden. In vollen vrede nam Lodewijk ze weg en bij den wapenstilstand in 1684 te Regensburg gesloten, werd al het geroofde hem gelaten, mits hij zijne geregtshoven ontbond. Natuurlijk deden die onmagt en toegeeflijkheid der vorsten, Lodewijks hebzucht en hoogmoed nog meer aangroeijen en hij bleef voortgaan zich vele grensplaatsen aan de verschillende zijden zijns rijks toe te eigenen, tot dat het eindelijk aan zijn genialen tegenstander Willem van Oranje gelukte, te Augsburg (1686) eene groote alliantie tegen hem te bewerken, waarbij de keizer, Spanje en Zweden zich met ons verbonden, alle verdere aanmatigingen van den heerschzuchtigen monarch met geweld te keer te gaan.

De erfopvolging in de Paltz en de keuze van een nieuwen aartsbisschop te Keulen, benevens de verheffing van den stadhouder Willem III tot koning van Engeland wiens voorganger Jacobus te Versailles troost en hulp gezocht had, waren zooveel geschikte voorwendsels om den verschillende staten den oorlog te verklaren, die in 1697 door den vrede van Rijswijk [1]) geëindigd werd; waarbij Lodewijk, Willem als koning erkende en het veroverde

---

[1]) Schmauss: Corpus Juris gentium Acad., pg. 1107 - 1109 Bij art. 16 wordt Urbs Argentinensis en bij art. 19 Urbs Friburg et fortalitium St. Peter aan Frankrijk gecedeerd.

teruggaf. [1]) Men had den vrede bespoedigd, daar het te voorzien was dat de koning van Spanje spoedig zoude sterven. De beide zeemagten Engeland en Holland, die toen het evenwigt van Europa in handen hadden, beschouwden het als haren pligt, dat evenwigt door de bekende verdeelingstractaten in stand te houden. Deze moesten verhinderen dat de gansche magt van het huis Oostenrijk, door inlijving van Spanje en de Indische bezittingen, in de jongere linie vereenigd werd. Toen echter die plannen, het eerste door den dood van den Beijerschen prins, het tweede door het testament waarbij koning Karel II den hertog van Anjou tot opvolger benoemde, waren verijdeld, zagen de zeemogendheden zich genoodzaakt, tot instandhouding van het politiek evenwigt, zich met het huis Oostenrijk en de Duitsche vorsten tegen Frankrijk te verbinden, om het de Spaansche monarchie te ontrukken, die men den aartshertog Karel, tweeden zoon van keizer Leopold had toegedacht. Daaruit ontstond de lange en bloedige Spaansche successieoorlog, die in 1701 begonnen eerst in 1713 door den vrede van Utrecht eindigde.

---

[1]) G. van Hogendorp: Diss. de Gulielmo III, libertatis Europae contra dominationem Gallicam vindice, pg. 157: „Docuimus supra Ludovici in pace Risvicensi facienda modestiam, et in offerendis conditionibus benevolentiam, unice tribui debere spei, quam instans Hispanorum regni successio eo tempore excitaverat." Zie ook pg. 193, 194, 217 en volgende.

De groote Willem van Oranje was wel in het begin van 1702 overleden, maar dat de Republiek den zwaarsten last van dien oorlog met roem gedragen heeft, daarvan komt hem meerendeels de eer toe. [1]) „De hertog van Marlborough en Heinsius Raadpensionnaris van Holland, te zamen naauw verbonden met prins Eugenius, maakten als het ware het Driemanschap van het Verbond uit," zegt de Torcy. [2])

Hagchelijk stond de kans voor Frankrijk vooral na het verlies van den slag bij Malplaquet en Lodewijk XIV was op het punt zeer harde voorwaarden te moeten aannemen, toen een onverwachte gebeurtenis zijn toestand kwam verbeteren: in 1711 (den 17 April) overleed keizer Joseph I die zijn' vader Leopold in 1705 was opgevolgd, zonder kinderen,

---

[1]) Burke: Works (New-York 1859) vol. II, pg. 235. Letters on a regicide peace.

[2]) De Torcy: Mémoires pour servir à l'histoire des negociations depuis le traité de Ryswyck jusqu'à la paix d'Utrecht, I, pg. 141. Zie ook denzelfde l.l. Deel III, pg. 136: „Les instances importunes et pressantes de Buys avaient arraché le consentement de la Reine d'Angleterre, à cette exclusion des Ministres d'Espagne et de Bavière."

Sicco van Goslinga: Mémoires relatifs à la guerre de succession. (Publiés par Evertz et Delprat) pg. 98: „La negociation avec le Ministre de France fut conduite par M. le Pensionaire seul de la part des Etats Generaux... Le Pens. en faisoit de tems en tems raport au Comitté des Etats Generaux plutot comme narrative, que consultative..." etc.

terwijl hij als eenige erfgenaam zijn broeder den aartshertog Karel achterliet, den pretendent, wiens zaak door de verbonden mogendheden verdedigd werd. Door dit te blijven doen, zou men weder aan het Oostenrijksche huis eene te groote magt gegeven en juist het tegenovergestelde van wat men beoogde bereikt hebben.

Men liet dus liever de Spaansche monarchie aan den hertog van Anjou, daar Lodewijk in eene algeheele en eeuwigdurende scheiding der beide rijken toestemde, en ook bereid was de bezittingen van Spanje in Italië en België aan den nieuwen keizer Karel VI af te staan. Deze waren de grondslagen van den vrede van Utrecht, waarvan de preliminairen reeds tusschen Frankrijk en Engeland waren geteekend, zonder dat de Nederlandsche republiek er kennis van droeg, en waarbij Engeland New-foundland en Gibraltar behield, Pruissen een deel van Gelderland en Neufchatel met de bekrachtiging zijner koninklijke waardigheid kreeg, terwijl aan Savoye het eiland Sicilië werd afgestaan, dat het later echter moest ruilen tegen Sardinië, en aan de republiek het regt gegeven werd, om in de zuidelijke grenssteden bezetting te leggen.

De keizer, wiens gezanten weigerden den vrede, op deze voorwaarden te teekenen, zette zijne vijandelijkheden tegen Frankrijk voort, maar den oorlog moeijelijk alleen kunnende volhouden, sloot

bij den 6 Maart van het volgende jaar den vrede te Rastadt [1]).

---

[1]) Opmerkelijk is het dat deze vrede gesloten is, zoo als blijkt uit Art. 33: „sans consulter les Electeurs." De keizer belooft verder: „que les dits Electeurs, Princes et Etats envoyeront incessament au nom de l'Empire des pleinpouvoirs." En verder: „Sa Majesté Impériale engageant sa parole, que la dite députation, ou ceux qui seront chargez des pleinpouvoirs consentiront au nom du dit Empire à tous les points dont il est convenu entre Elle et sa Majesté Très-Chrétienne par le present Traité." (Zie Schmauss, C. J. G. A. pg. 1234).

VIERDE HOOFDSTUK.

Over het Barrièrestelsel en het Barrière-tractaat.

Wij hebben aan het slot van het vorige hoofdstuk gezien, hoe bij den vrede van Utrecht aan de Nederlandsche Republiek het regt gegeven werd, om in de zuidelijke grenssteden van de Oostenrijksche Nederlanden bezetting te leggen, en deze zaak is belangrijk genoeg om er eenige oogenblikken bij stil te staan.

De regel „Gallia amica, nunquam vicina," was sinds lang voor de republiek de onveranderlijke grondslag van hare staatkunde, en werd het allengs voor geheel Europa, dat in de veiligheid van Nederland teregt den krachtigsten waarborg van zijne eigene veiligheid zag, terwijl Engeland ons streven ondersteunde, opdat Frankrijk niet te magtig zoude worden. Het had dan ook met vreugde in 1668 de

Triple Alliantie gesloten, voornamelijk om te voorkomen dat de Spaansche Nederlanden bij Frankrijk zouden gevoegd worden.

Opdat echter de Nederlandsche Republiek deze stelling op den duur zou kunnen bekleeden, was het noodig, daar hare strijdkrachten te gering waren om te kunnen gesplitst worden, dat zij voor geen inval behoefde te vreezen, en daar dit gevaar haar echter dagelijks meer van de zuidzijde dreigde, ontwikkelde zich, uit de noodzakelijkheid hetzelve onschadelijk te maken, het zoogenaamde Barrière-stelsel.

De noodzakelijkheid van een voormuur tusschen de Nederlandsche republiek en Frankrijk werd bij den vrede van Nijmegen voor het eerst bekrachtigd, door het beding, dat België nooit onder Fransche heerschappij zou mogen komen.

Datzelfde beginsel werd ten tweeden male gehuldigd door de groote alliantie den 7 September 1701 tusschen Engeland, den keizer en de republiek gesloten, met name door art. 5, waarin zij zich verbonden tot herstel der veiligheid alle hun krachten te zullen inspannen „pour reprendre et conquérir les Provincies du Pays-Bas Espagnol, dans l'intention qu'elles servent de Digue, de Rempart et de Barrière pour séparer et éloigner la France des Provinces-Unies, comme par le passé; les dites Provinces du Pays-Bas Espagnol ayant fait la sûreté des Seigneurs États-Generaux jusqu'à ce que depuis peu

Sa Majesté Très-Chrétienne s'en fut emparée et les eut fait occuper par ses troupes." [1])

Deze groote alliantie werd ten overvloede nog hetzelfde jaar [2]) nader bevestigd door een afzonderlijk Tractaat tusschen de republiek en Engeland, waarbij zij zich wederkeerig verbonden de Fransche heerschappij in België niet te zullen dulden [3]).

Le dénuement où les successeurs de Philippe II laissèrent la Belgique, la faiblesse qu'ils montrèrent à la defendre, la facilité avec laquelle, à chaque invasion, les armées de Louis XIV s'en emparèrent, (en, voegen wij er bij, de zekerheid die wij hadden, dat de overige mogendheden het zouden toejuichen,) amenèrent enfin la Hollande à vouloir se charger elle-même de la garde de notre territoire. L'Espagne humiliée, épuisée, se soumit à cette prétention, et les troupes hollandaises, de son consentement tacite, occupèrent malgré la paix la plupart de nos forteresses; elles y étaient encore lorsque Louis XIV, au début de la guerre de la succession d'Espagne, prit

---

[1]) Zie: De Lamberty, Mémoires pour servir à l'histoire du XVIII siècle. Tom. I, pg. 625. Zie ook art. 8, waarbij bepaald werd, dat de oorlog niet zou kunnen geëindigd worden, voordat de noodige waarborgen verkregen waren, tegen de onverzadelijke heerschzucht van Lodewijk XIV.

[2]) 11 November 1701.

[3]) In Maart 1678 was ook reeds een gelijkluidend tractaat tusschen dezelfde mogendheden gesloten.

possession de la Belgique au nom de son petit-fils [1]).

Eindelijk werd het Barrière-stelsel met zooveel woorden gehuldigd in het tractaat van dien naam, den 29sten October 1709 tusschen Engeland en Holland gesloten en waarin bij art. 12 bepaald werd „qu'aucune Ville, Fort, Place ou Pays des Pays-Bas Espagnols, ne pourrait être cedé, transporté ou donné, ou échoir à la Couronne de France, ou à quelqu'un de la Ligne Françoise, soit en vertu d'aucun Don, Vente, Echange, Convention matrimoniale, Hérédité, Succession par Testament, ou ab intestat de quelque titre que ce pût être, ni de quelque autre manière que ce fût, être mise au pouvoir ou sous l'autorité du Roi Très-Chrétien ou de quelqu'un de la Ligne Francoise" [2]).

Een krachtig bewijs, hoezeer Engeland overtuigd was van de noodzakelijkheid dier Barrière, vindt men in den eisch, om in de preliminaire artikelen [3]) van den vrede, te Utrecht gesloten, door hetzelve in het geheim onderteekend, en terwijl er te dier tijde een verkoeling met Holland bestond, de volgende woor-

---

[1]) Borgnet, l.l. pg. 26 en 27.
Zie ook de Dissertatie van Bake (Leiden 1834) pg. 2 en 13 en van J. Viruly, Diss. contin. explicationem foederis de propugnaculo (Barrière-Tractaat) in Provinciis Belgico-Austriacis constituendo, diei 15 m. Nov. 1715. L. B. 1836.

[2]) Zie De Lamberty, l.l. Tom. V, pg. 467.

[3]) Den 27sten September (8 October, nieuwe stijl) 1711.

den te zien opgenomen: „Le Roi. . . (van Frankrijk namelijk). . . promet de convenir par le Traité futur de Paix, que les Hollandois auront entre leurs mains les Places-fortes qui seront specifiées, dans les Pays-Bas, pour servir désormais comme de Barrière qui assure le repos de la république de Hollande contre toute entreprise de la part de la France."

Den 30sten Januarij 1713 sloot Engeland met de Staten-Generaal een nieuw Barrière-tractaat waarvan art. 10, de bepalingen van het tractaat van 29 October 1709, nog breeder ontwikkelde. Men leest daar (art. 3) „que les parties contractantes uniront tous leurs efforts pour recouvrer les Provinces de la France Espagnole, afin de les faire servir de Boulevard et de Rempart, appelé communément Barrière, separant et éloignant la France des Provinces-Unies pour la sûreté des Etats-Généraux, comme elles avaient toujours été employées pour cela, jusqu'à ce que le Roi Très-Chrétien s'en fut emparé." En verder in art. 10 „qu'aucune partie des Pays-Bas Catholiques ne pourrait jamais être soumise à l'autorité du Roi Très-Chrétien, ni à aucune personne de la Tige des Rois de France, sous quelque titre, ou de quelque manière que ce fût" [1]).

Bij het vredes-tractaat hetzelfde jaar te Utrecht gesloten werden de Spaansche Nederlanden voorloopig

---

[1]) De Lamberty l.l. Tom. VIII, pg. 36 en 38.

aan ons gelaten, om ze aan Oostenrijk over te leveren, wanneer men het zamen eens geworden zou zijn over de wijze, waarop die landen ons zouden kunnen strekken tot eene voormuur tegen Frankrijk [1]).

Belangrijk is vooral ook art. 9 van dit vredestractaat; door dit artikel toch, werden de Spaansche Nederlanden, waarover het testament van Karel II en de deelings-acte van 11 October 1698 beschikt hadden ten voordeele van het huis van Beijeren, aan hetzelve weêr ontnomen en aan Oostenrijk gegeven, omdat men Beijeren niet krachtig genoeg oordeelde dit bolwerk tegen Frankrijk te verdedigen, en deze meening was ook de oorzaak dat in het eigenlijk gezegde Barrière-verdrag den 15den November 1715 met Oostenrijk gesloten [2]) de volgende woorden werden opgenomen „Les Pays-Bas, ne composeront qu'un seul et indivisible, inalienable et incommutable Domaine, qui sera inséparable des États de la Maison d'Autriche."

Zoo waren dan, onder bemiddeling van Engeland,

---

[1]) De Lamberty l.l. Tom. VIII, pg. 123, Art. 7 van het tractaat in welks 14e artikel, de art. 12 en 14 van de tractaten van 29 Oct. 1709 en 30 Januarij 1713 woordelijk herhaald werden.

[2]) Te Antwerpen werd het tractaat gesloten. „Le roi de Prusse voulut pareillement avoir un ministre aux conférences; mais on refusa constamment d'en admettre un de sa part." Mémoires historiques et politiques des Pays-Bas Autrichiens, Deel I, pg. 142.

Zie ook Kluit: Historia federum Belgii federati, I, pg. 76—99.

die de Barrière als eene wezenlijke voorwaarde voor zijne onafhankelijkheid en de veiligheid van zijnen koophandel beschouwde, de Spaansche Nederlanden onafscheidelijk verbonden aan eene Mogendheid die door hare geographische ligging en uitgestrekte hulpmiddelen alleen voor Frankrijk te duchten scheen, zonder der Nederlandsche republiek eene ernstige bezorgdheid te kunnen inboezemen.

Wat de voorwaarden van het tractaat aangaat, zegt Borgnet [1]) „Préoccupé d'autres intérêts plus importants à ses yeux, l'empereur se montra de facile composition: il accorda à la Hollande le droit de

---

[1]) I.I. pg. 27 en 28.

Nothomb: Essai sur la révolution belge, pg. 45 „Les provinces belges deviennent un fief de la république batave. Le traité de la barrière est l'investiture solennelle. C'est l'établissement d'une servitude de droit public, dans laquelle la Belgique est le fonds servant et la Hollande le fonds dominant."

Zie verder over dit onderwerp, Edmond Willequet's bekroonde verhandeling: Histoire du système de la Barrière, te vinden in de Annales des Universités de Belgique (1847 et 1848) p. 328—338, waar de schrijver ontwikkelt, hoe door het Barrière-tractaat, de belangen en de regten der Belgen werden gekrenkt en tot de volgende conclusie komt: „Notre pays était alors accablé sous le poids de ses malheurs. La Hollande ne s'était pas contentée de lui ravir son existence politique, sa nationalité; elle craignait que les ressources qu'offraient l'Escaut et la navigation extérieure n'entraînassent son énergie vitale de ce côté. Elle se hâta donc de lui fermer, par un indigne abus de la force, l'unique voie de prospérité qui lui restait. La Belgique, sous le faix de toutes ces calamités, n'était plus qu'un cadavre."

tenir garnison à Namur, Tournai, Menin, Furnes, Warneton, Ypres, dans le fort de Knoque, et garnison mi-partie à Termonde; celui d'occuper et d'inonder, en cas de geurre, la partie de la Belgique située entre l'Escaut et la Meuse, jusqu'au Demer; d'exiger chaque année le payement, à titre de subside, d'un million deux cent cinquante mille florins, somme hypothequée sur les revenus les plus clairs des provinces. Aux clauses précédentes il faut ajouter la cession d'une partie de la Gueldre et de la Flandre; la reconnaissance d'une dette de près de huit millions, dont l'Autriche s'était bénévolement chargée sur le refus de l'Espagne; celle d'une autre dette de plus de quatre millions, pour emprunts contractés par les deux puissances maritimes pendant leur administration provisoire; enfin la consécration nouvelle de la disposition du traité de Munster qui décidait la fermeture de l'Escaut" [1]).

Geen wonder dat de verontwaardiging algemeen en groot was in België, bij het vernemen van dit tractaat, welks bepalingen wij bevoegd waren gewapenderhand te doen naleven, terwijl zij de grond-

---

[1]) Zie Borgnet l.l. pg. 28 en 29.

Memoires historiques et politiques des Pays-Bas Autrichiens, Deel I, pg. 141 en volgende; pg. 153 „Le traité de la barrière répandit la plus vive consternation dans ces provinces, parce qu'elles se voyaient autant qu'assujetties aux Hollandais, jaloux de leur prospérité et de leur commerce. La clameur fut générale."

wettige instellingen van België, op meer dan een punt schonden [1]).

Het is bekend hoe na den vrede van Utrecht de republiek zich begon terug te trekken en alle nationale veerkracht werd uitgedoofd; land- en zeemagt werden onvoldoende verzorgd, en het bestuur liet te duidelijk blijken, hoezeer het eenen oorlog vreesde [2]), terwijl het zich achter de Barrière volkomen veilig waande [3]), en inwendige verdeeldheden der zeven provinciën, al haren invloed op de buitenlandsche aangelegenheden deden verloren gaan; teregt zegt dan ook Heeren [4]) doelende op den graad van onbeduidendheid waartoe wij vervielen: „Auch ein Staat gilt für das, wofür er sich giebt."

---

[1]) Hoe verder het Barrière-systeem de grondslag bleef van het Europesche statenstelsel, hoe zijne vernietiging door Jozef II krachtig heeft medegewerkt tot uitbreiding der Fransche omwenteling, en hoe de treurige ondervinding van zijne onmisbaarheid aanleiding gaf tot de vereeniging van België met Holland, zie bij Mr. C. van Marle, Essai sur la nécessité du rétablissement du Royaume des Pays-Bas, pg 18 en volgende.

[2]) De Jonge: Geschiedenis van de diplomatie gedurende den Oostenrijkschen Successie-oorlog en het congres van Aken, pg. 32 en 33.

[3]) Rendorp: Memorien dienende tot opheldering van het gebeurde gedurende den laatsten Engelschen oorlog, I. pg. 39, „...de Barrière... is oorzaak geweest, dat daar het gevaar verder scheen te zijn, het versterken der eigenlijke Frontieren verwaarloosd is geworden."

[4]) Heeren: Handbuch der Geschichte des Europaeischen Staatensystems und seiner Colonieen, Deel I, pg. 297.

VIJFDE HOOFDSTUK.

§ 1. *De Ostendische Maatschappij.* § 2. *De Poolsche successie-oorlog.* § 3. *De Oostenrijksche successie-oorlog.* § 4. *De zee-oorlog tusschen Engeland en Frankrijk.* § 5. *De zevenjarige oorlog.*

1713—1763.

§ 1.

Naauwelijks waren de heerschzuchtige plannen van den kardinaal Alberoni, Eerste minister aan het Spaansche hof, die eene omkeering in Frankrijk en Engeland bedoelde, door de Quadruple Alliantie [1]) bedwongen, of een nieuwe twistappel werd opgeworpen, door het plan van keizer Karel, om te Ostende

---

[1]) Van Marle l.l. pg. 18: Ce traité, où les Provinces-Unies furent comprises comme parties contractantes, fut signé le 2 août 1718 entre l'Empereur, le roi de France et celui de la Grande-Bretagne.

eene Oost-Indische Maatschappij op te rigten. Reeds een paar jaren vroeger hadden de Belgen, daar de Schelde gesloten was, hunnen blik naar Ostende gerigt en de togten, die men van daar uit, naar China en de kusten van Malabar ondernam, waren zoo verbazend in aantal toegenomen dat de Londensche en Amsterdamsche kooplieden, door deze onverwachte mededinging bedreigd, zich hevig bij het Oostenrijksche hof beklaagden, dat echter voor hunne klagten doof bleef; waarop zij zeker van de ondersteuning van hunne regering, besloten zich zelve regt te verschaffen en de Belgische schepen, schoon deze voorzien waren van zeebrieven, hun namens den keizer uitgereikt, aanhielden en opbragten.

Toen Karel zag, dat zijne regtmatige eischen tot herstel dezer grieven, geen gehoor vonden bij Engeland en Holland, besloot hij den koophandel van Ostende, onder zijne bijzondere bescherming te nemen, door aldaar eene compagnie op te rigten, aan welke hij het monopolie van den handel op de beide Indiën toestond [1]).

Het congres van Kamerijk [2]) dat voornamelijk ten

---

[1]) Het octrooi, waarbij de compagnie werd ingesteld is gedagteekend 19 Dec. 1722, maar het werd eerst zes maanden later uitgevaardigd, door de vertraging, welke de keuze der bestuurders veroorzaakt had.

De woorden van het octrooi zijn te vinden o. a. in de Mem. historiques et politiques des Pays-Bas autrichiens pg. 160.

[2]) April 1724.

doel had, Philips V met Karel VI, die nog niet officiëel afstand gedaan had van zijne aanspraak op de Spaansche kroon, te verzoenen, kreeg nadat men reeds een jaar nutteloos had laten verloopen, plotseling zijn beslag door de beleedigende terugzending der infante die aan Lodewijk XV verloofd was. Binnen twee dagen [1]) werden er drie tractaten tusschen Spanje en Oostenrijk gesloten, waarvan het laatste aan de Belgen als onderdanen van den keizer, in de havens der Spaansche monarchie dezelfde voordeelen toestond, welke de Engelschen en Hollanders genoten.

Daar het tweede tractaat een aanvallend verbond was en eene vijandige bepaling tegen Engeland behelsde [2]) zoo haastte zich deze mogendheid met Frankrijk, Pruissen en Hannover een tegen-verbond te sluiten, waartoe eindelijk ook de republiek toetrad [3]); reeds scheen het tot een algemeenen oorlog te zullen komen, toen er, dank zij de vredelievende pogingen van Fleury en Walpole vredesvoorstellen

[1]) 30 April, 1 Mei 1725.

[2]) Oostenrijk beloofde namelijk het zijne te zullen doen, dat Gibraltar en Port-Mahon door Engeland aan Spanje wierden teruggegeven.

[3]) De Jonge l.l. pg. 9: Traité d'alliance fait et conclu entre leurs Maj. Britt. très-Chrét. et Prussienne à Hanovre 3 Sept. 1725. Acte d'accession des Provinces Unies au dit traité 9 Août 1726.
Zie denzelfde pg. 33.

gedaan werden door den keizer, die het aan onpartijdige scheidsregters ter beslissing wilde overlaten of het bestaan der Ostendische compagnie tegen de tractaten streed of niet. Zijn aanbod werd van de hand gewezen, tot dat eindelijk de keizer, wien men ten opzigte der Pragmatieke Sanctie schoone beloften deed, zich liet overhalen de preliminairen van Parijs te teekenen [1]) waarin hij onder anderen verklaarde dat „n'ayant d'autre but que celui de contribuer à la tranquillité de l'Europe, et voyant que le commerce d'Ostende, avait causé des inquiétudes et des ombrages, il consentait à ce qu'il y eût suspension de l'octroi d'Ostende, et de tout commerce des Pays-Bas aux Indes, pendant l'espace de sept ans" [2]).

Dat de Belgen geen ongelijk hadden, deze schorsing als voorbode eener opheffing te beschouwen [3]) is gebleken uit den afloop der onderhandelingen den 16den Maart 1731 te Weenen beeindigd, waarbij Karel van Engeland en de Nederlanden de belofte verkreeg „de défendre, maintenir et garantir de toutes leurs forces" de orde van opvolging, zoo als deze in zijne pragmatieke sanctie geregeld was; terwijl hij zich

---

[1]) 31 Mei 1727.

[2]) Borgnet l.l. pg. 40; bij wien ook te vinden zijn de argumenten door ons aangevoerd om aan de compagnie het regt van bestaan te betwisten, en hunne wederlegging. pg. 34 en v.

[3]) Borgnet l.l. pg. 42. De acties daalden in een dag van 128 op 48 percent.

verbond „à faire cesser incessamment et pour toujours tout commerce et navigation aux Indes-Orientales, dans toute l'étendue des Pays-Bas autrichiens."

Zoo had men dus in België te veel gerekend op de herhaalde beloften eener krachtige bescherming en ten onregte geloofd, dat de keizer bij eenige vastheid van karakter, bezorgd genoeg was voor zijne eer om niet achteruit te gaan; maar het bleek spoedig, dat hij meer bezorgd was voor de erkenning der pragmatieke sanctie, dan voor de belangen van een land, waarvoor hij geen de minste genegenheid koesterde en dat hij slechts uit eigenbaat bezat.

§ 2.

Wij wenden thans den blik naar Polen en zullen zien hoe een der heiligste regten van een onafhankelijk volk, daar door zijne magtige naburen werd verkracht. De koning Frederik Augustus II, die in 1709 Stanislaus Leczinsky verdreven had, was in 1733 overleden en door zijn' schoonvader Lodewijk XV en Spanje [1]) ondersteund, deed nu de gewezen koning zijne regtmatige aanspraak gelden, waarbij hij echter

---

[1]) Bij het tractaat den 9den Nov. 1729 te Sevilla gesloten, had Spanje Oostenrijks zijde verlaten en zich bij Frankrijk aangesloten.

een mededinger aantrof in den zoon des overleden konings, Frederik Augustus III, die bij Oostenrijk en Rusland bescherming vond. Stanislaus, hoewel door het grootste deel der Poolsche natie erkend, moest naar Danzig vluchten, 't welk zich zeven maanden hardnekkig verdedigde, maar daarvoor zwaar getuchtigd werd. Spoedig reeds waren (3 October 1735) de preliminairen van den vrede van Weenen geteekend: Stanislaus ontving Lotharingen met den titel van koning, terwijl de hertog van dat land, Frans Stephanus, schoonzoon des keizers, Toscane tot vergoeding kreeg en Napels en Sicilië door den keizer werden afgestaan ten behoeve van den infant don Carlos van Spanje [1]).

§ 3.

Schoon Karel VI zich zoovele opofferingen getroost had om aan zijne oudste dochter Maria Theresia de opvolging in al de Oostenrijksche erfstaten te verzekeren, bleek het toch eerlang na zijn dood, dat hij beter zou gedaan hebben den raad, hem door Prins Eugenius gegeven, te volgen, om namelijk het krijgswezen in zulk een geduchten staat te brengen, dat zijne dochter daarmede elken aanval konde afweren.

[1]) Koch, Abrégé de l'Hist. des Traités de Paix, T. II 37—43.

Maria Theresia was jong, onervaren, zonder leger, — geen wonder dat Beijeren, Saxen, Spanje, Sardinie, Pruissen en Frankrijk dadelijk een voorwendsel gereed hadden om een deel der rijke erfenis te vorderen [1]).

Een verbond tusschen genoemde staten te Nymphenburg gesloten verzekerde den keurvorst Karel Albert van Beijeren den bijstand dezer landen, maar onder de schandelijke bepaling dat hij als keizer van Duitschland [2]) de veroveringen der Franschen over den Rhijn en in de Nederlanden niet zou terugvorderen en den Spanjaarden de handen vrij in Italie moest laten.

De koning van Pruissen medegesleept door dorst naar krijgsroem, eerzucht en de begeerte om het leger en de schatten, door zijn vader nagelaten, tot de uitbreiding van Pruissen aan te wenden zoo als blijkt uit zijne briefwisseling met zijn vriend Jordan [3]) maakte aanspraak op de hertogdommen Jägerndorf, Liegnitz, Brieg en Wholau; hij nam echter geheel

---

[1]) De Belle-isle: Testament politique pg. 93 „la Pragmatique Sanction rejetée par les Puissances mêmes, qui l'avoient garantie du vivant de Charles VI." En verder „Cette guerre a été entreprise contre mon avis;" ...„j'opinai pour que nous nous respectassions nous-mêmes, en tenant ce que nous avions promis."

[2]) Afstammende van de oudste dochter van Ferdinand I maakte hij aanspraak op de Oostenrijksche erfstaten.

[3]) Oeuvres posthumes de Frederic, vol. VIII, pg. 154, 155, 161, 164 en 210.

Silezië en liet toen zijne bondgenooten in den steek onder voorwendsels evenzeer in strijd met de gezonde en waarachtige beginselen in zijne kritiek van Machiavelli ontvouwd, als zijn aanval geweest was [1]).

Silezië werd aan Pruissen gelaten bij het tractaat van Breslau, in 1745 door dat van Dresden bevestigd; de keurvorst van Beijeren, die tot keizer van Duitschland gekozen was, stierf in hetzelfde jaar en toen nu zijn zoon en opvolger afstand deed van zijne aanspraak op de keizerlijke waardigheid en de Oostenrijksche erfstaten, werd er in 1748 een algemeene vrede te Aken [2]) gesloten, waarbij de tractaten van Westphalen en Utrecht bevestigd werden, uitgezonderd den afstand van Silezië aan Pruissen en der hertogdommen van Parma, Piacenza en Guastalla aan den infant don Philips. Deze vrede liet Oostenrijk een mogendheid van den eersten rang terwijl hij Pruissen, schoon veel minder magtig, tot dienzelfden rang verhief [3]).

Wat ons land betreft, daarvan zegt teregt Mr. de Jonge [4]) „onderlinge verdeeldheid, berooide finantien,

---

[1]) De Belle-Isle l.l. pg. 91 „sa volonté a fait son titre et ses conquêtes ont autorisé son usurpation."

[2]) De Jonge l.l. pg. 177. „Het vredestractaat van Aken was voor dit gemeenebest minder voordeelig, dan het te Brussel in 1746 ontworpen plan." Blijkens pg. 176 zijn die voordeelen ons door onze weifelende houding ontsnapt.

[3]) Wheaton: Histoire etc., I, pg. 223.

[4]) l.l. pg. 175 en 178.

onmagt van de hoogst geplaatste regenten, getrokken worden dan door Frankrijk, dan door Engeland, eindelijk aan den leiband van deze laatste mogendheid loopen, hier en daar opflikkering van vroegere zielskracht, ziedaar in omtrek den toestand der Vereenigde Gewesten. Als zeemogendheid verloor zij voortdurend in krachten en ging zij haren ondergang te gemoet. In de staatkunde boezemde zij weinig ontzag meer in, zelfs het prestige van vorige grootheid, dat zij bij het begin des oorlogs nog eenigermate bezat, verdween na den vrede. En toen de zevenjarige oorlog uitbrak, deed men alleen nog dan aanzoek bij haar, als het hoog noodig was, en dan nog op dien toon van bedreiging en aanmatiging die later gewoonte en wet geworden is van de groote Mogendheden tegenover de kleine."

§ 4.

De vrede van Aken, strooide het zaad van een nieuwen oorlog tusschen Frankrijk en Engeland, die in 1756 begonnen is en de grensscheiding hunner bezittingen in Noord-Amerika tot aanleidende oorzaak had.

Het doel van den vrede van Utrecht, die Spanje van Frankrijk moest scheiden, was met het familieverdrag in 1761 door Choiseul tot stand gebragt, verijdeld en de voorspelling van Lodewijk XIV dat

er eens geene Pyreneën meer zouden zijn, was hare vervulling meer nabij gekomen. Hierdoor werd Spanje medegesleept in den oorlog dien zijn bondgenoot tegen Engeland en Portugal voerde, maar niet volhouden kon. Zoo werd in 1763 de vrede te Parijs gesloten, waarbij Frankrijk al zijne bezittingen in Noord-Amerika verloor, Engeland's overwigt ter zee bevestigd en het evenwigt ter zee en in de koloniën vernietigd werd.

§ 5.

De koning van Engeland George II sloot in Jan. 1756 een defensief verbond met Pruissen tot behoud van den vrede, tot wederkeerigen waarborg van Hannover en Silezië en tegen het binnenrukken van vreemde troepen in Duitschland. Deze verandering in de bondgenooten van Engeland, had ten gevolge dat ook Frankrijk een ander stelsel [1]) volgde en zich bij zijn ouden vijand Oostenrijk aansloot, en met dit rijk in 1758 een of- en defensief verbond aanging. Frederik II handelde nu zoo als men verwachten kon van den man die eens ge-

[1]) Van Marle l.l. pg. 21 noemt het „la plus inouie de toutes les combinaisons."

Zie ook G. K. Van Hogendorp: Memoire l.l.

Phillimore l.l. pg. 454 „the strange phenomenon of a union between the Houses of Hapsburgh and Bourbon."

schreven heeft „c'est une maxime certaine qu'il vaut mieux prevenir que d'être prévenu" [1]); hij wachtte niet tot dat hij aangevallen werd, maar viel onverwachts in Saksen en vond in de archieven van Dresden, documenten die zijns inziens bewezen [2]) dat de hoven van Weenen, Dresden en Petersburg een plan gevormd hadden, zijne staten onder elkander te verdeelen.

De vrede te Hubertsburg, eveneens in 1763 gesloten, maakte een einde aan dezen bloedigen oorlog waarbij Pruissen geen duim breed gronds verloor; eene groote verandering evenwel was er langzamerhand ontstaan in het politiek evenwigt zoo als dat te Utrecht was vastgesteld en in de mate van magt en invloed der verschillende mogendheden van Europa.

De snelle en onmetelijke uitbreiding van Rusland, door de veroveringen van Peter de Groote; het ontstaan van het koningrijk Pruissen, dat in staat was gesteld door het genie van zijn onsterfelijken Vorst, tegen Oostenrijk op te wegen en als protestantsche mogendheid een tegenwigt uit te maken voor het

---

[1]) Oeuvres de Frederic II, pg. 155. Een andere stelling van Frederik is „que celui qui frappe le premier ne doit pas être considéré comme l'agresseur, mais celui qui rend ce coup nécessaire et inévitable."

[2]) De kracht van dit bewijs is zeer bestreden door von Herzberg en vernietigd door v. Raumer: Geschichte Friedrich des Zweiten und seiner Zeit, pg. 55, 277, 294.

katholijke Oostenrijk; de steeds toenemende overmagt ter zee van Engeland; en daarentegen de val van Zweden, Spanje en Nederland, waren de gevolgen van ontwikkeling en krachtsinspanning aan de eene zijde en van besluiteloosheid, inwendige verdeeldheid en vrees aan de andere.

ZESDE HOOFDSTUK.

§ 1. *Over het regt van interventie.* § 2. *De eerste verdeeling van Polen.* § 3. *Over de Beijersche erfopvolging en den Vorstenbond.* § 4. *De poging van Jozef II om de Schelde te openen.* § 5. *De inmenging van Pruissen in de binnenlandsche aangelegenheden der Vereenigde Nederlanden en de Triple Alliantie.*

1763—1789.

§ 1.

Het zal misschien niet ondienstig zijn ter juiste waardering van de handelingen der mogendheden, die wij in dit en in de volgende hoofdstukken moeten bespreken, een enkel woord, over het regt van interventie te doen voorafgaan [1]).

---

[1]) Phillimore l.l. pg. 433—483.
Travers Twiss l.l. I, pg. 152—155.
Wheaton Elements etc., I, pg. 77—80.

Wij hebben (blz. 6) reeds gezien hoe elke mogendheid het regt heeft voor den voortduur van haar bestaan te waken en willen nu aantoonen, hoe juist dit regt, onder zekere omstandigheden, de noodzakelijkheid kan medebrengen om tusschenbeide te treden in de handelingen van andere mogendheden en in zekere mate hare handelingen te leiden, zelfs waar de belangen van den tusschenbeide komenden Staat niet dadelijk gemoeid zijn [1]). Men kan dat regt tot interventie in twee hoofdsoorten splitsen:

1°. Eene tusschenkomst in de binnenlandsche aangelegenheden en het regt om zich zelf te regeren, dat elke mogendheid heeft.

2°. Eene tusschenkomst, wanneer een staat, door uitbreiding van zijn grondgebied of door betrekkingen met vreemde mogendheden aangeknoopt, den vrede en de veiligheid van andere staten in gevaar brengt [2]).

Heffter l.l. pg. 88—93.

Burke l.l. II Appendix to remarks on the policy of the allies, pg. 139.

Vattel l.l. Livre III, Ch. III, § 45—49.

[1]) Wicquefort: L'ambassadeur et ses fonctions II, Section XI, pg. 237. „La qualité de Mediateur est une des plus difficiles que l'Ambassadeur ait à soustenir et la Mediation est un de ses plus fascheux emplois. Le Prince qu'il represente doit estre sans interest et son Ministre sans passion."

[2]) Heffter l.l. pg. 89 onderscheidt nog, wat den vorm aangaat:

1°. Eine eigentliche Intervention, wo die fremde Macht ihre Entschlieszungen als Hauptpartei, äuszersten Falles so gar mit Gewalt, durchzusetzen trachtet;

De regtmatige gronden van eene tusschenkomst zijn deze:

1. Zelfverdediging, wanneer de instellingen van een staat, onbestaanbaar zijn met den vrede en de veiligheid van andere.

2. De regten en pligten van den waarborg.

3. De uitnoodiging der strijdvoerende partijen in een binnenlandschen oorlog.

4. De bescherming van eigen regten en belangen.

5. De instandhouding van het politiek evenwigt.

6. De bescherming van vreemde onderdanen, die vervolgd worden omdat zij eene andere dan de godsdienst van staat belijden en die beleden wordt, door den tusschenbeide komenden staat.

Eene tusschenkomst op een of meer dezer gronden is regtvaardig, maar dikwijls zijn zij door tusschenbeide tredende mogendheden als voorwendsel gebruikt om het gepleegd geweld te verbloemen [1]), en welligt zijn zij nooit erger misbruikt, dan in de

---

2°. eine blosze Cooperation, mit einer Gewalt oder Partei in dem fremden Staate selbst-eine accessorische Hilfeleistung;

3°. die Ergreifung von Vorbeugungsmitteln zur Abwendung drohender Gefahren; darunter der bewaffnete Friede;

4°. freundschaftliche Intercession für eigene oder fremde Interessen.

[1]) Van Dijk: Considérations sur l'histoire de la révolution Française, pg. 9: „nous croyons que l'on ne peut le (le principe de l'intervention) bannir du droit des gens, et que des raisons très plausibles militent en faveur de son application dans les bornes de l'équité et d'une politique sage et prudente."

schandelijke verdeeling van Polen, „la violation la plus flagrante de toute justice naturelle et du droit international, qui ait eu lieu depuis que l'Europe est sortie de la barbarie" [1]).

§ 2.

De tijd was gekomen dat de voorspelling in 1661 door Joan Casimir gedaan [2]), zou vervuld worden; Poniatowski was door Catharina II op den Poolschen troon gezet, en regeerde in naam over dat land hetwelk inderdaad door den Russischen gezant Repnin bestuurd werd.

Binnenlandsche oorlogen bleven voortwoeden en de confederatie te Bar gesloten, lokte een Russisch leger over de Poolsche grenzen, en toen de misnoegden eindelijk zoo ver gingen den koning van den troon vervallen te verklaren, kwam het sinds lang tusschen

---

[1]) Wheaton: Histoire etc., I, pg. 333.

[2]) Discours de Jean-Casimir Wasa adressé au sénat de Pologne en 1661... „Les Moscovites et les Russes essayeront d'enlever le grand-duché de Lithuanie jusqu'au Boug et au Niester, et peut-être jusqu'à la Vistule. L'électeur de Brandebourg tournera ses vues sur la grande Pologne et d'autres palatinats, qui sont dans son voisinage, et demandera à main armée la propriété de l'une et de l'autre Prusse. La maison d'Autriche jettera son dévolu sur Cracovie et sur les palatinats limitrophes de ses Etats." Te vinden o. a. bij de Saint Priest: Etudes diplomatiques et littéraires, Tom. I, Appendice A, pg. 366 en 367.

Pruissen en Rusland beraamde plan tot rijpheid, die het over de verdeeling van Polen reeds eens zouden geweest zijn, wanneer Pruissen niet zoo hardnekkig op het bezit van Dantzig en Thorn gestaan had. Men besloot nu Oostenrijk uit te noodigen om mede te deelen en den 5den Augustus 1772 werd er eene drievoudige overeenkomst te St. Petersburg gesloten, ten gevolge waarvan Pruissen, Rusland en Oostenrijk de aan hun gebied grenzende Poolsche provinciën tot zich trokken.

In de manifesten door Polen en Oostenrijk uitgegeven, kan men de nietswaardige voorwendselen lezen, waardoor zij hun gedrag trachtten te regtvaardigen. „Russia, by far the boldest, (zegt Phillimore)[1]) and, if the expression were allowable, the honestest criminal, seized upon her prey at once, scorning all subterfuges, and making openly her might her right." In hunne bewering, dat door deze deeling het politiek evenwigt niet verstoord wordt, verraadt zich reeds het bewustzijn dat het voorbeeld door hen gegeven, navolging vinden en de verderfelijkste gevolgen zou na zich slepen.

Van de vele schrijvers en staatslieden van alle landen die de verdeeling van Polen hebben afgekeurd en betreurd, heeft misschien geen het welsprekender gedaan dan von Genz, van wien wij de volgende

---

[1]) l.l. pg. 438.

woorden overnemen [1]): „Was den Entwurf zu einer Theilung von Polen für das höhere Interesse von Europa, so ungleich viel verderblicher machte, als manche frühere in Charakter und Ausführung dem Anschein nach schwärzere Gewaltthat, das war jener entscheidende Umstand, dasz er gerade aus der Quelle geschöpft wurde, aus welcher nichts als Wohlthat und Segen, als Sicherheit in Zeiten der Ruhe und Rettung in Zeiten der Gefahr über den Völkerbund geflossen seyn sollte. Eine verbindung zwischen mehrern Regenten hatte man immer nur als einen wohlthätigen Damm wider unregelmäszige Gewalt und Begierde eines einzelnen Unterdrückers betrachtet: jetzt zeigte sich, zum Schrecken der Welt, dasz eine solche Verbindung geschlossen werden konnte, um gerade das Uebel zu Stande zu bringen, gegen welches sie zur Schutzwehr bestimmt schien. Der Eindruck dieser verhaszten Entdeckung muszte noch fühlbarer und schmerzhafter werden, da die Erfinder des bösen Projektes, im ganzen Laufe ihrer Unternehmung, das Prinzip des politischen Gleichgewichts als Richtschnur und Leitstern anriefen, dasz sie wirklich nach diesem Prinzip, so weit nur die Umstände es zuliesen, bei der Festsetzung ihrer Antheile verfuhren, und indem sie seinem Wesen und Geiste die furchtbarste Wunde versetzten, sein Gewand, seine

[1]) l.l. pg. 21 en 22.

Formen und selbst seine Sprache erborgten. Corruptio optimi pessima. So das Edelste gemiszbraucht zu sehen, was das Europäische Gemeinwesen zu seiner Sicherheit und Wohlfahrt besasz, war an und für sich ein widriges Schauspiel; aber der ganze bösartige Charakter der That trat erst in ihren Folgen ans Licht. Die sache der öffentlichen Gerechtigkeit wurde von allen Seiten verrathen oder verlassen."

Maar het zijn niet alleen de drie mogendheden die de daad volvoerden [1]), van welke men zeggen kan dat zij het Volkenregt schonden, de onverschilligheid en stilzwijgende toestemming der andere, vooral van Frankrijk en Engeland vinden misschien in de omstandigheden eenige verschooning, maar zijn geenszins te regtvaardigen [2]).

§ 3.

Wij zouden over den korten en onbeduidenden oor-

---

[1]) Grotius, De jure belli ac pacis. Prolegomena 18, „populus jura naturae gentiumque violans, suae quoque tranquillitatis in posterum rescindit munimenta." De waarheid dezer woorden werd door Oostenrijk, Pruissen en Rusland, in het begin der volgende eeuw ruimschoots ondervonden. Verg. Phillimore II. I pg. 454.

[2]) Burke II, Thoughts on French affairs pg. 91: „if Great Britain had at that time been willing to concur in preventing the execution of a project so dangerous in the example, even exhausted as France then was by the preceding war, and under a lazy and unenterprising prince, she would have at every risk taken an active part in this business."

log tusschen Oostenrijk en Pruissen, die meer met de pen dan met het zwaard gevoerd werd, en de Beijersche erfopvolging in 1778 betrof, in het geheel niet behoeven te spreken, ware het niet dat hij het volgend jaar door den vrede van Teschen was geëindigd. Die vrede toch werd gesloten door bemiddeling en onder waarborg van Frankrijk en Rusland, welke laatste mogendheid, daar het tractaat van Teschen die van Westphalen hernieuwde en bekrachtigde, hierin een voorwendsel vond, zich in het vervolg steeds met de inwendige aangelegenheden van Duitschland te bemoeijen [1]), schoon het Duitsche rijk den vrede van Teschen nog niet had goedgekeurd, toen Catharina II haren waarborg verleende en het ook dien waarborg en die bemiddeling niet had gevraagd.

Hoewel het huis van Oostenrijk bij den vrede van Teschen plegtig afstand gedaan had van alle aanspraak op Beijeren, greep het toch met vreugde het plan aan door Kaunitz beraamd, om namelijk de door hunne verre ligging lastige Nederlanden [2]), tegen het

---

[1]) „On avait déjà vu plus d'une fois la Russie s'introduire dans les affaires de l'Occident; mais jusqu' alors elle ne s'y était montrée que, par échappées, d'une manière épisodique et transitoire. A Teschen, elle y entra de plain-pied, pour n'en plus sortir." Saint. Priest. II. pg. 360.

[2]) Burke II Remarks on the policy of the allies with respect to

aangrenzende Beijeren te verruilen, waardoor het rijk wezentlijk zou versterkt worden [1]).

De toestemming van den zwakken Keurvorst Karel Theodoor was spoedig verkregen [2]), Frankrijk werd overgehaald om een lijdelijk toeschouwer in deze zaak te zijn, terwijl Rusland zich zelfs liet bewegen om mede te werken.

Werkelijk verscheen in Januarij 1785 Graaf Nicolaas Romanzow, de Russische gezant te Frankfort,

---

France (Oct. 1793) pg. 131 „Such a length of frontier on the side of France, separated from itself, and separated from the mass of the Austrian country, will be weak, unless connected at the expence of the elector of Bavaria (the elector Palatine) and other lesser princes, or by such exchanges as will again convulse the empire."

[1]) De ruil zou buitendien nog de volgende voordeelen voor Oostenrijk gehad hebben, welke uit de onderstaande cijfers volgen:

De Beijersche landen hadden:

□ Mijlen.	Inwoners.	Inkomsten.
784	1,300,000	7 millioen gulden.

Het daarvoor aangeboden deel der Oostenrijksche Nederlanden:

□ Mijlen.	Inwoners.	Inkomsten.
290	1,200,000	2 à 3 millioen gulden.

Deze opgaven zijn het naauwkeurigst en getrokken uit de Königl. Preusz. Beantwortung pg. 16, aangehaald bij von Dohm: Ueber den deutschen Fürstenbund. Zie dezen Diplomaat in zijne Denkwürdigkeiten meiner Zeit. III Beilage L. pg. 244.

[2]) (Hardenberg) Memoires etc. I pg. 36 zegt dat er den 14en Jan. 1778 reeds een geheim tractaat gesloten was waarbij de keizer tot opvolger benoemd werd, met voorbijgang der regten van den wettigen erfgenaam, den Hertog van Tweebruggen.

De Saint Priest, II. pg. 355 en v.

bij den hertog Karel van Tweebruggen, wien hij de zaak mededeelde en namens de Keizerin van Rusland om zijne toestemming vroeg, met bijvoeging dat de ruil, welk ook het oordeel des hertogs mogt zijn, toch geschieden zou; door tusschenkomst van Pruissen echter veranderden Rusland en Frankrijk van zienswijze en het ontwerp werd opgegeven, dat volgens Rusland „voor het Beijersche huis zeer voordeelig zou geweest zijn, maar waarover niet verder kon gesproken worden nu de hertog de zaak anders inzag, hetgeen zeker voor den Duitschen Keizer eene genoegzame reden zou zijn, om er van af te zien."

Deze en dergelijke handelingen van het Oostenrijksche hof bragten Frederik II op de gedachte, dat het noodig was de zucht naar vergrooting, welke Jozef II bezielde, paal en perk te stellen [1]).

Een naauw verbond tusschen verscheidene Duitsche rijksvorsten scheen hem hiertoe het doeltreffend middel en hij riep zijnen minister Herzberg naar Potzdam, wien hij opdroeg de grondslagen vast te stellen waarop die alliantie moest gebouwd worden. Die staatsman

---

[1]) Borgnet II. p. 63, legt de handelwijze van Frederik eenigzins anders uit. „Joseph II montrait encore là l'imprévoyance de son caractère, en compliquant ses embarras par la manifestation d'un plan qui donnait beau jeu aux insinuations hostiles de la cour de Berlin, et soulevait contre lui une partie de l'empire germanique." van Marle II. pg. 22 beweert minder juist, dat het sluiten van den Fürstenbund, de gedwongen ruiling heeft belet.

voldeed aan den last en den 23sten Julij 1785 werd er tusschen de Keurvorsten van Saksen, Brandenburg en Brunswijk een tractaat gesloten, waarbij zij „sich die Aufrechthaltung und Befestigung des deutschen Reichs-Systems, nach den Reichsgesetzen, zum unveränderlichen Augenmerk nehmen ...." [1])

Elke vermelding der laatste gebeurtenissen werd zorgvuldig vermeden, zelfs de woorden „willekeurige en opgedrongen ruilingen," die Herzberg er gaarne in gehad had [2]), werden weggelaten; men ontweek alles wat den schijn kon hebben, dat het verbond tegen den Keizer gerigt was, schoon ieder wist dat, zonder hetgeen de Keizer gedaan had, aan het verbond nooit zou zijn gedacht geworden. Echter werd er uitdrukkelijk bepaald, dat de instandhouding der ondeelbare Beijersche landen een „casus foederis" was, waarop het verbond streng zoude toezien.

Dit verbond, dat eene geheele omkeering in de binnenlandsche aangelegenheden van Duitschland zou te weeg gebragt hebben „a été balancée par les événements plus importants et plus graves de la révo-

---

[1]) Art. I. Zie het geheele tractaat, naar een autentiek afschrift van het origineel, bij von Dohm II. III Beilage K pg. 185 en v.

[2]) In het ontwerp van Herzberg stond „Wenn Jemand... die verbündeten Fürsten... mit willkührlichen und aufgedrungenen Vertauschungen von alten erblichen Landen... beunruhigen und die Uebermacht dazu misbrauchen wollte..."

lution française," [1]) maar het heeft toch Frederik's roem als staatsman vergroot en de heerschzuchtige plannen van den Keizer van Duitschland althans in dit opzigt verijdeld [2]).

§ 4.

In hetzelfde jaar werd er ook een einde gemaakt aan een allerbelangrijkst verschil tusschen den Keizer en de Nederlandsche Republiek; reeds in 1781 had Jozef verklaard dat de Barrière voor hare veiligheid niet noodig meer was, daar Frankrijk zich met Oostenrijk had verbonden [3]) en aangemoedigd door de

---

[1]) Whenton Histoire II. pg. 344.

[2]) Zie von Gemmingen: Ueber die Königl. Preusz. Association zur Erhaltung des Reichssystems, met von Dohm's aanmerkingen hierop, te vinden in het 3e deel zijner Denkwürdigkeiten, Bijlage I. pg. 263 en volgende.

[3]) In Maart 1782 is eene brochure verschenen, die nooit weersproken en door alle geschiedschrijvers steeds als veel waars inhoudende beschouwd is, getiteld: Réflexions sur une conversation ministérielle entre le prince de Kaunitz et le comte de Wassenaer, ambassadeur des États-Généraux à Vienne. Opmerkelijk zijn daarin de volgende zinsneden: „L'empereur dit le ministre, ne veut plus entendre parler de barrières; elles n'existent plus. Tout traité, dont la base et le fondement qui l'ont fait naître sont annulés, perd son essence par lui même. Celui de 1715 a été fait contre la France; actuellement nos liaisons avec cette cour sont telles, qu'il devient parfaitement nul et inutile; et par là nous avons fourni une bien meilleure barrière et plus sûre que l'autre, qui est chimérique." Te

gedweeheid, waarmede de Staten Generaal verdroegen dat de tractaten aldus geschonden werden, kwam hij in 1784 met eene menigte opgerakelde „pretenties" voor den dag, waartegen door ons andere geldelijke vorderingen werden overgesteld, en die de Keizer dan ook eindelijk introk bij zijn ultimatum van 23 Augustus, op voorwaarde dat wij de Schelde zouden openen en de vaart vrij verklaren [1]).

De staten weigerden stellig en verzochten de tusschenkomst van Engeland en Frankrijk; Engeland wilde niet, maar Frankrijk bood de hare des te gereeder aan, uit vrees dat wij ons weêr aan Engeland's zijde zouden scharen, en toen eindelijk Frankrijks bemiddeling ook door Oostenrijk was aangenomen, werd in December de conferentie te Versailles gehouden, waarin over de preliminairen gehandeld werd; tot dat den 8sten Nov. 1785 het tractaat te Fontainebleau gesloten werd, waarbij de bepalingen van den Westphaalschen vrede bevestigd, en de barrière-tractaten opgeheven werden, terwijl aan de zijde des Keizers toegegeven werd dat de Schelde zou gesloten blijven [2]); wij van

---

vergeefs antwoordde van Wassenaer: „que jusqu'ici il avait cru toujours, *que les Traités étaient quelque chose.*"

[1]) Zie wegens deze geschillen, Koch, Abrégé de l'hist. des Traités, enz. II, 208—228 Hist. du Traité de paix de Fontainebleau entre l'Empereur et les Provinces-Unies.

[2]) Onder de vele schrijvers van dien tijd, die over deze zaak ten voordeele van Holland geschreven hebben, behoort ook Mirabeau:

onzen kant moesten 10 millioen gulden betalen en een viertal forten afstaan, waarvoor de Keizer afstand deed van al zijne regten op Maastricht.

§ 5.

In ons land, waar in 1747 de stadhouderlijke waardigheid weder hersteld was, woelden steeds de twisten tusschen de zoogenaamde patriotten, die op Frankrijk steunden, en de prinsgezinden, welke door Engeland beschermd werden; de eerstgenoemde partij kreeg echter allengs weêr de bovenhand, zoodat er schier gelijktijdig met evengemeld verdrag van Fontainebleau, den 10den Nov. 1785 een alliantie-tractaat met Frankrijk gesloten werd, terwijl zelfs in het volgend jaar de Stadhouder in zijne waardigheid van Kapitein-Generaal door Holland werd geschorst. Reeds hadden Frankrijk en Pruissen te vergeefs getracht de beide strijdige partijen te verzoenen, toen de Prinses van Oranje, naar den Haag willende reizen, tusschen Gouda en Schoonhoven werd aangehouden, iets waarvoor haar broeder, de Koning van Pruissen, „eclatante satisfactie" door zijnen gezant eischte.

Lettres historiques, politiques et critiques contenant les doutes sur la liberté de l'Escaut. „Je soutiendrai, sans remords, contre un prétendu droit naturel, que la réclamation de l'empereur est injuste, et que les autres puissances doivent l'empêcher de porter plus loin ses entreprises."

De staten, vertrouwende op de ondersteuning van Frankrijk, weigerden die voldoening te geven, waarop een Pruissisch leger de grenzen overtrok in Sept. 1787 [1]) en den Stadhouder eerlang in zijne waardigheid herstelde. Frankrijk, door Engeland in toom gehouden, had van de beloofde ondersteuning spoedig afgezien en ontving nu de talrijke uitgewekenen, terwijl den 15den April van het volgend jaar eene triple alliantie tusschen Engeland, Pruissen en ons land gesloten werd, waarbij de stadhouderlijke waardigheid in het huis van Oranje erfelijk verklaard, door die mogendheden werd gewaarborgd.

Schoon wij ons over den uitslag dezer omwenteling verheugen, betreuren wij toch de wijze waarop zij tot stand kwam; de gewelddadige tusschenkomst van Pruissen was eene ontegenzeggelijke schending van het volkenregt, daar men onmogelijk kon beweren, dat door onze binnenlandsche onlusten, de vei-

---

[1]) (Hardenberg): Mémoires tirés des papiers d'un homme d'état. Tom. I pg. 76: „Dans la grave affaire de la Hollande, qui s'aggrava en 1787 et dans laquelle Frederic II avait refusé de s'immiscer, les liens du sang et l'alliance anglaise portèrent Frederic Guillaume et son cabinet à y comprimer le parti opposé au stathoudérat et à la maison d'Orange." Ibidem pg. 339 „Frédéric-Guillaume d'après les conseils d'Hertzberg consentit à soumettre les Hollandais aux intérêts de l'Angleterre." Verg. ook Ant. Bern. Caillard, Mémoire sur la Revolution de Hollande, bij Ségur, Décade historique ou Tableau politique de l'Europe (1786—1796), T. III, 1—235; vooral pg. 228 en v.

ligheid van naburige staten, de algemeene vrede of het politiek evenwigt verstoord of bedreigd werden. Neen, wij alleen leden er onder en raakten dien ten gevolge zoo zeer onder den invloed van Engeland en Pruissen, dat zij als waarborgen optraden bij het tractaat. Zoo bleven wij niet meer vrij, die onontbeerlijke en tijdige veranderingen in onze constitutie te maken, die ons zelve wenschelijk voorkwamen; zoo werd hun een voorwendsel gegeven steeds in onze binnenlandsche aangelegenheden tusschen beide te treden; iets waarvan men in Polen vroeger en later zulk een treurig voorbeeld heeft gezien.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

§ 1. *De tusschenkomst der triple alliantie.* § 2. *De tweede en derde verdeeling van Polen.* § 3. *De fransche omwenteling en het keizerrijk.*

1789—1814.

§ 1.

De triple alliantie tusschen Pruissen, Engeland en de Vereenigde Nederlanden [1]), waarvan wij in het vorige hoofdstuk reeds gesproken hebben, bleef tot de Fransche omwenteling een beslissenden invloed uitoefenen op de geschillen die intusschen Europa beroerden, terwijl eigen belang dikwijls de ware drijfveer harer tusschenkomst was.

---

[1]) Deze alliantie wordt echter meest de Engelsch-Pruissische genoemd.

Bij de conventiën van Berlijn, van 9 Januarij 1790 en van 10 December daaraanvolgende, geteekend te 's Hage [1]), kwam zij tusschenbeide in de geschillen tusschen Leopold en zijne Belgische onderdanen die in opstand waren tegen 's Keizers gezag; en om de vroegere staatsregeling dier gewesten te herstellen, welke door de even onvoorzigtig [2]) als willekeurig ingevoerde veranderingen [3]) van Jozef II bijna voor het huis van Oostenrijk waren verloren gegaan; zij dwong Denemarken, zijne medewerking aan Rusland tegen Zweden te onttrekken; te Sistow (4 Aug. 1791) stelde zij de vredesvoorwaarden tusschen Oostenrijk en de Porte vast en noopte eerlang tevens Katharina II (bij het tractaat van Jassy) om een deel der veroveringen die zij op de Turken gemaakt had, terug te geven en haren toeleg op het Ottomanische rijk voorloopig te laten varen [4]).

---

[1]) Verg. L. P. J. van de Spiegel, Résumé des négociations, qui accompagnèrent la Révol. des Pays-Bas Autrichens, bij Mr. H. A. van Dijk Répert. histor. et chronol. des Traités conclus par la Hollande, pg. 2—5.

[2]) (van Marle) II. pg. 20 ...l'empereur Joseph II, qui, avec un esprit élevé et d'admirables intentions, ne s'est montré accompli que dans l'art de mal faire le bien..."

[3]) Deze veranderingen, hoe wenschelijk op zich zelve, waren in strijd met de grondwettige instellingen, door de hertogen van Braband bezworen, voor hunne inhuldiging. Zie Wheaton: histoire etc. I pg. 350 en Borgnet, II. pg. 70 en volgende.

[4]) Voor meerdere bijzonderheden zie Wheaton, Histoire etc. I,

Zonder de zwakheid en de wispelturigheid van Frederik Willem II en de ommekeer in het Pruissisch ministerie, [1]) maar bovenal wanneer de Fransche omwenteling niet tusschen beiden ware gekomen die alle staatkundige betrekkingen tusschen de mogendheden van Europa veranderende, ook deze alliantie vernietigde, zou zij misschien nog vele wijzigingen in het statenstelsel van Europa te weeg gebragt hebben, daar haar kortstondig aanzijn reeds overtuigend bewees, dat zij den invloed der beide keizerlijke hoven en van Spanje wilde fnuiken en van de regeringloosheid die in Frankrijk bestond gebruik maken om zonder mededingster over Europa te heerschen [2]).

§ 2.

Ten gevolge van de eerste verdeeling van Polen, werd, zoo als te voorzien was, [3]) het Rijk steeds als

---

pg. 351—353. Verg. het verdrag van Sistow, bij Martens en de Cussy, Recueil manuel et pratique T. II, p. 56—65.

[1]) Hardenberg, verving Herzberg, die Engelschgezind was, en Prins Hendrik, oom des konings van Pruissen, en den Hertog van Brunswijk, welke Franschgezind waren, van de zaken verwijderd had gehouden.

[2]) H. A. van Dijk: Considérations sur l'histoire de la révolution Française, pg. 28, 29, 39 en volgende.

[3]) In 1775 was de constitutie van Polen, door de drie roofzuchtige mogendheden gewaarborgd, zoodat er zonder hare toestemming geene

een wingewest door Rusland behandeld, dat sinds den dood van Frederik II niet meer zoo naauw met Pruissen verbonden was.

Zelfs bood Frederik Willem II den Polen aan, indien zij met hem een verbond sloten, de onschendbaarheid van hun grondgebied te waarborgen en herhaalde het volgend jaar (1789) zijn aanbod op voorwaarde dat het leger tot op zestig duizend man vermeerderd zou worden en er eene nieuwe staatsregeling wierd ingevoerd.

Te vergeefs protesteerde Catharina II tegen elke verandering in de door haar gewaarborgde constitutie, maar de oorlog dien zij op dat oogenblik met de Turken voerde belette haar te verhinderen, dat de Polen den 29sten Maart 1790 een alliantie-tractaat met Pruissen teekenden, waarbij deze mogendheid zich verbond de Polen te helpen, zoo dikwijls een vreemde staat zich met hunne binnenlandsche aangelegenheden zou willen bemoeijen; [1]) terwijl wanneer de pogingen van den koning van Pruissen om vijandelijkheden tegen de Polen te voorkomen, vruchteloos mogten blijven, hij dit als een casus foederis zou beschouwen en volgens art. 4 van het tractaat de Polen zoude beschermen.

---

verandering in kon gemaakt worden — een heerlijk voorwendsel om zich steeds in de binnenlandsche aangelegenheden van het rijk te mengen.

[1]) Martens: Recueil de traités vol. IV, pg. 472.

Ten gevolge van dit tractaat, werd den 30sten Mei 1791 de nieuwe staatsregeling ingevoerd waarbij het liberum veto [1]) afgeschaft en de kroon in het huis van Saksen erfelijk verklaard werd, welke maatregelen door den koning van Pruissen sterk werden toegejuicht [2]).

Intusschen kreeg Rusland, door den vrede van Jassy van den oorlog met de Turken verlost, de handen vrij en besloot nu de partij, die zich in Polen tegen de nieuwe staatsregeling had aangekant, te helpen, om ze te doen opheffen. Natuurlijk riepen de Polen de hulp in van Pruissen, hun bij art. 6 van het tractaat van 29 Mei 1790 zoo uitdrukkelijk beloofd — maar te vergeefs.

Frederik Willem was laag en eerloos genoeg de beloofde hulp te weigeren, onder het ellendige voorwendsel dat de nieuwe constitutie van latere dagteekening zijnde dan het tractaat van 1790, het casus foederis nog niet daar was; waarbij nog kwam „qu'il n'avait jamais approuvé ce changement, mais en avait, au contraire, prévu les suites malheureuses [3])".

En toch was hij het, die door middel van zijn

---

[1]) Phillimore II. pg. 439 noemt het liberum veto „that source of her misery."

[2]) Lettre du roi de Prusse au comte de Goltz. Bij Ségur, histoire de Frederic Guillaume II vol. III, pg. 232. Pièces justificatives.

[3]) Ségur II. vol. II, p. 259. Lettre du roi de Prusse au roi de Pologne, Pièces justificatives.

doorslepen Gezant Lucchesini, op alle mogelijke wijzen de ongelukkige Polen had opgezet, hunne constitutie te veranderen en zich van Ruslands voogdij te ontslaan. Teregt zegt dan ook een fransch diplomaat, die aan het hof van dien Vorst heeft verkeerd, „on a vu trop souvent, en politique, sacrifier la justice à l'ambition; mais jamais on ne se permit de nier des engagements si publics, si récents, et de se jouer si ouvertement de la foi des traités [1])".

De ware reden echter van dit schandelijk gedrag, was de schrik dien hem de fransche omwenteling aanjoeg, en de vrees dat hij tegelijk Rusland zou moeten bevechten en Frankrijk den oorlog aandoen; daarbij was de gedachte aan eene nieuwe verdeeling van Polen bij de hoven van Petersburg, Weenen en Berlijn opgerezen en het duurde niet lang of de Polen, die hun eenigen bondgenoot verloren hadden en den ongelijken strijd tegen Rusland toch niet dan met moeite konden volhouden, zagen hun gewaanden vriend in een verraderlijken vijand herschapen die met een leger hunne grenzen overtrok [2]).

Het einde van dit alles was, gelijk bekend is, de tweede verdeeling van Polen in 1793 terwijl de opstand

---

[1]) Ségur II. II pg. 237.

[2]) Den 24sten April beloofde de koning te Potzdam, dat een leger van 25,000 man gereed zoude staan om in Polen te rukken. Memoires d'un homme d'État I pg. 388.

van Kosciusko het volgend jaar, de derde en algeheele verdeeling ten gevolge had. Wanneer de Pruissische staatslieden, door eerlijke beginselen geleid, niet in den roof van Polen, hun voordeel gezocht [1]), maar krachtige maatregelen [2]) genomen hadden om den voortgang der Fransche omwenteling te stuiten, dan zou ook Oostenrijk een talrijker leger in het veld hebben gezonden [3]), en de geschiedenis dier dagen zou niet bezoedeld geweest zijn door een volksmoord aan de Weichsel, noch welligt zelfs, door een koningsmoord aan de Seine.

---

[1]) Burke II, Thoughts on French affairs, pg. 91: „if they (the two great leading powers of Germany) come to think that they are more likely to be enriched by a division of spoil, than to be rendered secure by keeping to the old policy of preventing others from being spoiled by either of them, from that moment the liberties of Germany are no more."

[2]) Dat de oorlog aan den Rhijn, door de bemoeijingen van Lucchesini, Haugwitz en Lombard en door die van den generalissimus Hertog van Brunswijk, slechts een schijnoorlog was, voldoende om de Keizerin van Rusland te believen, zie men ontwikkeld in de Mémoires etc. II. I, pg. 462 en v.

[3]) De keizer bragt slechts 56,000 man tegen Frankrijk op de been, waarvan een deel, in Breisgau, niet eens aan den oorlog deelnam.

Van Dijk: Considérations etc. p. 192. „Le cabinet de Vienne pensait devoir être sur ses gardes non-seulement contre la Russie mais aussi contre la Prusse, dans la crainte que ces deux cours ne se concertassent pour écarter l'Autriche d'un second partage de la Pologne."

§ 3.

De gemakkelijkheid waarmede de keizerlijke wapenen den opstand in de Oostenrijksche Nederlanden bedwongen hadden, gaf aan de vorsten van Europa een verkeerd denkbeeld van den waarschijnlijken loop en uitkomst der fransche omwenteling [1]), zoodat zij waanden het wettig gezag aldaar ligt te zullen kunnen herstellen als zij van dezelfde middelen gebruik maakten.

Het gedenkwaardige jaar 1789 was echter nog niet verloopen, of Europa had reeds de ondervinding opgedaan, dat het volkenregt, zoo als het toen in Frankrijk begrepen werd, onbestaanbaar was met de onafhankelijkheid en verpligtingen der staten.

Bij een decreet van 30 Nov. 1789 had de nationale vergadering het eiland Corsika bij Frankrijk ingelijfd, trots de regtmatige vertoogen der republiek Genua, die door Barnave en Mirabeau ligter geacht

---

[1]) Lipman: Geschiedenis van de staatkunde der voornaamste Mogendheden van Europa, Deel II, Inleiding pg. X, „In den aanvang hadden de andere mogendheden deze omwenteling niet ongaarne gezien. Onbewust dat er een nieuw tijdvak was aangebroken, beoordeelden zij die gebeurtenis naar de regelen der oude staatkunde, welke den opstand in naburige staten begunstigde, en vleiden zich dat het uitsluitend gevolg zoude zijn, hare betrekkelijke magt ten aanzien van Frankrijk te vergrooten."

werden, dan hetgeen zij noemden „le principe sacré, régulateur en cette matière, le voeu du peuple."

Eenige maanden later had de nationale vergadering op nieuw gelegenheid te toonen dat zij de tractaten niet eerbiedigde; het hof van Madrid vroeg namelijk of Frankrijk, zoo noodig, gemeene zaak met Spanje zoude maken, zoo als bij het pacte de famille van 1761 bepaald was.

Den 26sten Augustus stelde de nationale vergadering daarop als beginsel vast, 1°. dat de gesloten tractaten zouden geëerbiedigd worden door de natie, „jusqu'au moment où elle aurait reçu ou modifié ces divers actes," en 2°. dat aan alle hoven kennis zou gegeven worden, „que la nation ne pouvait dans aucun cas reconnaître dans les traités, que les stipulations purement défensives et commerciales." Ingevolge dit besluit werd dan ook aan Spanje geantwoord, dat men zich aan de defensive en handelsverpligtingen die vroeger gesloten waren zoude houden.

Intusschen was er een burgeroorlog ontstaan in Avignon en het graafschap Venaissin, welke streken sinds eeuwen onder de souvereiniteit van den Paus stonden. In Junij 1790 verzocht de partij die op het oogenblik bovendreef om bij Frankrijk ingelijfd te worden, en na vele heftige zittingen werd ten laatste (20 Nov. 1790) op voorstel van Mirabeau verstaan, de eindbeslissing te verdagen maar inmiddels troepen naar Avignon te zenden, die dan ook werkelijk

in December van datzelfde jaar de stad binnen trokken [1]), terwijl bij besluit van 14 Sept. 1791 die stad en het graafschap met Frankrijk vereenigd werden, „en vertu des droits [2]) de la France sur les États réunis et conformément au voeu librement et solemnellement émis", etc. niettegenstaande bij het decreet van 22 Mei 1790 [3]) verklaard was, dat men geene veroveringen wilde maken, noch zijne krachten tegen de vrijheid van eenig volk zoude aanwenden.

De besluiten van 4 Aug. 1789 waarbij de leen- en heerlijke regten waren opgeheven, werden door de nationale vergadering ook toegepast op de in Frankrijk gelegen bezittingen der Duitsche vorsten, waarover Lodewijk XIV bij het tractaat van Westphalen de souvereiniteit had gekregen, onder uitdrukkelijk voorbe-

---

[1]) Zij stonden onder aanvoering van Jourdan en noemden zich „les braves brigands;" op het laatste hebben zij zeker aanspraak; misschien is er nooit ergens schandelijker gemoord, of vreeselijker buitensporigheid gepleegd.

[2]) De gronden, waarop die regten steunen, worden niet genoemd.

[3]) Decreet van 22 Mei 1790 Art. 4 (Moniteur, 1790 N°. 142) „si le corps législatif juge que les hostilités commencées sont une agression coupable de la part des ministres ou de quelques autres agents du pouvoir exécutif, l'auteur de cette agression sera poursuivi comme coupable de lèse-Nation; l'assemblée nationale déclarant à cet effet que la nation française renonce à entreprendre aucune guerre, dans la vue de faire des conquêtes et qu'elle n'emploiera jamais ses forces contre la liberté d'aucun peuple".

houd der regten van privaat eigendom en jurisdictie.

Nadat door de Standen van het Duitsche rijk hierover bij de Fransche regering was geklaagd, vaardigde de nationale vergadering den 28sten Oct. 1790 een decreet uit, door Mirabeau gesteld en aldus luidende: „L'assemblée — considérant qu'il ne peut y avoir dans l'étendue de l'empire français d'autre souveraineté que celle de la nation, déclare que tous ses décrets..... concernant les droits seigneuriaux et féodaux doivent être exécutés dans les départements du Haut et Bas-Rhin, comme dans toutes les autres parties du royaume. Et néanmoins, prenant en considération la bienveillance et l'amitié qui depuis si longtemps unissent intimement la nation française aux princes d'Allemagne, décrète que le roi sera prié de faire négocier, avec les dits princes, une détermination amiable des indemnités, qui leur seront accordées," enz. [1]) Schoon dit aanbod van de hand werd gewezen en de Duitsche Rijksdag, de verongelijkte vorsten ondersteunde, bleef echter Frankrijk weigeren hun regt te verschaffen, op grond dat dit in strijd zou zijn met de nieuwe constitutie.

Inmiddels was de oorlog met Oostenrijk en Pruissen uitgebroken [2]), die voor hunne eigene veiligheid

---

[1]) Moniteur 1790 N°. 303.

[2]) Burke II Heads for consideration on the present state of affairs. (Written in November 1792) pag. 109.

begonnen te vreezen, en ofschoon men er in Frankrijk gedurig op wees, dat men geen oorlog voerde tegen het Duitsche rijk, viel men toch metterdaad het laatste aan, door het Bisdom Bazel binnen te rukken, dat den 29sten April 1792 door den Generaal Custine bezet werd; iets waardoor de overige Duitsche vorsten uit hunnen slaap werden wakker geschud en zich op het voorbeeld hun door Oostenrijk en Pruissen gegeven, tot den krijg toerustten [1]).

Deze inmenging in de Fransche omwenteling door de overige mogendheden, werd buitendien nog ten overvloede gewettigd door het decreet, hetwelk de Nationale Conventie den 19den November van dat jaar uitvaardigde.

De Moniteur van dien dag verhaalt het met de volgende woorden:

„*Lepeaux* propose et la *Convention* adopte la rédaction suivante: La Convention nationale déclare qu'elle accordera secours à tous les peuples qui voudront recouvrer leur liberté, et elle charge le pouvoir exécutif de donner des ordres aux généraux des armées Françaises pour secourir les citoyens qui auraient été, ou qui seraient vexés, pour la cause de la liberté. La Convention nationale ordonne aux généraux des armées Françaises de faire imprimer et afficher le

---

[1]) (Hardenberg) Memoires etc. II. I, p. 395.

présent décret dans tous les lieux où ils porteront les armes de la république.

Sergent. Je demande que ce décret soit traduit et imprimé dans toutes les langues. — Cette proposition est adoptée."

En toen de afgevaardigde Baraillan, later in de Conventie het voorstel deed, om te verklaren dat dit decreet slechts van toepassing was op de mogendheden met welke de republiek in oorlog was, werd zijne motie met eene groote meerderheid verworpen. [1])

Dit decreet werd door Engeland, dat tot nu toe de strengste onzijdigheid had in acht genomen, als eene oorlogsverklaring beschouwd, en dit gedrag is als het ware bij voorraad door Vattel gewettigd geworden, toen hij verklaarde [2]): „Donc toutes les nations sont en droit de réprimer par la force celle qui viole ouvertement les lois de la société que la nature a établies entre elles, ou qui attaque directement le bien et le salut de cette société." En verder [3]): „Les nations ont le plus grand intérêt à faire universellement respecter le droit des gens, qui est la base de leur tranquillité. Si quelqu'un le foule

---

[1]) Alison I, p. 297. De Nationale Conventie trok de decreten in, waarbij aan de Duitsche vorsten eene vergoeding was toegezegd, voor de opheffing van hunne feodale regten in Frankrijk (B. de Moleville X, p. 290). Zie van Dijk: Considérations etc. p. 215 noot 2.

[2]) II. Prelim. § 22 p. 8.

[3]) II. Livre I, Ch. 23 § 283 p. 139.

ouvertement aux pieds, toutes peuvent et doivent s'élever contre lui; et réunissant leurs forces pour châtier cet ennemi commun, elles s'acquitteront de leurs devoirs envers elles mêmes et envers la société humaine, dont elles sont membres."

Dit decreet werd den 15den December gevolgd door een ander, in welks eerste artikel o. a. dit voorschrift gelezen werd „. . . . les généraux proclameront, dans les pays qui sont ou seront occupés, par les armées de la république, sur-le-champ, au nom de la nation française, la souveraineté du peuple, la suppression de toutes les autorités établies, des impôts ou contributions existants, l'abolition de la dîme, de la féodalité, des droits seigneuriaux, de la servitude réelle et personnelle, et généralement de tous les privilèges." [1])

---

[1]) Dat dit decreet slechts een voorlooper was van de aanhechting van België aan Frankrijk, was van zoo algemeene bekendheid, dat in het geding van Hébert, de voorzitter der revolutionaire regtbank aan een der beschuldigden vroeg, „Proly, avez vous blâmé le décret du 15 décembre 1792, qui prononçait la réunion de la Belgique à la France"? Zie Borgnet II. T. II, p. 111. Verg. ook Levae, Les Jacobins, les patriotes et les réprésentants provisoires de Bruxelles (1792—1793) Ch. III, p. 72. Discours du citoyen Français Goguet „Il ne doit plus exister de corps privilégié, infecté du poison de l'aristocratie".

Burke II, Thoughts on French affairs pg. 106 „To what lengths this metod of circulating mutinous manifestos... will go, and how soon they will operate, it is hard to say — but go on it will..."

Dit decreet werd aan alle generaals uitgereikt met een aantal exemplaren van de volgende proclamatie, die zij slechts hadden in te vullen:

„Le peuple français au peuple .....

„Frères et amis, nous avons conquis la liberté, et nous la maintiendrons. Nous offrons de vous faire jouir de ce bien inestimable, qui vous a toujours appartenu, et que vos oppresseurs n'ont pu vous ravir sans crime. [1])

Nous avons chassé vos tyrans. Montrez-vous hommes libres, et nous vous garantirons de leur vengeance, de leurs projets et de leur retour." [2])

En dat men het niet bij woorden liet blijven, bleek uit de aanhechting van Savoye [3]), van het graafschap

---

[1]) Burke II, Letters on a regicide peace. Letter IV, pg. 327 „When by insult after insult they have rendered the character of sovereigns vile in the eyes of their subjects, they know there is but one step more to their utter destruction. All authority, in a great degree exists in opinion: royal authority most of all. The supreme majesty of a monarch cannot be allied with contempt".

[2]) Van de Spiegel: Brieven en Negotiatien 1e deel pg. 5 „het nieuw regt der volkeren, dat de Franschen in eenige van hunne decreeten aan den dag leggen, maakt dat men met die natie niet handelen kan, zoolang die decreeten niet zijn ingetrokken". Als voorbeeld noemt v. d. S. dan de decreten door ons aangehaald.

[3]) Burke II, Thoughts on French affairs pg. 93 „Savoy, I know that the French consider as in a very hopeful way, and I believe not at all without reason. They view it as an old member of the kingdom of France which may be easily re-united in the manner, and on the principles of the re-union of Avignon. This country com-

Nice, van Monaco, van het bisdom Bazel, van Mainz, van Brussel, Henegouwen, Luik, Gend en andere deelen van België, alsmede van verscheiden vorstendommen en heerlijkheden aan den linker Rhijn-oever. Op voorstel van een zijner leden, had het uitvoerend bewind den 16den Nov. 1792 de opening van de Schelde en van de Maas bevolen. Die willekeurige handeling tegenover de Vereenigde Nederlanden, die toen met Engeland naauw verbonden waren, bragt natuurlijk de Fransche republiek met deze mogendheid in onmin, die het niet met een onverschillig oog konde aanzien, dat onze republiek door de onmiddellijke nabuurschap van Frankrijk bedreigd werd. Als toch Frankrijk meester bleef van België, en dus een overwegenden invloed konde uitoefenen op onze republiek [1]), wier onafhankelijkheid van Frankrijk, de voornaamste steun was van de staatkundige betrekkingen van Engeland met het vaste land, moest aan deze de bodem worden ingeslagen; terwijl het

---

municates with Piedmont; and as the king of Sardinia's dominions were long the key of Italy, and as such long regarded bij France... if once she gets that key into her hands, she can easily lay open the barrier, which hinders the entrance of her present politics into that inviting region". (Geschreven in Dec. 1791.)

[1]) (Hardenberg) Memoires etc. T. II, pg. 86: „Le ministre Lebrun fit répondre, qu'il serait à désirer, au sujet de la Hollande, que le ministère britannique ne se fût jamais plus mêlé du gouvernement intérieur de cette république, qu'il avait contribué à asservir, que la France ne voulait s'en mêler actuellement."

buitendien voor de veiligheid van Engeland van het uiterste gewigt was dat de zeemagt en de koophandel van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, niet ter beschikking vervielen van eene continentale magt zoo als Frankrijk of in het belang van die mogendheid werden bestuurd [1]).

Wat de Vereenigde Nederlanden betrof, zij bepaalden zich voorloopig bij een protest tegen de schennis der tractaten; de toestand der zaken dwong ons daartoe; deze was, volgens een bevoegd beoordeelaar [2]) „zeer critieq, en ze is zelfs een tijd lang zeer precair geweest; .... onze beste politique was, tijd te winnen: — het was klaar te zien, dat de Franschen allerlei chicanes zochten om ons te provoceeren, zoowel met het passeeren van het Territoir naar den kant van Maastricht, als met het openen van de Schelde; en de eerste kanonschoot van onzen kant zou gevolgd zijn geweest van een attaque. — De quaestie was bij ons niet, *of* men zou resisteeren tegen zulke gewelddaadigheden, maar *wanneer* men resisteeren zou, en de decisie moest natuurlijk zijn, dat men geen resistentie beginnen moet, voor dat men wel in gereedheid is." [3])

---

[1]) van Dijk, Considérations etc. pg. 229 en 230.

[2]) De Raadpensionaris van de Spiegel II. pg. 2 en 3.
Brief aan den heer Baron van Reede te Berlijn 24 Dec. 1792.

[3]) Deze laatste zinsnede komt ook voor in een brief aan van der

Men protesteerde dus en de Conventie trachtte niet hare willekeurige handelingen te regtvaardigen, maar beriep zich, ter verschooning van den genomen maatregel op de beginselen van het natuurregt, dat de Franschen gezworen hadden te handhaven. [1])

Inmiddels brak de 21ste Januarij 1793 aan, de dag waarop het hoofd van den ongelukkigen Lodewijk XVI onder de guillotine viel, en deze afschuwelijke daad „acheva de donner à la révolution française le caractère de *menace ouverte*, que les puissances européennes avaient été trop lentes à lui reconnaître [2]). C'était non plus seulement de la tribune, mais du haut de l'échafaud révolutionnaire, un défi à toutes les souverainetés, un appel à tous les peuples de briser toutes les couronnes royales et de s'ériger en maîtres absolus de la société. La révolution n'était plus *politique*, elle était *sociale;* elle

---

Goes te Kopenhagen (25 Jan. 1793) pg. 43. Van de Spiegel schrijft daar (pg. 42) „wij hebben voorzigtig gelaveerd met eene holle Zee en dikwijls tegen Wind en Stroom: het schip is van zig zelfs geen beste zeilder; het tuig is half versleten en de Stuurlieden en de Passagiers zijn het vrij onéén: of het op den duur zonder schade vaaren zal, kan niemand vooruit zien."

[1]) Zie bij van Dijk: Considérations etc. pg. 227, de motiven in het decreet opgesomd.

[2]) Burke II, Letters on a regicide peace. Letter I pg. 243 „It is not a revolution in government. It is not the victory of party over party. It is destruction and decomposition of the whole society: which never can be made of right by any faction..."

n'était plus française, elle prétendait à être universelle." [1]).

Chauvelin, gezant van Frankrijk bij het Engelsche hof, kreeg last binnen acht dagen het koningrijk te verlaten; dit deed de vredesonderhandelingen met Engeland en de Vereenigde Nederlanden afbreken en den 1sten Febr. werd aan de beide mogendheden door de Conventie de oorlog verklaard, op voorstel van Brissot die daarbij van onzen stadhouder zeide: „Le stathouder fait cause commune avec le cabinet de St. James, dont il se montre le sujet plutôt que l'allié: il partagera son sort." [2])

De groote coalitie, die zich nu tegen Frankrijk vormde, had misschien veel kunnen uitwerken, wanneer de haar zoo noodige eenheid niet volstrekt

---

[1]) Mémoires et corresp. de Mallet du Pan, I pg. 344. Paroles de M. Sayous.

In het voorbijgaan zij opgemerkt dat alleen Spanje al het mogelijke deed om den ongelukkigen vorst te redden: de onzijdige mogendheden hadden den oorlog of vrede afhankelijk kunnen maken van den moord of van het behoud des konings. Zie van Dijk II. pg. 242.

[2]) Burke II, Letters on a regicide peace. Letter II pg. 258 „As to Holland, they never forgave either the king or the ministry, for suffering that object, which they justly looked on as principal in their design of reducing the power of England, to escape out of their hands." Letter III pg. 266 „this party has never spoken of an ally of Great Britain with the smallest degree of respect or regard; on the contrary it has generally mentioned them under opprobrious appellations..."

(Hardenberg) Memoires etc. T. II pg. 111.

ontbroken had [1]); in plaats van overeenstemming [2]), heerschte er slechts wantrouwen en naijver tusschen de bondgenooten, en daarbij kwam nog het verkeerde beginsel om in zulk eene reusachtige worsteling al aanstonds naar schadevergoeding uit te zien, hetgeen vrij belagchelijk werd, toen de oorlog in Aug. 1793 door de misslagen der verbondenen en de doortastende maatregelen der Franschen, een verdedigings-oorlog

---

[1]) Van de Spiegel II. pg. 284 „de hier resideerende Ministers schijnen niet in het geheim van hunne Hoven te zijn;" (pg. 285) „de conclusie hieruit op te maaken is, dat men de Republiek hier in het blinde wil leiden of dezelve voor niets rekent in den tegenwoordigen oorlog." Brief aan v. Reede te Berlijn 20 Mei 1793.

[2]) Van de Spiegel II. pg. 288, (Brief aan van Kinckel te Mannheim 20 Mei 1793) „Il est sans doute très-naturel, que la Republique, rendue à elle-même, joigne ses forces à celles des Puissances coalisées pour combattre l'ennemi commun, mais il est tout aussi juste, qu'y étant pour ses frais, elle y soit pareillement pour la conduite des affaires."

pg. 289 „...nous considérons que les Pais-Bas ont été deux ou trois fois le fruit d'une Bataille et qu'il est très-possible qu'ils le redeviennent — quelle sera alors notre position? nos Magazins dégarnis, nos Troupes dispersées, peut-être anéanties, les Alliés se repliant sur l'Allemagne, nous y serons pour payer les pots cassés. Voilà pourquoi nous désirons avoir une voix au Chapitre..."

pg. 305. Brief aan van Nagell (te Londen) 9 Julij 1793... „dat het aan de republiek niet convenieert in het blinde geleid te worden tot operatiën, waarvan het ware doelwit niet bekend is, en waarin zij geene directie heeft."

Zie verder pg. 306—311, Swift's gezegde: „l'esprit des Anglois est à la cave ou au grenier," pg. 314 en 315.

werd in plaats van aanvallend, gelijk hij tot dien tijd geweest was.

De woorden van onzen raadpensionaris, „dat het oogmerk en het einde van allen oorlog moet zijn, een voordeeligen en veiligen vrede te hebben; en dat om daartoe te geraaken, men gezaamentlijk de operatien van den oorlog moet beraamen, en met malkanderen zig verstaan over eene menigte van zaaken, waarvan de omissie al dikwijls de magtigste Ligues op niets heeft doen uitloopen", zijn door het gebeurde, op nieuw bewaarheid; Pruissen, dat den oorlog moede werd, verklaarde wegens geldgebrek den krijg niet te kunnen voortzetten; en hoewel de Zeemogendheden dit voorwendsel door een subsidie-tractaat [1]) wegnamen, voldeed het toch niet aan zijne verpligtingen [2]) en sloot het volgend jaar een afzonderlijken vrede te Bazel; „l'Europe en montra d'autant plus d'étonnement que c'était l'ouvrage d'un prince qui, après avoir ambitionné le titre d'Agamemnon de la ligue formée contre la révolution de France, pactisait le

---

[1]) Zie van Dijk, II. pg. 329 en v.

[2]) (Hardenberg) Mémoires, II, pg. 132. Pruissen wilde geen Duitsch rijksleger, maar de contingenten der andere landen bij zijn en bij het Oostenrijksche leger inlijven. „Les Princes d'Allemagne s'alarmèrent en voyant l'Empire forcé, pour ainsi dire, de se plier au joug militaire de deux monarchies puissantes, qui semblaient s'arroger le droit de disposer à leur gré des forces communes et de s'en partager l'emploi."

premier avec cette même révolution triomphante." [1])

Eene maand later den 16den Mei 1795 werd het tractaat van vrede en alliantie tusschen Frankrijk en de vereenigde Nederlanden gesloten, waardoor wij voor het vervolg al te zeer onder de leiding van Frankrijk kwamen [2]) en de duur gekochte onafhankelijkheid slechts eene schaduw van zelfbestuur behield; schoon Thiers [3]) er van gezegd heeft „il (le traité) reposait sur les bases les plus raisonnables; le vainqueur s'y montrait aussi généreux qu'habile."

Bij art. 16 was aan de Bataafsche republiek eene vergoeding in grondgebied beloofd — en toch in Nov. 1798 schreef Schimmelpenninck o. a. het volgende aan den minister van buitenlandsche zaken te

---

[1]) Mémoires tires des papiers d'un homme d'État, T. III, p. 150.

[2]) (Hardenberg) Mémoires, II, pg. 552 en 562. Carnot zegt: „La révolution hollandaise s'est operée sans secousses, sans effusion de sang. Nous avons acquis des ports, une marine nombreuse, enlevé une vaste province au despotisme britannique."

[3]) Tom. VII p. 335.

Burke II, A letter to a noble Lord pg. 211. „a prince of Orange expelled as a sort of diminutive despot, with every kind of contumely, from the country, which that family of deliverers had so often rescued from slavery, and obliged to live in exile in another country which owes its liberty to his house."

Intusschen waren wij volgens dienzelfden schrijver II. „given up to the cruel sport of the Pichegrus, the Jourdans... and Dantons, and the whole tribe of regicides, robbers and revolutionary judges..." etc.

Parijs [1]): „Citoyen Ministre, Après la conflagration générale, qui a bouleversé l'Europe, quel sera le sort de la Hollande? . . . Le peuple batave. . . appelait de ses voeux le Congrès de Rastadt. — Le gouvernement ne peut cependant dissimuler la profonde douleur qu'il a ressentie, lorsque des rapports de Rastadt lui ont appris que les sécularisations ne seraient que partielles, que l'évêché de Munster resterait à l'électeur de Cologne, que l'indemnité qui avait été formellement designée pour la maison d'Orange deviendrait le partage de quelques autres princes, et qu'enfin on avait l'intention de renvoyer à des discussions ultérieures l'objet si essentiel des indemnités particulières.

Quelle sera donc l'issue de ce Congrès. . . .?" [2])

Het vaste antwoord dat onze afgevaardigde van Grasveld kreeg van de Fransche ministers, was „nous n'avons pas d'instructions à cet égard"; terwijl Jean de Bry op zijne vertoogen antwoordde: „la république française aura toujours soin de ses alliés; les petites républiques doivent se reposer sur la loyauté de la grande nation." [3])

---

[1]) van Dijk: Précis des négociations du congrès de Rastadt, pg. 179, 180, 182 en 183.

[2]) Het is bekend, hoe men op dit Congres, welks bloedig einde de ergste schending van het volkenregt is, waarvan de geschiedenis gewaagt, tot geen uitslag heeft kunnen geraken, en hoe de onderhandelingen daar gevoerd, enkel den grondslag gelegd hebben voor den vrede, drie jaren later te Luneville gesloten.

[3]) van Dijk: Précis etc. pg. 160 et 161.

Wij achten het overbodig in eene breede ontwikkeling te treden der handelingen waardoor de Fransche republiek, later tot een keizerrijk verheven zich de alleenheerschappij over het grootste gedeelte van Europa wist te verwerven [1]): de algemeene bekendheid dier feiten kan ons doen volstaan met de voornaamste er van slechts even aan te stippen.

Als zoodanig noemen wij dan de schepping der Ligurische, Cisalpijnsche, Parthenopésche en Helvetische republieken, de stichting in 1801 van de Italiaansche republiek, den eisch aan Portugal gedaan,

---

[1]) Burke II, Letters on a regicide peace. Letter III pg. 328 „from their invasion of Flanders and Holland to this hour, they have never made the smallest signification of a desire of peace with this kingdom, with Austria, or, indeed, with any other power, that I know of. As superiours, they expect others to begin."

Madame de Stael Holstein: Considérations sur la révolution françoise T. II, pg. 194 „...le directoire voulut réunir Genève à la France; il commit à cet égard une injustice d'autant plus révoltante, qu'elle était en opposition avec tous les principes qu'il professoit. On ôtoit à un petit état libre son indépendance, malgré le voeu bien prononcé de ses habitants." pg. 195 „enfin le parti démocratique faisoit ce qu'il eût considéré comme un crime dans ses adversaires. En effet, que n'auroit on pas dit des rois ou des aristocrates qui eussent voulu ôter à Genève son existence individuelle? Car les états aussi en ont une." pg. 308 „Si l'on peut entrevoir un plan dans la conduite vraiment désordonnée de Bonaparte, relativement aux nations étrangères, c'étoit celui d'établir une monarchie universelle dont il se serait déclaré le chef, en donnant en fief des royaumes, des duchés, et en recommençant le régime féodal, ainsi qu'il s'est établi jadis par la conquête."

zijne havens voor Engeland te sluiten [1]), de veranderingen die men de Cisalpijnsche, Bataafsche en Ligurische republieken noodzaakte in hare constitutie te maken [2]), de aanhechting van Piemont en Elba aan Frankrijk [3]), de opligting van den hertog van Enghien uit Ettenheim [4]), de herschepping der Italiaansche republiek in een koningrijk, eerst voor Joseph bestemd, maar dat Napoleon zelf zich voorbehield, „pour qu'elle ne soit point brisée au milieu des tempêtes qui ne cesseront de la menacer aussi longtemps que la Mediterranée ne sera pas rentrée dans ses conditions naturelles." [5])

Daartoe behooren verder, de inlijving van Genua, Parma en Piacenza [6]), de schending der onzijdigheid van het grondgebied van Anspach, [7]) de overgang

---

[1]) Lefebvre: Histoire des Cabinets de l'Europe pendant le consulat et l'Empire, T. I, Ch. 3.

[2]) Lefebvre II. T. I, Ch. 4.

[3]) Lefebvre II. T. I, Ch. 6.

[4]) Lefebvre II. T. II, Ch. 9.

[5]) Lefebvre II. T. II, Ch. 12 pg. 193.

Burke II, Letters on a regicide peace. Letter IV pg. 334 „That was nature, which most extended and best secured the empire of France. I need say no more on the insult offered not only to all equity and justice, but to the common sense of mankind, in deciding legal property by physical principles, and establishing the convenience of a party as a rule of public law."

[6]) Lefebvre II. T. II, Ch. 12.

[7]) Lefebvre II. T. II, Ch. 14.

der Bataafsche republiek in een koningrijk [1]), de omverwerping der Duitsche constitutie en de stichting van het Rhijnverbond [2]), het continentale stelsel [3]), de stichting van het koningrijk Westphalen en van het groothertogdom Warschau [4]), de inlijving van Toscane [5]), de gevankelijke wegvoering van koning Karel IV van Spanje en van diens zoon Ferdinand naar Frankrijk en de verheffing van Joseph Bonaparte op den Spaanschen troon [6]), de aanhechting van Rome en de wegvoering van den Paus naar Fontainebleau; eindelijk, om van vele kleinere ongeregtigheden niet te gewagen, de inlijving van het koningrijk Holland bij Frankrijk.

„Als Soldat und der Heere gewisz ist er (Napoleon) von beschränkter und vorübergehender Gewalt,

---

[1]) Lefebvre II. T. III, Ch. XVIII.

[2]) Lefebvre II. T. III, Ch. XIX.

Belangrijke bijzonderheden over de vorsten van het Rhijnverbond vindt men bij C. T. Perthes: Politische Zustände und Personen in Deutschland zur Zeit der französischen Herrschaft, Boek II, Hoofdst. IV, § 1. Die Vorgeschichte der Gewaltherrschaft (in Wurtemberg), pg. 449, 450 en 451 „Die alte ... vom König Friedrich selbst bei fürstlicher Ehre und Treue anerkannte Verfassung ward als eine nicht mehr in die itzige Zeit passende Einrichtung aufgehoben."

[3]) Lefebvre II. T. IV, Ch. XXIV.

[4]) Camille Paganel: Essai sur l'établissement monarchique de Napoleon, Ch. VIII.

[5]) Lefebvre II. T. IV, Ch. XXVI.

[6]) Paganel II. Ch. X.

zur schrankenloser, allmächtigen, sogleich für erblich erklärten Herrschaft gestiegen; so lange er entschlossen ist zu herrschen, bleibt die Aufrechthaltung seines militärischen Ruhmes seiner Sorge erste und letzte" — zoo schreef in 1806 de geniale von Gentz [1]) een jaar voordat Napoleon, met zijn' nieuwen bondgenoot keizer Alexander, gedurende de bekende zamenkomst te Tilsit, het plan vormde de wereld met hem te verdeelen, voor den een het zuiden en het westen, voor den ander het noorden en het oosten [2]); en teregt zegt Paganel „Si jamais la monarchie universelle fut près de n'être plus une chimère, ce fut à cette époque, unique dans l'histoire, où un soldat, fils d'une révolution démocratique, semblait devoir saisir tour à tour et presser sur son front toutes les couronnes de Karl-le-Grand, de Charles-Quint et de Louis XIV.

Mais Napoléon vient de franchir le faîte: quelles que soient en lui les forces du génie; il ne peut plus monter, et le vertige a touché cette tête puissante." [3])

---

[1]) II. pg. 72 en 73.

[2]) Lefebvre, II. T. IV, Ch. XXIV pg. 127—132. „Toutes les fois que ces deux grandes puissances (la France et la Russie) voudront s'entendre et s'unir, elles gouverneront le monde" (pg. 128).

Paganel II. Ch. VIII, pg. 159, 160.

[3]) Paganel II. Ch. VIII, pg. 160, 161. ibidem pg. 290 „un

Napoleon, zegt von Kamptz [1]), vernietigde *de onderlinge gelijkheid van regten*, der onderscheidene staten, den grondregel van het Europesche volkenregt, door als hoofd van het groote keizerrijk zich eene opperheerschappij aan te matigen, welke met die gelijkheid niet was overeen te brengen. Napoleon verbrak daardoor het eerbiedwaardig stelsel van het *evenwigt van Europa*, in welks stede hij de oprigting eener wereldheerschappij beoogde. Napoleon schond de beginselen van *de zelfstandigheid en onafhankelijkheid* der volken; (men denke aan het, geheel Europa opgedrongen continentaal stelsel). Napoleon veroorloofde zich gestadige inbreuken op *de onschendbaarheid van het vreemde grondgebied*, daar hij, zelfs in tijd van vrede, zonder verlof van den souverein, hetzelve met zijne legers naar willekeur overschreed, of aldaar vreemde onderdanen in hechtenis nam, of wel den souverein, hoezeer zijn bondgenoot, onttroonde en diens bezittingen met zijne staten vereenigde. Napoleon verstoorde, door de uitoefening van eenen

---

tout autre souci que l'affranchissement des peuples ne tarda pas à préoccuper Bonaparte. Monarchie universelle, telle devint son idée fixe."

Mémorial de Sainte-Hélène, Tome III „Avec ma France, l'Angleterre devait naturellement finir par n'en être plus qu'un appendice; la nature l'avait faite une de nos îles, aussi bien que celles d'Oleron ou de la Corse."

[1]) Beiträge zum Staats- und Völkerrecht, T. I, pg. 97—112.

andere monarchen krenkenden voorrang en door de vernedering waaraan hij hen onderwierp, *de vriendschappelijke betrekking en het wederkeerig ontzag*, die tot daartoe hadden bestaan tusschen de gekroonde hoofden van Europa. Hij behandelde hen als ondergeschikte uitvoerders van zijn onbepaalden wil, welken ook zij gehouden waren onvoorwaardelijk te gehoorzamen. Napoleon, de *taal der diplomatie* voor een harden gebiedenden toon versmadende, achtte zich ontheven van de noodzakelijkheid eener *plegtige oorlogsverklaring* en verving het aangenomen gebruik van *gemeenschappelijke onderhandelingen*, door de onherroepelijkheid van zijn eigendunkelijk besluit.

„Hoe heugelijk is het (zegt von Kamptz verder) dat door het strafgeregt over den geweldenaar gehouden, het voortreffelijkst kenmerk eener beschaafde eeuw, een algemeen wetboek voor de onafhankelijke volken, op nieuw is hersteld!"

Wij zullen in de volgende hoofdstukken zien, hoe die volkenregtelijke gelijkheid der Staten niet veel meer dan in theorie is erkend, en dat integendeel de val van Napoleon het middel is geworden, om van een enkelen dwingeland op eene aristocratische oligarchie het genot over te dragen van Europa's opperheerschappij; — zoodat het vaderland zijne onafhankelijkheid wel is waar, tegen de onbepaalde willekeur van eenen enkele had be-

veiligd, maar niet dan om weldra aan de vereenigde magt van eenige weinigen te gehoorzamen. [1])

---

[1]) Lipman: Geschiedenis van de staatkunde der voornaamste mogendheden van Europa. I Inleiding pg. XXIII—XXVI.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

§ 1. *De conferentie van Châtillon en het verbond van Chaumont.* § 2. *De eerste vrede van Parijs.* § 3. *De tractaten van Londen.* § 4. *Het Weener congres.* § 5. *De tweede vrede van Parijs, het Heilig Verbond en de territoriale commissie van Frankfort.* § 6. *Het congres van Aken.* § 7. *De congressen van Troppau en Verona.* § 8. *De aangelegenheden van het Oosten.* § 9. *De tusschenkomst van Engeland in Portugal.*

1814—1830.

§ 1.

Wij zeiden in het vorig hoofdstuk dat de val van Napoleon slechts het middel was geworden, om van een enkelen dwingeland op eene aristocratische oligarchie het bezit over te dragen van Europa's opperheerschappij; en wanneer wij de congressen en conferentien die daarna gehouden zijn, benevens de handelwijze

der vijf groote mogendheden tegenover de kleine, nagaan, zullen wij deze uitspraak genoegzaam bevestigd zien [1]).

In de eerste plaats, trekt de zamenkomst te Châtillon, waarvan de eerste zitting den 5den Febr. 1814 werd gehouden, onze aandacht. De gevolmagtigden der verbondene mogendheden openden die met eene verklaring, zonder wedergade in de geschiedenis der diplomatie. Zij verklaarden namelijk dat zij zich niet beschouwden als uitsluitend de vier hoven vertegenwoordigende van welke zij volmagt hadden, maar als gelast, om, uit naam van Europa als een geheel, met Frankrijk over den vrede te onderhandelen, waarborgende de vier mogendheden de toetreding van hare bondgenooten tot de schikkingen welke zij met Frankrijk zouden mogen treffen. Deze verklaring is al zeer merkwaardig, niet alleen omdat Frankrijk daardoor in staat van oorlog tegen Europa als een geheel wordt geplaatst, maar ook voornamelijk omdat de vier Hoven zich voor de eerste maal het regt toekennen, om dat Europa als een geheel te vertegenwoordigen [2]).

---

[1]) Zie voor meerdere bijzonderheden betreffende de onderwerpen in dit hoofdstuk behandeld: Mr. S. P. Lipman, Geschiedenis van de staatkunde der voornaamste mogendheden van Europa, 1813—1830, een werk ver boven onzen lof verheven en waarvan wij bij de bewerking van dit hoofdstuk een ruim gebruik gemaakt hebben.

[2]) Teregt zeide Caulaincourt, Napoleon's gevolmagtigde, den

In de zitting van den zeventienden Februarij werd van de zijde der verbondene mogendheden een ontwerp van voorloopig vredesverdrag aan den Franschen gevolmagtigde overhandigd [1]). Opmerking verdient vooral het derde artikel van het ontwerp „Les hautes parties contractantes reconnaissent formellement et solennellement le principe de la souveraineté et indépendance de tous les états de l'Europe, tels qu'ils seront constitués à la paix définitive".

Zoo kan men dan in de geschiedenis dezer conferentie de grondslagen ontdekken, waarop de Coalitie besloten had het maatschappelijk gebouw te herstellen. Europa wordt daar voorgesteld als een geheel, dat door vier groote Mogendheden Engeland, Oostenrijk, Pruissen en Rusland wordt vertegenwoordigd, terwijl de onafhankelijkheid der overige staten aan hare uitsluitende bescherming wordt onderworpen.

Geheel in dien geest was ook het Tractaat den eersten Maart 1814 te Chaumont gesloten, waarbij dezelfde mogendheden zich verbinden, hare wederzijdsche staten in Europa tegen elken aanslag te beveiligen, welken Frankrijk tegen de orde van zaken

---

19den Maart „Elle (la France) ne peut néanmoins admettre ni de fait ni de droit que la volonté de ces quatre cours soit la volonté de toute l'Europe."

[1]) Frankrijk zou afstand doen van de veroveringen sinds 1792 gemaakt en de beschikking hierover werd aan de verbondene mogendheden toegekend.

mogt ondernemen, die het gevolg der pacificatie zoude zijn. Opmerkelijk is vooral het 16de artikel van dit tractaat luidende: „Le présent traité d'alliance défensive, ayant pour but de maintenir l'équilibre en Europe, d'assurer le repos et l'indépendance des puissances, et de prévenir les envahissemens qui depuis tant d'années ont désolé le monde, les hautes parties contractantes sont convenues entre elles d'en étendre la durée à vingt ans, à dater du jour de la signature, et elles se réservent de convenir, si les circonstances l'exigent, trois ans avant son expiration, de sa prolongation ultérieure".

Zoo stelden zich ook bij dit verdrag, de vier groote mogendheden tot beschermheeren van de onafhankelijkheid en van het evenwigt van Europa. Dat er nogtans tusschen dit vernieuwde stelsel van het Europesche evenwigt en de vroegere leer omtrent hetzelfde onderwerp, geen andere overeenkomst, dan de gekozene benaming bestaat, is duidelijk. Men kon toch eene vereeniging van Rusland, Pruissen, Oostenrijk en Groot-Britannie geen stelsel van evenwigt noemen, vooral niet, toen in latere dagen ook Frankrijk na geëindigden proeftijd, in dat bondgenootschap werd opgenomen. Er was immers geene magt die tegen dat bondgenootschap het evenwigt konde houden, het regt handhaven, de beginselen verdedigen, de uitvoering der verdragen verzekeren of de bezittingen der andere staten beveiligen kon. Daar de geheele

zwaarte zich op eene enkele schaal vereenigde, zou het juister zijn van overwigt, van overmagt, misschien van suprematie te spreken, maar van evenwigt is hier voorzeker geen spoor te ontdekken.

§ 2.

Op den 30sten Mei 1814 werd tusschen de verbondene mogendheden en Lodewijk XVIII het vredesverdrag van Parijs gesloten [1]). Het eerste artikel bevat, buiten het gebruikelijk vredesformulier, eene opmerkelijke nieuwigheid in de diplomatie, in het naauwste verband staande met het statenstelsel, hetwelk in Europa zoude worden ingevoerd en waarvan men hier al aanstonds een der eigenaardige kenmerken niet onduidelijk vindt aangewezen. Men leest daar namelijk: „Les hautes parties contractantes apporteront tous leurs soins à maintenir non-seulement entre elles, mais encore, autant qu'il dépend d'elles, *entre tous les états de l'Europe*, la

---

[1]) Pertz: Das Leben des Ministers Freiherrn vom Stein, Th. IV pg. 32. „Der Friede ertheilte jedem der Theilnehmer für die Zukunft ein Recht zum Mitsprechen bei Gegenständen von allgemeiner Wichtigkeit. Aus der Zahl der übrigen aber hoben sich England, Ruszland, Preuszen, Oesterreich, Frankreich als die Haupttheilnehmer des beendigten Krieges, und neben ihnen Spanien, Portugal und Schweden als selbstständige Hülfsmächte, auch äuszerlich hervor..." De andere staten mogten aan het sluiten van den vrede geen deel nemen.

bonne harmonie et intelligence si nécessaires à son repos."

Wanneer men de volgende artikelen nagaat, heeft men overvloedig de gelegenheid op te merken hoe het regt van den sterkste herhaaldelijk over de billijkheid heeft gezegevierd. In het negende artikel bijvoorbeeld, wordt bepaald dat Zweden ingevolge schikkingen deswege met zijne bondgenoten getroffen (en die ten koste van Holland waren gemaakt) aan Frankrijk het eiland Guadeloupe zoude terug geven; terwijl het 15de artikel bepaalde, dat de haven van Antwerpen voortaan een bloote handelshaven zoude zijn, eene bepaling die met de onafhankelijkheid van het wel is waar nog te scheppen koningrijk der Nederlanden, moeijelijk was overeen te brengen.

§ 3.

Den 29sten Junij 1814 werd te Londen tusschen de vier groote mogendheden een tractaat gesloten, dat wij niet met stilzwijgen kunnen voorbijgaan, daar die Hoven zich hierbij onderling verbonden, tot na de algeheele regeling der Europesche aangelegenheden, die volgens art. 32 van het tractaat van Parijs, op een Congres te Weenen zoude plaats hebben, hare legers ten gezamenlijke getale van 300,000 man bestendig op den voet van oorlog te houden, terwijl bij artikel 3 werd bepaald, die

legers bij uitsluiting in overeenstemming met het gemeenschappelijk plan en met den geest van dit tractaat te bezigen [1]).

Het schijnt dat de vier verbonden magten reeds volgens een beraamd plan de kaart van Europa hadden voltooid en over het lot der onbeheerde landen beschikt, en dat het Weener congres niets anders zoude zijn dan eene ijdele vertooning, om die schikkingen door den uitwendigen vorm van algemeene beraadslaging te wettigen en door de aanneming der overige staten van Europa, het vastgesteld ontwerp der oppermagtige bondgenooten te bekrachtigen. De overige staten zouden toch op het Weener congres niets kunnen weigeren of betwisten aan Oostenrijk, Engeland, Pruissen en Rusland, die naar een onderling bepaald plan handelende, door een geheim verbond vereenigd en door talrijke legers gerugsteund waren; terwijl Frankrijk, volgens een der geheime artikelen van het tractaat van Parijs, zich verpligt had de verdeeling te erkennen, welke *de bondgenooten* omtrent de veroverde of afgestane landen zouden treffen.

Schoon artikel 32 van het tractaat van Parijs aan het Weener congres uitdrukkelijk had opgedra-

---

[1]) „Les hautes parties contractantes s'engagent à employer ces armées uniquement d'après *le plan commun* et en conformité de l'esprit et pour le but de leur alliance susmentionnée."

gen [1]) de schikkingen vast te stellen, welke de bepalingen van den Parijschen vrede moesten aanvullen, en dus dat congres als het eenig bevoegde gezag moest beschouwd worden tot algeheele regeling der Europesche aangelegenheden, bleek het echter spoedig dat de groote mogendheden desniettegenstaande zich zelve het regt toekenden, die taak te vervullen. In dezelfde maand toch, waarin de vier Kabinetten de gewapende Alliantie ter ondersteuning van hunne staatkundige ontwerpen beraamden, hielden de gevolmagtigden van Oostenrijk, Engeland, Pruissen en Rusland eene conferentie te Londen, om de uitbreiding van grondgebied, welke bij het zesde artikel van het Parijsche tractaat aan Nederland was verzekerd, en de voorwaarden der vereeniging van dat rijk en België te bepalen. Dat die vereeniging volstrekt niet bij wijze van *schenking* heeft plaats gehad [2]), dat groote opofferingen gedaan zijn ten behoeve der mogendheden,

---

[1]) „Pour règler les arrangemens qui doivent compléter les dispositions du présent traité."

[2]) Wij deden afstand van de Kaap de Goede Hoop, van Demerary, Essequebo en Berbice, ten voordeele van Engeland, door welks toedoen het Napoleontische Antwerpen, van den grondslag eener ontzag inboezemende zeemagt, tot een handelshaven was teruggebragt, terwijl onze bezittingen op het Indische vaste land, binnen de grenzen van het Engelsche gebied gelegen, tot zulk een' staat van weerloosheid waren gedoemd, dat zij tot onderpand onzer afhankelijkheid van Engeland konden strekken.

door wier tusschenkomst zij heeft plaats gehad, is overbekend, terwijl de belangrijke voordeelen, die vooral Engeland heeft weten te bedingen duidelijk aantoonen dat de nieuwe Nederlandsche monarchie veeleer als eene schepping der Engelsche dan der Europesche staatkunde moet worden aangemerkt.

§ 4.

De bepaalde opening van het Weener congres op den eersten October had geen plaats. De gevolmagtigden der acht [1]) mogendheden, onderteekenaren van het Parijsche verdrag, waren het niet eens over den gang en den vorm der onderhandelingen.

De vier verbonden hoven, wilden, getrouw aan den ingeslagen weg, zich zelve het uitsluitend bestuur der Europesche aangelegenheden verzekeren, en verwierpen het denkbeeld, om dadelijk het algemeen congres te doen vergaderen, hetgeen toch niet meer dan billijk en natuurlijk zoude geweest zijn. Zij vreesden hun doel niet te zullen bereiken, wanneer zij terstond alle de onafhankelijke staten van Europa tot eene vrije en gelijke deelneming in de beraadslaging toelieten, en oordeelden het beter, voorloopige zittingen te houden, zamengesteld uit de ge-

---

[1]) Zie boven pg. 101 noot 1.

volmagtigden der acht mogendheden, om de onderwerpen van overweging tot genoegzame rijpheid te brengen. Te vergeefs beweerde de Fransche gevolmagtigde de Talleyrand, dat de eerste stap noodwendig zijn moest, de onverwijlde opening van het congres, hetwelk alleen de bevoegdheid konde bezitten, om zijn gezag te delegeren, en de bijzondere commissiën te benoemen, aan welke de behandeling der aanhangige vraagstukken zou worden opgedragen.

Maar de verbondene hoven handhaafden het door hen aangenomen stelsel en den achtsten October verscheen er eene kennisgeving der 8 mogendheden, dat de plegtige opening van het congres op den eersten November zoude plaats hebben. Doch ook deze belofte bleef onvervuld. Toen de bestemde dag naderde, schenen de verbondene hoven, de groote vergadering, als gevaarlijk voor hunne aristocratische aanmatigingen, te schromen.

„Messieurs les plénipotentiaires (verhaalt een verdienstelijk Duitsch publicist [1]) des puissances signataires du traité du 30 Mai se sont réunis ce soir (30 Octobre) à la chancellerie de cour et d'état, et ont délibéré sur les moyens les plus convenables pour procéder à *l'ouverture du congrès*, fixée par la déclaration du 8 Octobre au premier du mois prochain.

---

[1]) Klüber: Acten des Wiener Congresses, T. VIII pg. 81.

Quelques-uns de M. M. les plénipotentiaires ont été d'avis de convoquer d'abord, *pour une assemblée générale*, toutes les personnes munies de pleins-pouvoirs pour le congrès, sauf à juger, après la vérification de ces pleins-pouvoirs, des titres de chacun de ceux qui se seraient présentés. D'un autre côté, on a proposé de se borner en premier lieu de demander, *par un avertissement général*, l'exhibition de tous les pleins-pouvoirs, de procéder à la vérification et d'arrêter, à la suite de cette opération, les mesures ultérieures *pour mettre le congrès en activité*. Il a été *décidé*, qu'on commencera par établir une commission de trois plénipotentiaires des puissances signataires du traité de Paris et que l'on invitera *par un avertissement public* ceux des autres puissances à remettre les leurs au même bureau."

De bij herhaling plegtig aangekondigde vergadering had alzoo ook op den eersten November geen plaats, terwijl er later zelfs niet meer over gesproken is en men dus in dien zin, te vergeefs naar een congres van Weenen zoekt [1]).

De door de verbondene mogendheden, in den laat-

---

[1]) von Gentz, Tagebücher, mit Vor- und Nachwort von Varnhagen von Ense, pg. 290. „Die Bevollmächtigten des Königs der Niederlände..... hatten an keinem dieser Ausschüsse unmittelbar Theil. Ihre Geschäfte wurden, theils in Separatkonferenzen, theils durch schriftliche Verhandlungen geführt."

sten oorlog tegen keizer Napoleon en zijne bondgenooten, veroverde landen Italië, Polen, Saksen, België, de Rhijn-provinciën stonden inmiddels nog steeds onder een voorloopig bestuur. De beschikking, verdeeling, verruiling en zamenvoeging dezer landen was aan het congres opgedragen. Eene commissie bestaande uit de gevolmagtigden der vijf groote mogendheden, hield zich van den 24sten December 1814 tot den 19den Januarij 1815 bezig met de vaststelling van naauwkeurige opgaven, wegens de bevolking en de uitgebreidheid dezer heroverde landen, en nam de vrijheid den toen alreeds op nieuw gevestigden staat der Nederlanden onder die gemaakte heroveringen te rangschikken en zijne uitgestrektheid en bevolking onder de aanwinsten te meten en te tellen, waarover het congres had te beschikken, zonder dat tegen deze handelwijze, zoodra zij ter kennis was gekomen onzer gevolmagtigden, van hunne zijde immer eenige tegenspraak heeft plaats gehad [1]).

Het zal niet noodig zijn, den Nederlandschen lezer in het breede te ontvouwen, hoezeer die bewering met de geschiedkundige waarheid in strijd is; een ieder weet toch dat ons land zijne aloude onafhankelijkheid zelf had heroverd en door zijne vrijwillige deelneming in den opstand der volken tegen den dwingeland van Europa, tot de beslissing van den

---

[1]) Klüber, II. T. V pg. 111.

grooten strijd, in evenredigheid zijner krachten, evenzeer als eenige der overige mogendheden had bijgedragen [1]).

Het Hollandsche volk had zelf den vreemdeling verdreven en eigenmagtig het oppergezag opgedragen aan een vorst, die geen anderen titel bezat noch behoefde, dan het bloed zijner vaderen, den naam dien hij droeg en de vrije keuze zijner onderdanen. Aan die keuze ontleende Willem I de wettigheid van zijn rijksgezag — niet aan eenige opdragt der Mogendheden, die alleen zich beijverd hadden hem en den nieuwen staat onvoorwaardelijk te erkennen, en het blijft schier onverklaarbaar hoe onze gezanten het stilzwijgend hebben aangezien dat de waardigheid van het Nederlandsche volk en van den souverein dien zij vertegenwoordigden, zoo smadelijk werd aangerand.

Misschien is de reden voor een deel te zoeken in de omstandigheid dat wij eenige maanden vroeger [2]) een tractaat met Engeland gesloten hadden, in welks eerste artikel, het herstel onzer onafhankelijkheid uitsluitend op rekening der „Goddelijke Voorzienig-

---

[1]) Ghillany: Diplomatisches Handbuch, X Th. I, zweite Lieferung, pg. 321. „Holland sollte für seine Anstrengungen in dem Kampfe gegen Napoleon ansehnlich vergröszert werden, um an der Grenze von Frankreich einen kräftigen Mittelstaat zu bilden."

[2]) Augustus 1814.

heid" gezet wordt, terwijl verder wordt beweerd dat ons land onder het bestuur der doorluchtige dynastie van Oranje is geplaatst door de gehechtheid der Hollandsche natie en *door de wapenen der verbondene Mogendheden* [1]).

Zeker is het aan de lijdzaamheid waarmede onze diplomatie dezen nieuwen hoon verduurde, te wijten dat in lateren tijd de mogendheden zich het beweren hebben aangematigd dat *zij* de souvereiniteit der Nederlanden aan den Prins van Oranje hadden opgedragen [2]).

Het zoude ons te ver voeren, indien wij alle handelingen, waarbij de vijf groote Mogendheden van hare magt misbruik maakten en het regt schonden, breedvoerig wilden nagaan, maar wij moeten toch een oogenblik stil staan bij de beslechting van een geschil, dat als *antecedent* zeer merkwaardig en in zijne bijzonderheden, minder algemeen bekend is. Wij

---

[1]) Martens, Supplement au Receuil etc. T. VI pg. 57 en v.

[2]) Nota van den graaf von Mier, buitengewoon gezant van den keizer van Oostenrijk aan Z. Exc. den Minister van Buitenl. Z. van den koning der Nederlanden; (14 Febr. 1826) „La souveraineté des Provinces-Unies passa à l'empereur français, et, par renonciation de celui-ci (bij het tractaat van Fontainebleau) aux *quatre cours alliées* qui en firent cession à la Maison d'Orange." De bewering was enkel met opzigt tot de Belgische gewesten gegrond. Zie hierbij wegens den oorsprong van het aandeel van Nederland in de Russische schuld, Pertz, II. 4e deel bl. 328.

bedoelen de berooving van den koning van Saksen [1]).

In de zitting der gevolmagtigden van Oostenrijk, Frankrijk, Groot-Britannië, Pruissen en Rusland, van den 8sten Februarij 1815, deed de Pruissische gezant, v. Hardenberg [2]) eene nota in het protokol opnemen, die allezins berekend was, het verschil van gevoelens, dat tot nu toe over deze aangelegenheid geheerscht had te doen ophouden [3]). „De koning, zijn meester, verlangde niets liever dan de vestiging van een duurzaam evenwigt tusschen de onderscheidene Staten van Europa en geenszins door de zucht tot vergrooting bezield zijnde," zoude hij zich met iets meer dan de helft van Saksen tevreden houden, „hoe grooten prijs anders Z. M. daarop zoude gesteld hebben, het Saksische volk (door eene algeheele inlijving) voor eene verdeeling te behoeden, die het niet dan met smart konde ondergaan. Z. M. vleide zich, dat de gematigdheid van Hoogstderzelver vorderingen de verbondene mogendheden zoude bewegen, om het gevorderde aan Z. M. te waarborgen, hoedanig ook het besluit mogt zijn van den koning van Saksen."

---

[1]) Hierbij te verg. Pertz: Leben des Ministers Freiherrn vom Stein, Deel IV pg. 97—124.

[2]) Zie over zijn ambtgenoot en diens werkzaam aandeel in de handelingen van het congres, G. Schlesier: Erinnerungen an Wilhelm von Humboldt. Th. I, pg. 248 en v.

[3]) Klüber, Acten des Wiener Congresses T. VII pg. 96—128. Fréd. Schoell, hist. abr., T. XI pg. 59, 60.

In deze verwachting bedroog hij zich niet; de gevolmagtigden kwamen weldra overeen omtrent eene verdeeling van het koningrijk Saksen. Koning Frederik August werd uitgenoodigd zich in de nabijheid der congres-stad te begeven en kwam alzoo den 4den Maart naar Presburg, waar Metternich, Talleyrand en Wellington hem de bepalingen zouden voorleggen, die omtrent zijn koningrijk waren vastgesteld.

Toen deze in de zitting der gevolmagtigden van de vijf mogendheden, op den 12den Maart, bij monde van Metternich, verslag hadden gedaan van den vruchteloozen afloop hunner zending, besloot men met eenparigheid van stemmen, de volgende verklaring in het protokol op te nemen:

„De koning van Saksen miskent ten eenenmale den stand, waarin hij ten aanzien der mogendheden verkeert, zoo hij vermeent, dat hij thans, in het bezit zijner vrijheid, de geldigheid van schikkingen kan betwisten, welke zij omtrent Saksen onherroepelijk hebben vastgesteld, of zoo hij waant, door eenen gevolmagtigde van zijne zijde nieuwe onderhandelingen daaromtrent te kunnen aanknoopen . . . . . Daar nogtans het ontbreken der toestemming van den koning van Saksen de maatregelen geenszins behoort te vertragen . . . zoo is besloten:

1° Dat de afscheiding van het gedeelte van Saksen, hetwelk onder het Pruissische gezag overgaat,

van dat hetwelk onder het bewind van den koning van Saksen blijft, onverwijld zal worden ten uitvoer gebragt;

2° Dat de koning van Pruissen insgelijks onverwijld van dat gedeelte van Saksen, hetwelk door de bestaande overeenkomst aan H. D. is overgedragen, voor altijd zal bezit nemen;

3° Dat het gedeelte, hetwelk aan zijne Saksische Majesteit is toegekend, intusschen aan het voorloopig bestuur zijner Pruissische Majesteit onderworpen blijft."

Toen nu de koning van Saksen eenige voorwaarden stelde, waaronder hij bereid was, in den gebiedsafstand welken men van hem vorderde, te bewilligen, verklaarden de mogendheden, dat eerst na de stellige en onvoorwaardelijke aanneming der artikelen, zoo als ze Hem te Presburg waren aangeboden, over de punten, welke Hij als voorwaarde eischte, zou kunnen onderhandeld worden; die nota werd veertien dagen later gevolgd (27 April) door een besluit waarbij bepaald werd, dat als de koning de voorwaarden niet binnen vijf dagen aannam, deze zouden worden ingetrokken, en over de landen, aan Z. M. toegekend, op eene andere wijze zoude worden beschikt [1]).

Welke was de misdaad, die de koning van Saksen

---

[1]) Klüber, Uebersicht der dipl. Verhandl. pg. 546.

zoo zwaar moest boeten? Deze vraag ligt voor de hand en het onvoldoende antwoord is, dat hij den ondergang van Napoleon minder juist had berekend en wat langer in het geloof aan 's keizers onoverwinnelijkheid had gezondigd. Maar er zijn nog meer vragen te beantwoorden. Wie had aan het congres, of aan een onderdeel dier hooge vergadering de regtsmagt over gekroonde hoofden opgedragen? Waren niet zij, die zich nu als zijne regters opwierpen, tot voor korten tijd zijne medepligtigen? Waarom moest hij alleen gestraft worden, die bij eene blinde ingenomenheid wel is waar met Napoleon, [1]) ten minste getoond had zijn vorstelijk eerewoord hooger te schatten, dan mogelijk nadeel; geen verrader als de vorsten van het Rhijnverbond, die zich gehaast hadden den man te helpen vertrappen die hen groot gemaakt had? Hadden niet Oostenrijk en Pruissen [2]) een aandeel in den mogelijken buit, eene

---

[1]) Raadgevingen aan het congres te Weenen. Uit het Duitsch vertaald (van Ernst, Moriz Arndt). pg. 72 en v. Uit de verklaringen van den Beijerschen minister de Montgelas en den Groot-Hertog van Baden (14 October en 20 November 1813) blijkt, „dat zij de zijde van Frankrijk en hunnen Napoleon ongaarne en gedwongen verlieten".

[2]) Martens, Suppl. au Recueil etc. T. V, pg. 420—430. Geheime conventie tusschen Frankrijk en Pruissen van 24 Febr. 1812 art. 13 en verbond tusschen Frankrijk en Oostenrijk van 14 Maart 1812, art. 7 der geheime artikelen.

vergrooting van grondgebied bedongen, eer zij, met hunne legers, door Napoleon aangevoerd, het Russische rijksgebied overstroomden? Wanneer men zich al deze vragen voorlegt, is het dubbel stuitend, de vruchtelooze worsteling aan te zien, van een eerbiedwaardig vorst tegen het vereenigd geweld der beschermheeren van Europa, waarbij een gedeelte zijner vorouderlijke bezittingen hem wordt ontrukt, terwijl aan Frankrijk dat van den Atlantischen oceäan tot aan de grenzen van Azië den geessel des oorlogs had gezwaaid, niet alleen zijne oude landen teruggegeven worden, maar dat zelfs met eene uitbreiding van grondgebied wordt begunstigd.

Maar dit feit staat niet alleen; het was niet de eenigste maal dat de beginselen van het volkenregt geschonden werden. Eigendunkelijke vertreding van erkende regten, willekeurige zamenkoppeling van ongelijksoortige staten, gedwongen inlijving van weêrstrevende volkeren, zijn niet zeldzaam, als men de handelingen van het congres nagaat. Waarom niet liever een ieders wettige aanspraken geëerbiedigd, de heerschappij van het volkenregt bevestigd, de regtmatige belangen en de natuurlijke neigingen der natiën geraadpleegd? Dan ware niet Saksen met Pruissen, niet Polen met Rusland, niet Venetië met Oostenrijk, niet Noorwegen met Zweden, niet Oost-Friesland met Hannover, niet Genua met Sardinië,

niet België met Holland vereenigd. De negentiende eeuw zou door Polen's herstel als een onafhankelijk koningrijk, de misdaad en de schande hebben uitgewischt die de achttiende bezoedelt, terwijl door het vormen van een krachtigen staat tusschen Rusland, Oostenrijk en Pruissen, de twee laatste mogendheden daarbij in grondgebied minder zouden verloren hebben, dan zij hadden gewonnen in veiligheid en betrekkelijke magt tegenover een rijk, dat voor hen en geheel Europa dreigt gevaarlijk te worden [1]). Oostenrijk zoude Venetië niet bezitten, maar België hebben behouden. Pruissen zou Oost-Friesland niet afgestaan hebben, maar ook Saksen niet gesmaldeeld. Zweden zoude Noorwegen aan den Deenschen schepter niet ontwrongen, noch aan Pruissen Pommeren hebben overgedragen. De Duitsche keizerskroon ware aan Oostenrijk teruggegeven en eene verbeterde rijksinrigting zou Duitschland hebben bevredigd. Sardinië ware niet versterkt, maar Italië ware niet verbitterd. Den souverein van Holland had men eenige millioenen oproerige onderdanen niet gegeven voor den afstand

---

[1]) Revue politique de l'Europe en 1825. pg. 39 „Elle (la Russie) exerce un pouvoir suprême sur le continent; elle a recueilli l'héritage de Napoléon". pg. 40 „On ne peut envisager la Russie sans alarmes et sans surprise. Il y a quelques années, l'Europe l'apercevait à peine; elle est comme un nouveau monde découvert".

van Demerary, Berbice, Essequebo, en de Kaap. De eerbied voor de regten van Denemarken en Saksen, hoezeer Napoleon's bondgenooten; het vernieuwde volksbestaan van Polen; de onafhankelijkheid van Genua en van Venetië; het herstel aller wettige stamhuizen; de vaststelling der oude grenspalen; de teruggave aller veroveringen; de altoosdurende waarborging van den erkenden bezitstoestand, zijn zoovele grondslagen, waarop voor Europa een waarachtig vredestelsel konde worden gevestigd door een verbond tusschen de geregtigheid en de staatkunde. Het onafhankelijk bestaan der geringste staten, niet opgeofferd aan het vermeend belang van Europa, noch aan de heerschzucht der groote mogendheden, zoude getuigd hebben van de gematigdheid en de beschaving der heerschende staatkunde en een duidelijke overgang geweest zijn van de heerschappij des gewelds tot het gebied des regts, een overgang, aan welks bestaan men nu met grond mag twijfelen. Dit roemvol gedenkteeken van de regtvaardigheid der vorsten, zoude, door de kracht van het voorbeeld, tegen elke toekomstige overheersching meer hebben kunnen uitwerken, dan de oprigting van zoogenaamde voormuren, uit onzamenhangende bestanddeelen opgetrokken, en die ten deele reeds gebleken zijn, niet zulk een veilig bolwerk uit te maken als men verwacht had, niet zulk een krachtig schild te wezen tegen over-

weldiging als de geregtigheid geweest ware [1]).

Het is bekend dat het besluit of het laatste bedrijf (Acte final) van het Weenercongres [2]) waarbij alle handelingen van dat ligchaam onder den algemeenen waarborg der Europesche mogendheden werden geplaatst, opgesteld werd in den vorm van een verdrag tusschen Oostenrijk, Spanje, Frankrijk, Groot-Britannië, Portugal, Pruissen, Rusland en Zweden.

Daar echter de pogingen van het hof van Madrid op het Weener congres ten voordeele van het huis van Parma vruchteloos bleven, en die Italiaansche bezittingen middellijk of onmiddellijk aan Oostenrijk waren toegekend; daar het congres daarenboven de regtmatigheid erkende der aanspraken van Portugal op het grondgebied, hetwelk bij het tractaat van Badajoz aan Spanje was afgestaan, zoo achtte de Spaansche gevolmagtigde zich verpligt de onderteekening der hoofdacte te weigeren en daartegen een uitdrukkelijk protest te overhandigen.

Don Gomez Labrador deed zulks bij eene nota van den 5den Junij 1815, waarvan de laatste woor-

---

[1]) De Pradt, De la Grèce dans ses rapports avec l'Europe. pg. 29. „la politique de l'Europe est resté faussée et meurtrie par les coups que lui a portés le congrès de Vienne". pg. 30 „il (le congrès) ne s'est pas même élevé à un système identiquement uniforme, donnant raison entière à un système complet, tel, par exemple, que celui du rétablissement de la propriété".

[2]) 9 Junij 1815.

den aldus luiden: „Onder het groot aantal van artikelen, waaruit de eindacte van het Weener congres bestaat, zijn er slechts weinige, waarvan men in de bijeenkomst der gevolmagtigden van de acht mogendheden, onderteekenaren van het tractaat van Parijs, verslag heeft gedaan, en daar alle deze gevolmagtigden onderling gelijk, en de Staten welke zij vertegenwoordigen, even onafhankelijk zijn, kan men geenszins aan een gedeelte hunner het regt toekennen, om te overwegen en te besluiten en aan anderen slechts de bevoegdheid laten, om hunne onderteekening te geven of te weigeren, zonder door eene zoodanige onderscheiding de meest wezenlijke vormen te schenden, alle beginselen op de schreeuwendste wijze te verkrachten en een nieuw volkenregt in te voeren, door welks aanneming de Europesche mogendheden hare zelfstandigheid met der daad zouden verzaken, een volkenregt, hetwelk men, al wierd het algemeen ingevoerd, nooit aan gene zijde der Pyreneën zal erkennen."

Bij eene nota van den 18den Junij verzette zich Don Gomez Labrador nogmaals tegen den voortgang en de ontwikkeling dier alvermogende Europesche suprematie, met de volgende woorden: „Mogen andere minder magtige staten, feitelijk of uitdrukkelijk, van die algeheele en volkomene gelijkheid afstand doen, welke een onvervreemdbaar regt is van alle onafhankelijke regeringen, Spanje

zal nimmer zoo diep zich vernederen . . . ." enz.

Men moge nu al deze mannelijke en waardige taal, die met de beginselen van het volkenregt volkomen strookt, „Oostersche grootspraak en Castiliaansche hoovaardij" noemen, wij voor ons aarzelen niet te verklaren dat zij ons welluidend in de ooren klinkt en wij hebben haar daarom vooral aangehaald omdat zij zoo gunstig afsteekt bij de handelwijze van onze gevolmagtigden, wier lijdzaamheid des te scherper uitkomt, als men ze vergelijkt met de fierheid van den Spanjaard.

§ 5.

De inrigting van het Statenstelsel van Europa, geschetst in de conferentie van Châtillon, geregeld door het eerste verdrag van Parijs, gevestigd en gewettigd door het congres van Weenen, werd kort daarop door het tweede Parijsche verdrag aangevuld en voltooid, en door het op denzelfden dag (20 Nov. 1815) vernieuwde verbond van Chaumont verzekerd en gewaarborgd [1]).

---

[1]) In eene depeche van Lord Wellington van 18 Maart 1815, den dag waarop het besluit genomen was het verbond van Chaumont te hernieuwen, leest men o. a. „.....I proposed that his Royal Highness (the Sovereign of the Low Countries) should be *one of the contracting parties*, instead of an *acceding party*; but this proposition although at first favourably received, was finally overruled bij the

Deze tweede vrede van Parijs, waardoor de beginselen van het pas gesloten „heilig verbond", teregt de apocalypsis der staatkunde genoemd, ten aanzien van een wettigen souvercin werden geschonden, had aan Oostenrijk maar vooral aan Pruissen, in grondgebied en in geldmiddelen, in eigen krachtbesef en in staatkundig overwigt, belangrijke voordeelen aangebragt, terwijl de herstelling van het gezag der Bourbons en de militaire bezetting van het woelige Frankrijk, luide en duidelijk verkondigden, wat het Europesche verbond wilde, en wat het vermogt [1]).

Aan onderscheidene mogendheden en wel voornamelijk aan Oostenrijk en Pruissen, waren landen toegewezen, die uit hoofde van hunne plaatselijke ligging niet geschikt een duurzaam bestanddeel dier monarchieën uit te maken, slechts tot voorwerpen van ruiling bestemd waren. De territoriale commissie, met dat doel eerlang te Frankfort bijeengekomen, raadpleegde niet den wensch, het belang en de gewoonte der bevolking, maar slechts den geögra-

---

other Powers,....." Vergelijk von Gagern, Der zweite Pariser Frieden. I, pg. 14 en v. 119, 120 en 341.

[1]) Het tweede tractaat van Parijs, droeg alleen, naast de ondertekening des ministers van Lodewijk XVIII, die van de gevolmagtigden der vier verbondene mogendheden, die dan ook bij uitsluiting over de uitvoering van het tractaat beschikten en de verdeeling van den buit regelden op eene wijze, die aan de oude fabel van Aesopus herinnert.

phischen zamenhang en de militaire conveniëntie, terwijl zij hare berekening nam naar het bedrag der vierkante mijlen en het getal zielen, die zij als mathematische grootheden behandelde, er niet aan denkende dat er een tijd konde komen, waarop die zielen zouden toonen iets meer dan cijfers te zijn en blijken zouden geven van een soms onhandelbaren geest.

Dat deze ruilingen tusschen bij verdragen erkende eigenaren, haren naam niet altijd verdienden, dat zij dikwijls evenzeer in strijd waren met den wil van den minder magtigen vorst, die zijne voorouderlijke erfstaten voor vreemde gewesten *moest* verwisselen, als met de neiging der onderdanen, die een hun onbekenden gebieder moesten huldigen, zal niemand verwonderen, die met het staatkundig stelsel van dat tijdvak bekend is.

De aangelegenheden tusschen Oostenrijk en Beijeren, die zonder de vastberaden houding van den Groot-Hertog van Baden, ten nadeele van dat land zouden beslist geworden zijn, leveren eene merkwaardige proeve der onderhandelingen tusschen ongelijke magten.

Eene commissie zamengesteld uit de gevolmagtigden van Oostenrijk, Groot-Britannië, Pruissen en Rusland die alzoo ook hier zonder eenigen titel en bij uitsluiting over de aangelegenheden van Duitschland beschikten, terwijl Oostenrijk regter was in zijne eigene zaak, deed op eene alleronregtvaardigste wijze uitspraak over het aanhangige vraagstuk, in een op-

merkelijk gewijsde, waarbij een staatsverdrag tusschen Oostenrijk en Beijeren, hoezeer door beide partijen behoorlijk bekrachtigd en in zijne algeheelheid door Beijeren vervuld, nietig en van onwaarde wordt verklaard, in alle die bepalingen, welke Oostenrijk ten behoeve van Beijeren had onderschreven.

§ 6.

Gelijk het eerste tractaat van Parijs van 30 Mei 1814 aanleiding had gegeven tot het congres te Weenen, gaf het tweede tractaat van Parijs van den 20sten November 1815, aanleiding tot het congres van Aken, waar de beginselen moesten bepaald worden, die voortaan de wederkeerige betrekkingen tusschen Frankrijk en het overige Europa zouden besturen.

Het beginsel van volkomene regtsgelijkheid, tusschen de onafhankelijke staten, was niet langer de grondslag van het algemeene statenverbond. Het stelsel van zoogenaamde groote mogendheden die aan hare stoffelijke krachten alleen, een staatkundig regtsgezag boven andere ontleenden, de leer eener algemeene Europesche oppermagt en oppervoogdij had allengs het denkbeeld van die gelijkheid uit de praktijk verbannen. Reeds voor de opening van het congres hadden de besturende mogendheden aan de overige hoven, onbewimpeld verklaard [1]), dat zij zich zelven

---

[1]) Meisel Cours de style diplomatique. T. II, pg. 133, 134.

toekenden „le droit exclusif de décider seuls l'importante question", die te Aken zou behandeld worden. Zij hadden besloten de tusschenkomst te weren (écarter l'intervention) van andere vorsten en hoven, in beraadslagingen omtrent een onderwerp, welks beslissing haar alleen was voorbehouden. Zij zouden elk strijdig voorstel afwijzen, en geenen gevolmagtigde toelaten, die naar de plaats van hare bijeenkomst zoude worden afgevaardigd.

Ingevolge deze verklaring, verschenen op het congres van Aken, waar het de regeling van een Europeesch belang betrof, alleen de gevolmagtigden van Oostenrijk, Groot-Britannië, Pruissen, Rusland en Frankrijk die al spoedig overeen kwamen, dat de troepen, het bezettingsleger uitmakende, volgens het vijfde artikel van het tractaat van 20 Nov. 1815, zoo spoedig mogelijk het Fransche grondgebied zouden ontruimen.

Maar veel belangrijker is het congres, wanneer men het beschouwt, als het inwijdingsfeest van Frankrijk in de Europesche aristocratie, en in zooverre is het de voltrekking van het stelsel van oppervoogdij, dat niet als geheel voltooid kon worden aangemerkt, zoolang in de uitsluiting van Frankrijk eene schaduw van het oude Europesche evenwigt overbleef, en zoo lang voor de minder magtige staten, ingeval van verongelijking van de zijde der verbondene mogendheden, de mogelijkheid van Frank-

rijks ondersteuning niet geheel was verdwenen [1]).

§ 7.

Na het herstel van den algemeenen vrede, was Spanje het eerste land, waar de kreet van den opstand weerklonk. Het koningrijk der Beide Siciliën, dat langen tijd een deel had uitgemaakt van de Spaansche monarchie, bleef niettegenstaande het van dat rijk was gescheiden, aan deszelfs zedelijken invloed onderworpen. De aanspraken van zijne Katholijke Majesteit, hadden steeds een sterken aanhang onder het Napolitaansche volk. Het viel dus aan de voorstanders der liberale partij niet moeijelijk, de omwenteling die in Madrid was uitgebroken, op Italiaanschen bodem over te planten. Men maakte gebruik van dezelfde middelen; een opstand onder het krijgsvolk gaf het sein en er werd een parlement bijeengeroepen.

Naauwelijks was de omwenteling van Napels te Weenen bekend, of alreeds was het besluit genomen, haar met het geweld der wapenen te beteugelen, want Oostenrijk zag de veiligheid zijner Italiaansche gewesten bedreigd, en daar onfeilbare teekenen den

---

[1]) In de bekende verklaring van den 15den Nov. 1818 worden de grondslagen ontvouwd, waarop het groot verbond, de Europesche pentarchie is gevestigd.

voortgang van het kwaad aantoonden, haastte het zich maatregelen te nemen ten einde de rust zijner eigene staten te verzekeren.

Maar weldra zag men, dat de oproerige beweging zich niet binnen de beide schiereilanden bepaalde, en dat zij zich zoover uitstrekte dat de veiligheid en rust van geheel Europa er door bedreigd werd.

De drie hoven van Weenen, Petersburg en Berlijn, die zich onderling verbonden hadden, voor de handhaving der bestaande tractaten te waken, besloten zich te vereenigen, om de gevaren van den staat van zaken te bespreken en over de geschiktste middelen om deze te voorkomen, te beraadslagen.

Zoo ontstond het congres van Troppau [1]), hetwelk den 19den November 1820 de volgende oorkonde uitvaardigde:

„Les Cabinets alliés s'étant réunis à Troppau à l'effet de prendre en mûre considération les dangers auxquels l'Europe se trouve exposée, par suite des révolutions qu'un coupable oubli de tous les devoirs a fait éclater dans plusieurs Etats; voulant recourir, dans des circonstances aussi graves, à une application légitime et salutaire des principes sur lesquels se fonde leur alliance; . . . etc."

---

[1]) Zie over de congressen van Troppau, Laybach en Verona, Gervinus: Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts Th. IV. Vergelijk ook Lord Brougham: Opinions pg. 159—162 (1823, 1824).

Uit het laatste artikel van dit protokol blijkt, dat de drie verbonden magten welke te Troppau vergaderd waren, eenen grondslag hadden beraamd die als uitgangspunt en rigtsnoer van hare handelingen kon strekken, maar dat die handelingen afhankelijk gesteld werden van de toestemming der hoven van Parijs en Londen, aan welke mogendheden mededeeling en uiteenzetting van het gebeurde, zou geschieden.

Het Engelsche ministerie weigerde stellig aan die maatregelen deel te nemen en zette in een brief aan Lord Stewart, den Britschen gezant te Weenen de redenen dier weigering uiteen [1]).

Deze brief werd den 21sten Jan. van het volgend jaar door eene circulaire depeche gevolgd, waarin Lord Castlereagh van de beginselen der groote mogendheden in deze aangelegenheid teregt opmerkt [2]): „Nous sommes convaincus que l'adoption de ces principes sanctionnerait inévitablement, et pourrait, entre les mains de monarques moins bienfaisans, réaliser

---

[1]) Correspondence, despatches and other papers of Viscount Castlereagh. vol. XII, pg. 311—318.

Zie ook de Ficquelmont II. pg. 274 et 275. ...„Sa Majesté Brittannique devait décliner d'accéder à un acte, qui serait de nature à devenir la base d'un nouveau système politique, en vertu duquel la liberté des États secondaires serait annulée".

[2]) Te vinden o. a. bij Martens, Guide Diplomatique (édit. 1832) Tom. II, pg. 492—496. In de verzameling van Castlereagh's „correspondence, despatches and other papers" is deze circulaire niet opgenomen. Verg. Annual Register, pg. 737.

une intervention dans les affaires intérieures des états bien plus fréquente et plus étendue, qu'il n'est dans l'intention des augustes individus dont ils proviennent, et qu'elle ne peut se concilier soit avec l'intérêt général, soit avec la dignité et l'autorité réelle des souverains indépendans. Nous ne croyons pas que l'alliance soit autorisée, par les traités existans, à attribuer à ses membres, comme tels, un semblable pouvoir général; nous ne concevons pas non plus que ces pouvoirs extraordinaires, puissent être attribués aux puissances alliées par aucune transaction diplomatique nouvelle entre elles, sans s'arroger une suprématie incompatible avec les droits des autres états, ou, si on se procure l'accession de ces états, sans créer en Europe un système fédératif non-seulement trop vaste pour répondre efficacement à son but, mais encore accompagné de beaucoup d'inconvéniens sérieux. . . . Mais comme nous regardons l'exercice de ce droit (d'intervention) comme ne pouvant être justifié que par la plus forte nécessité et comme devant être limité et réglé par cette nécessité; nous n'admettons pas que ce droit puisse être généralement et indistinctement appliqué à tout mouvement révolutionnaire, sans égard à leur influence immédiate sur un état ou des états particuliers".

Het is zeker, dat het congres van Troppau eene onmiskenbare afwijking opleverde van de beginselen waarop het stelsel van tusschenkomst berustte, zoo

als het door de groote Mogendheden was vastgesteld op het congres van Aken en tot geruststelling der overige staten plegtig afgekondigd.

Zij hadden toen als eene onmisbare voorwaarde van hare tusschenkomst bepaald „une invitation formelle de la part de ceux de ces états que les dites affaires concerneraient" en de bevoegdheid der belanghebbende staten om aan die bijeenkomsten regtstrecks deel te nemen, uitdrukkelijk erkend [1]). Deze bepalingen waarborgden dus aan de overige leden van het Europesche statenverbond, ten minste een schaduw hunner vroegere onafhankelijkheid. Al mogt dan van gelijkheid geen sprake zijn, en al moge zij slechts in negatieve voorregten bestaan, stelt hare vervulling toch de grens, tusschen eene schijnbare zelfstandigheid en het ellendig overschot eener vernederde souvereiniteit.

En als wij nu nagaan wat er gebeurd is, dan zien wij dat het koningrijk der beide Siciliën de tusschenkomst der groote Mogendheden niet had ingeroepen; dat het op het congres van Troppau door niemand werd vertegenwoordigd; dat zijne wenschen en zijne belangen niet verdedigd werden en dat zonder zijne medewerking over zijn lot werd beslist.

---

[1]) ...„et sous la réserve expresse de leur droit d'y participer directement, ou par leurs plénipotentiaires". Zie Martens, Suppl. au Recueil, Tom. VIII, pg. 555.

Zoo werd dan de ware zelfstandigheid van een volk niet meer door zijne naburen geëerbiedigd; zoo was het, trots de verdragen en beloften, niet meer vrij, zijne eigene zaken, onafhankelijk van alle vreemde bemoeijenis, naar eigene belangen en inzigten te regelen, zelfs waar dit zonder verongelijking van anderen geschiedde; zoo zagen dan de minder magtige staten, de eenige waarborgen, welke het congres van Aken hun had gegeven, door dat van Troppau vernietigd, hetwelk hun tevens het lot voorspelde, dat hun als het zwaard van Damocles boven het hoofd hing. Hebben sinds dien tijd die mogendheden steeds angstvallig den weg gemeden, waarop Sicilië het kostbaarste wat een volk heeft, had verloren; hebben zij nooit tegen eigene onderdanen op vreemde bescherming gesteund; hebben zij steeds die diplomatische bijeenkomsten geschuwd, waar men vorsten oordeelt en de regten der volken niet telt: is het steeds een blijvend grondbeginsel harer buitenlandsche staatkunde, de onveranderlijke leuze harer leiders geweest „geene congressen, geene vreemde bescherming"!? — De geschiedenis der laatste jaren, de geschiedenis ook van den dag, geve het antwoord op die vragen.

Het congres van Troppau werd kort daarop gevolgd door dat van Verona, waar de toestand van Spanje in overweging genomen werd en dat de gewapende tusschenkomst van Frankrijk ten gevolge had. Bij

den Spaanschen opstand werd door de vier hoven hetzelfde beginsel van tusschenkomst toegepast, als bij den opstand van Napels en Piemont.

Lord Castlereagh, die de beslissing over het Spaansche vraagstuk niet mogt beleven, had alreeds eene verklaring uitgebragt, die door zijn opvolger Canning onvoorwaardelijk tot rigtsnoer is gekozen.

Wij bedoelen de nota die, Lord Castlereagh in Mei 1820, alzoo kort na den Spaanschen opstand, aan de hoven van Oostenrijk, Frankrijk, Pruissen en Rusland heeft gerigt [1]). Hij deelde daarin o. a. mede, dat hij, den hertog van Wellington geraadpleegd hebbende, eene gewapende tusschenkomst, ten sterkste moest ontraden. Schoon de stand der zaken in Spanje, den kring der staatsberoeringen op eene onrustbarende wijze had uitgebreid, moest men nogtans erkennen, dat er in Europa geen ander land was van dezelfde uitgestrektheid, waar eene dergelijke omwenteling niet in veel hoogere mate de overige staten met dat regtstreeksche en onmiddellijke gevaar zoude bedreigen, hetwelk ten allen tijde, althans door het Britsche Gouvernement was geoordeeld, alleen

[1]) Martens, Suppl. au Recueil. T. X, pg. 174—178. Zie vooral ook, Phillimore II. vol. III, pg. 756 en v., de depêches van Canning aan Sir Charles Stuart. Vergelijk de Marcellus: Politique de la restauration. pg. 7, 53 en v. Deze nota is in de boven aangehaalde verzameling van Castlereagh's papieren, niet opgenomen.

eene vreemde tusschenkomst te kunnen wettigen. Het tegenwoordig geval was ontoereikend eene vreemde bemoeijenis te regtvaardigen en men had niet de bevoegdheid gewapenderhand tusschen beide te komen.

Er was geen reden voor de bezorgdheid dat Europa aan vijandelijkheden van de zijde van Spanje zou worden blootgesteld. Niets was meer berekend, het verbond tusschen de vijf mogendheden te doen ontaarden of zelfs te vernietigen, dan de zucht om zijne pligten en bemoeijenissen buiten den kring uit te strekken, die door de beginselen, welke zijne stichting hadden bestuurd, aanvankelijk was afgebakend. Men had geenszins bedoeld een opperbestuur te scheppen voor de regering der wereld of voor de onbeperkte regeling der inwendige aangelegenheden van andere staten.

Wanneer een wezenlijk gevaar het Europesche statenstelsel bedreigde, zoude men Groot-Britannië altijd op zijnen post vinden; maar het Britsche bewind konde en wilde naar geene afgetrokkene en bespiegelende beginselen van voorzorg handelen. Het bestaande bondgenootschap had, tijdens zijne eerste oprigting, geen zoodanig doel beoogd . . . enz.

De wil der vier verbondene hoven, werd echter door de vertoogen van het Britsche kabinet niet geschokt, welks gedragslijn toen niet die van eene stellig verbiedende, heerschende en werkdadige, maar eerder van eene lijdelijke, raadgevende, smee-

kende en werkelooze staatkunde was, welke haren moed alleen in tegenspraak openbaarde en hare bedrijvigheid in vertoogen.

§ 8.

Dat het niet voor de laatste maal was dat de eerzucht der Britsche ministers zich met zulk eene ondergeschikte rol vergenoegde, ondervond de sultan van Turkye eerlang, toen de overmagt van Rusland hem (14 Sept. 1829) den vrede van Adrianopel afperste, door welken vrede de invloed van alle andere mogendheden op de besluiten van den Divan uitgesloten werd en aan het Ottomanische rijk niet meer dan de schaduw eener schijnbare onafhankelijkheid verzekerd bleef [1]).

Van de tusschenkomst van Frankrijk, Engeland en Rusland in den opstand der Grieken, spreken wij hier niet omdat zij ons onregtvaardig toeschijnt, maar omdat de gelukkige uitslag waarmede zij be-

---

[1]) Wurm, Die orientalische Frage in ihrer geschichtlichen Entwickelung, (1856) pg. 80, waar men den hoofdinhoud vindt weêrgegeven eener depeche, door graaf Nesselrode, den 12den Februarij 1830, aan den Grootvorst Konstantijn gerigt: „Der Fricde von Adrianopel hat Ruszlands Uebergewicht im Osten befestigt. Die Türkei, darauf beschränkt, nur unter dem Schutze Ruszlands zu existiren, nur Ruszlands Wünschen hinfort ihr Ohr zu leihen, war unsern politischen und Handelsinteressen angemessener als irgend eine neue Combination..."

kroond is, voor een deel althans te danken is aan den slag van Navarino. Immers, hoe verblijdend die zegepraal mogt zijn voor allen die het lot eener ongelukkige natie betreurden en hare redding luide en opregtelijk toejuichen, zoo neemt dit niet weg, dat de mogendheden de bevoegdheid niet hadden om de regelen te schenden, die tot heden de betrekkingen der staten hadden bestuurd; om namelijk, zonder voorafgaande oorlogsverklaring, te midden van den vrede vijandelijkheden te plegen, terwijl hare gezanten de taal der vriendschap spraken, in de hoofdstad van het rijk tegen hetwelk zij zich zulk eene grove schending van het volkenregt veroorloofden.

§ 9.

Door verdragen gebonden, zond het Britsche bestuur in 1826 een hulpleger naar Portugal om eenen vijandelijken aanval van Spanje af te weren; en het was bij het nemen van dit besluit dat (de grootspreker [1]) Canning zijne meest beroemde redevoering hield waarin hij verklaarde dat Engeland in de Spaansche aangelegenheden den oorlog had *kunnen* kiezen, maar dat het nu tot den oorlog *verpligt* was, tenzij men de beginselen van nationale trouw en eer

[1]) „I called the New World into existence, to redress the balance of the old". Stapleton, polit. life of Canning. T. III, pg. 408.

wilde verzaken. [1]) Men haastte zich dus hulptroepen te zenden en deze kwamen nog tijdig genoeg om het alreeds wankelend bestuur der Regentes te onderschragen. Op den 23sten Dec. 1826 verklaarden de Cortes, onder luide toejuiching, met eenparigheid van stemmen, hunne dankbaarheid aan den koning en het volk van Groot-Britannië, weinig vermoedende dat zij hun vertrouwen op Engeland eerlang als eene deerniswaardige dwaling zouden moeten betreuren en hunne trouwelooze beschermers met regtmatige verwenschingen zouden moeten overladen, die in het uur des gevaars hen aan hun ongelukkig lot overlieten, en hen door een ongehoord verraad aan de bloedigste tyranny overleverden. Eene waarschuwende les voorwaar! om niet op de bescherming van eene vreemde mogendheid te steunen.

---

[1]) Zie hierbij Mr. G. Groen van Prinsterer, Verspreide geschriften, Iste deel.

NEGENDE HOOFDSTUK.

§ 1. *De verheffing van België tot een onafhankelijk koningrijk.* — § 2. *De inlijving van Polen bij Rusland.* § 3. *De bezetting van Ancona.* § 4. *De tusschenkomst in Turkije.* § 5. *De inlijving van Krakau bij Oostenrijk.*

1830—1848.

§ 1.

Het was op verzoek van den koning der Nederlanden, dat de vijf groote mogendheden van Europa, hunne gevolmagtigden benoemden, om in overleg met Zijne Majesteit te beraadslagen over de beste middelen om een einde te maken aan de onlusten die in zijne staten waren uitgebroken. [1])

[1]) Histoire parlementaire du traité de paix, du 19 Avril 1839, entre la Belgique et la Hollande, Tom. I. Chambre des Réprésen-

Zoo vereenigden zich dan de gevolmagtigden dier vijf hoven, tot eene conferentie, waarvan de eerste zitting, den 4den November 1830 te Londen plaats had [1]) en waarin aanstonds eene schorsing der vijandelijkheden werd bevolen. Bij een protocol van den 20sten December [2]), verklaarde de conferentie, dat

---

tants, Séance du 7 Mars. Discours prononcé par M. le baron Desmanet de Biesme, pg. 381..... „Le roi des Pays-Bas a commis alors cette haute imprudence, qui a donné naissance à tous les protocoles, par l'appel qu'il fit à ses alliés, tandis qu'il pouvait inquiéter la Belgique et l'empêcher de se constituer en État indépendant....." Het was in deze zelfde zitting dat de afgevaardigde Devaux zijne schoone en bezadigde redevoering uitsprak, waarin hij op de goedkeuring van het vredestractaat aandrong. Zie pg. 347—371.

[1]) Recueil de pièces diplomatiques, relatives aux affaires de la Hollande et de la Belgique, en 1830 et 1831, Tom. I, pg. 1. Protocole de la conférence du 4 Novembre 1830. „Sa Majesté le Roi des Pays-Bas ayant invité les cours de ..... à délibérer, de concert avec Sa Majesté, sur les meilleurs moyens de mettre un terme aux troubles qui ont éclaté dans ses états....."

[2]) Recueil de pièces etc. Tom. I, pg. 44—46.

Zie ook aldaar pg. 47—51 het protest, twee dagen later (22 December 1830) door onzen gezant A. R. Falck, aan wien later H. van Zuylen van Nyevelt als tweede gevolmagtigde is toegevoegd, bij de conferentie ingediend tegen het protocol van 20 December. Zijne bezwaren krachtig en nadrukkelijk uiteen gezet hebbende, gaat Falck aldus voort..... „Le soussigné aurait eu soin de les proposer à messieurs les plénipotentiaires avec plus d'étendue et de force, si leurs excellences lui eussent fait l'honneur de l'inviter à leur conférence de lundi dernier. Peut-être le § 1 du protocole du 4 Novembre dernier, basé sur le § 4 de celui du 15 Novembre 1818, lui permettait-il d'espérer que cette invitation ne serait pas plus omise lorsqu'il s'agirait de délibérer sur la question principale, que lorsqu'il s'était

toen bij de tractaten van 1814 en 1815, de vereeniging van België met Holland bepaald werd, de vijf mogendheden daarmede bedoeld hadden, een juist evenwigt in Europa te vestigen, en het behoud van den algemeenen vrede te verzekeren. Dat echter het gebeurde in de laatste vier maanden ongelukkiger wijze bewezen had, dat die algeheele vereeniging, welke de mogendheden tusschen die beide landen hadden willen tot stand brengen, niet verwezentlijkt was en voortaan onmogelijk zou kunnen verwezentlijkt worden [1]); dat het derhalve noodzakelijk was naar andere schikkingen om te zien, om het doel te bereiken, dat met deze vereeniging was beoogd. De conferentie zou daarom zich onledig houden, de nieuwe maatregelen te beramen, waarbij de toekomstige onafhankelijkheid van België in overeenstemming zou gebragt worden met hetgeen bij de tractaten bepaald was [2]), (voorwaar, een zeer moeijelijke taak!) *met*

---

agi d'un point préliminaire et subordonné, tel que l'armistice... etc."

Vergelijk ook, Falck: Brieven; aan D. J. van Lennep. (2e uitgave) pg. 304.

[1]) Thorbecke, over de erkentenis der onafhankelijkheid van België. (31 December 1830) pg. 11, „...de onafhankelijkheid van België mag niet in onderhandeling komen, dewijl de toekomstige onvereenigbaarheid voor meer dan eene gegronde twijfeling bloot staat."

[2]) Thorbecke II. pg. 48. „De feitelijke onafhankelijkheid der opstandelingen, wischt niet eene enkele van de bij de Tractaten gevestigde verpligtingen uit". Zie ook pg. 62. „De erkentenis van België is wel de plegtige vernietiging van het stelsel, dat tot dus verre de volken van Europa verbond".

de belangen en de veiligheid *der overige mogendheden* en met het behoud van het Europesche evenwigt. Te dien einde noodigde de conferentie, *hare onderhandelingen met den gevolmagtigde van den koning der Nederlanden voortzettende*, het voorloopig bestuur van België uit, commissarissen naar Londen te zenden. [1])

Teregt protesteerde de koning der Nederlanden [2]) tegen dit besluit, dat door vorm en inhoud gelijkelijk met de tractaten streed. Op het congres van Aken toch, was bepaald dat de gevolmagtigden van de mogendheid, welker aangelegenheden op een congres zouden besproken worden, onmiddellijk aan de beraadslagingen zouden deel nemen, terwijl verder, schoon de conferentie op verzoek van den koning der Nederlanden was bijeen gekomen, deze omstandigheid haar niet het regt gaf het tegendeel te besluiten van hetgeen waarvoor hare hulp was gevraagd, door in plaats van mede te werken tot herstel der orde in de Nederlan-

---

[1]) Martens, Nouveau recueil (par Murhard), VI, pg. 124.

[2]) Dit protest werd medegedeeld in de vergadering der Staten-Generaal van 20 Jan. 1831 in eene redevoering van onzen minister van buitenlandsche zaken, Verstolk van Soelen. Van het protocol van 20 December 1830, zegt de koning in het protest, „*communiqué* à son ambassadeur". Het is zeker mocijelijk in kiescher bewoordingen het schenden van een tractaat te verwijten; in een antwoord op het protocol van 9 Januarij (medegedeeld door Verstolk van Soelen in de vergadering der Staten-Generaal van 25 Jan.), kwam Z. M. nog eens en thans breedvoeriger op dit punt terug. Zie deze beide redevoeringen in het aangehaalde „Recueil" I, pg. 74—88 en 94—109.

den, hare protocollen tot eene scheuring van dat rijk te doen strekken [1]).

Desniettegenstaande [2]) *stelde* de conferentie in hare zitting van 20 Januarij 1831, [3]) de grondslagen *vast*, waarop de scheiding tusschen België en Nederland zou plaats hebben, terwijl bij een protocol van den 27sten dierzelfde maand, schikkingen werden *voorgeslagen*, het finantiewezen en den handel betreffende [4]).

Den 18den Februarij [5]) gaf de koning der Nederlanden zijne goedkeuring aan de grondslagen der scheiding, zooals zij door de beide laatst genoemde protocollen geregeld waren, [6]) waardoor

[1]) Martens, Nouveau recueil (par Murhard), vol I, pg. 143, 144.

[2]) Phillimore II. I, pg. 442 en 443. „Whether, when the Intervention has been once undertaken, either or both of the contending parties can resile from their engagement, (gelijk Hefter volhoudt II. pg. 92, § 46) and whether the Intervener be obliged to desist *re infectâ*, is a matter of some nicety, and must in some measure receive its decision according to the particular circumstances of each case".

[3]) Recueil etc. I, pg. 70—74.

[4]) Martens, Nouveau recueil (par Murhard) vol I, pg. 158—170. Recueil de pièces etc. Tom. I, pg. 103—118.

[5]) Recueil de pièces etc. I, pg. 138—139.

[6]) Men had derhalve bij de conventie van $^{13}/_{18}$ Augustus 1850, de schuldpligtigheid van Noord-Nederland tegenover Rusland (krachtens de conventie van 19 Mei 1815) in geen geval verder mogen uitstrekken dan hoogstens tot den 18den Februarij 1831; doch eigenlijk tot den 1sten October 1830, daar de schuld het *vereenigd* koningrijk betrof, en onze regering de inkomsten van België niet

hij tevens stilzwijgend zijn protest introk tegen de bevoegdheid der conferentie om een scheiding tusschen België en zijn rijk te bepalen [1]).

Het protocol van den 27sten Januarij eindigde met de verklaring van de vijf mogendheden dat „sans préjuger d'autres questions graves, sans rien décider sur celle de la souveraineté de la Belgique, il leur appartient de déclarer qu'à leurs yeux le souverain de ce pays doit nécessairement répondre aux principes d'existence du pays lui-même, satisfaire par sa position personnelle à la sûreté des états voisins, accepter à cet effet les arrangements consignés au présent protocole, et se trouver à même d'en assurer aux Belges la paisible jouissance".

Terwijl nu het nationale congres nog bezig was eenen koning voor het nieuwe rijk te zoeken, zeide lord Palmerston aan het slot eener redevoering,

---

langer en verder dan tot 1 October 1830 had getrokken. Immers Art. 5 der conventie van 19 Mei 1815 luidt: „Que les dits paiements cesseront dans le cas où *la possession* et la souveraineté des Provinces Belgiques seraient à une époque quelconque *soustraites* à la domination de S. M. le Roi des Pays-Bas, avant l'entière liquidation de la dite dette", terwijl het geheim Artikel ter nadere verklaring van het geval, voorzien bij Art. 5, van *souveraineté* zwijgt en alleen spreekt van *l'état de possession* en van *domination*.

Zie Mr. G. W. Vreede: De Russische schuld. Bedenkingen tegen de conventie van $^{30}/_{18}$ Augustus 1850, pg. 7, 11, 27, 70.

[1]) Nothomb, Essai historique et politique sur la révolution belge, pg. 72.

den 18den Februarij in het lagerhuis gehouden, „indien hetgeen er in een naburig land voorvalt, van dien aard is, dat de algemeene vrede van Europa er door bedreigd wordt, zal men moeten toestemmen dat eene tusschenkomst geregtvaardigd wordt en dat derhalve, indien België tot souverein een vorst koos die door de naburige staten voor gevaarlijk moest gehouden worden, die staten het regt zouden hebben, tegen zulk eene keuze te protesteren."

Steunende op dit beginsel, werd de hertog van Nemours door Engeland, de hertog van Leuchtenberg door Frankrijk uitgesloten, en steeds bewerende dat aan België de vrije keuze moest verblijven, troffen de beide eerstgenoemde mogendheden een vergelijk, krachtens hetwelk Engeland een koning en Frankrijk eene koningin gaf [1]).

Den 4den Junij viel de keuze op Leopold van Saksen-Coburg, die de benoeming aannam, op voorwaarde dat de 18 artikelen, door een nieuw protocol van 26 Junij [2]) voorgesteld, door België werden

---

[1]) de Ficquelmont: Lord Palmerston, l'Angleterre et le continent. Tom II, pg. 59.

[2]) Recueil de pièces, 1, pg 211—216.

Zie ook een allerbelangrijksten brief van Verstolk van Soelen aan de conferentie (Recueil I, pg. 249—264) waarin hij de redenen uiteen zet, waarom de koning der Nederlanden de 18 artikelen onmogelijk kan aannemen. Die artikelen, vergeleken met de schikkingen, bij het protocol van 27 Januarij aangeboden, bevatten vele verande-

aangenomen. Deze voorwaarde werd vervuld en den 21sten Julij had de inhuldiging van den nieuwen koning plaats, zonder af te wachten dat de koning der Nederlanden eerst afstand deed.

Daar het protocol van 26 Junij de grondslagen der scheiding in vele opzigten ten voordeele van België had gewijzigd, werd het door Willem I verworpen; zelfs hervatte hij de vijandelijkheden, hetgeen eene gewapende tusschenkomst van Frankrijk ten gevolge had, waarop andermaal een wapenstilstand gesloten werd en de onderhandelingen weêr werden aangeknoopt.

Een nieuw verdrag, „le prix de la campagne du mois d'Août" [1]), zoo als Nothomb zich uitdrukt, was in 24 artikelen vervat [2]) en ons eenigermate voordeeliger dan dat van 26 Junij; de koning der Nederlanden echter nam er geen genoegen mede, waarop hij na de belegering der citadel van Antwer-

---

ringen, alle ten voordeele van België en ten nadeele van Nederland, terwijl er verder uit bleek, dat de conferentie geen de minste acht geslagen had op de krachtige en billijke vertoogen van onze gevolmagtigden. Zie die vertoogen in het aangehaalde Recueil I, pg. 188, 191, 194, 201, 202 en vooral dat van 22 Junij (pg. 208—211) waarin zij op de uitvoering van het bepaalde bij het protocol van 27 Januarij aandringen, onder mededeeling dat de koning der Nederlanden, bij niet vervulling zich zelven regt zou weten te verschaffen.

[1]) II. pg. 289.

[2]) Recueil de pièces etc. Tom. II, pg. 96. Zie ook het antwoord onzer gevolmagtigden, waarin zij terugkomen op het vierde artikel van het verdrag van Aken.

pen [1]) door Frankrijk en Engeland gedwongen werd het Belgisch grondgebied te ontruimen, terwijl zij in hunne havens een embargo op onze schepen legden en onze havens blokkeerden. Het zal niet noodig zijn de geschiedenis verder in hare bijzonderheden na te gaan [2]); het gezegde is voldoende om de uitspraak te wettigen van zoovele regtsgeleerden en staatslieden, die de gedragslijn der groote mogendheden, vooral van Engeland, met nadruk laken.

Zoo zegt de Ficquelmont [3]): „Mais ce n'est pas

---

[1]) De correspondentie tusschen generaal Chassé en den maarschalk Gérard gevoerd, is te vinden in het derde deel van het Recueil de pièces, pg. 357—368.

[2]) Guizot, Cours d'histoire moderne, 14me Leçon, pg. 16. „Il n'y a de diplomatie en Europe au dix-septième siècle, qui paraisse égale à la diplomatie française, que la diplomatie hollandaise." De namen van Falck, Verstolk van Soelen en van Zuylen van Nijevelt, kunnen echter met eere genoemd worden naast die hunner voorgangers in de 17de eeuw, die het voorregt hadden te leven in een tijd dat de suprematie der groote mogendheden nog niet gevestigd was.

[3]) II. Tom. II, pg. 60. Zie ook Wheaton, Histoire etc. Tom. II, p. 238. „Ainsi se termina cette longue et épineuse négociation, qui a pris tantôt le caractère de médiation, tantôt celui d'arbitrage forcé ou d'intervention armée, suivant les événements divers de la lutte."

Brialmont, Considérations politiques et militaires sur la Belgique, Tome I pg. 266.

Capefigue, Le congrès de Vienne, etc. pg. 157.

Mémoires du comte Belliard, Tome II pg. 257. „Le prince Albert de Prusse ayant supplié le Roi, son père, de faire une démonstration en faveur de la Hollande et contre les Belges, le roi répondit: „L'esprit de révolte s'agite aussi dans mes États, mes cof-

une intervention qui eut lieu, dans le sens qu'il faut attacher à cette expression; ce fut un jugement qui eut lieu; ce fut une sentence qui fut prononcée," en teregt vraagt de beroemde schrijver, dien wij reeds een paar malen hebben aangehaald: „Heeft al hetgeen regt en staatkunde aan de mogendheden met betrekking tot Nederland opleggen, moeten wijken voor de angstvallige bezorgdheid, om Frankrijk geen aanstoot te geven? Voor het verlangen, om Frankrijk af te smeeken, dat het België niet aanstonds voor een deel van zijn gebied verklare? Is op deze wijze het zonderlinge schouwspel mogelijk geworden, dat op hetzelfde tijdstip, in hetwelk de Russische legers tot onderdrukking van Polen aanrukken, Rusland het oproerige België de zegekroon der vrijheid op het hoofd zet? Dat het congres eene zamenspanning van koningen vertoont, tot bekrachtiging van den tuimelgeest des volks tegen wet en regering; ten gunste van den afval tegen het regtmatig Staatsligchaam? Dat *non-Interventie* de afschuwelijkste *Interventie* wordt, eene tusschenkomst voor den opstand tegen het erkende Staatsgezag? Kan Groot-Brittanje voor Ierland,

---

fres sont vides, je ne puis rien en ce moment pour le roi des Pays-Bas; dites-lui de temporiser et de compter sur ses alliés fidèles."

d'Haussonville, Histoire de la politique extérieure du gouvernement français (1830—1848) Tome I pg. 20—26. Zie ook Gabinus de Wal: Inleiding tot de wetenschap van het Europesche volkenregt, (Groningen 1835.)

Pruissen voor zijne Poolsche en Rhijn-provinciën, Oostenrijk voor Italië, Gallicië en Hongarijen het wisse loon van den opstand aanlokkelijker ophangen, dan met aan den koning der Nederlanden België te ontzeggen?" [1])

§ 2.

Er was, zoo als wij reeds gezien hebben, te dierzelfder tijd, een ander volk, dat een wanhopige poging waagde om zijne aloude onafhankelijkheid te herwinnen, welke poging echter in het bloed van duizenden werd gesmoord, waarna een manifest van keizer Nicolaas van 14(26) Februarij 1832, aan het ongelukkige Polen, zelfs den allerlaatsten schijn van een zelfstandig bestaan kwam ontnemen.

Deze maatregel van de Russische Regering werd in de Fransche Kamers en in het Engelsche parlement hevig gegispt — die in de bedoelde ukase eene schending zagen, zoo niet van de letter, dan toch van den geest van het Weener tractaat. In de eerste artikelen toch van dit verdrag wordt het hertogdom

[1]) Thorbecke, II. pg. 58 en 59.

Zal het noodig zijn hier te ontwikkelen, wat Engeland bewoog zijn eigen werk weêr af te breken? Velen hebben gegist dat eigen belang de scheiding van Holland en België medebragt, en die meening komt niet geheel ongegrond voor. Zie bv. d'Haussonville, II. I, pg. 23 en volgende, maar vooral de Fiequelmont II. Tom. II pg. 23—77.

Warschau, tot een koningrijk verheven en aan keizer Alexander geschonken, onder voorwaarde dat het eene eigene constitutie zou hebben en afzonderlijk bestuurd worden.

Dit had Alexander dan ook, zoo het schijnt, zeer goed begrepen toen hij bij de opening van den rijksdag in Maart 1818 onder anderen zeide, „Uwe wedergeboorte als staat is door de verdragen besloten en door de grondwet bekrachtigd. De onschendbaarheid der verbindtenissen tegenover de andere mogendheden en van de grondwet, verzekeren voor het vervolg een eervollen rang aan Polen onder de volken van Europa."

Daargelaten nu of deze constitutie (gelijk soms beweerd wordt [1]) door Alexander en zijn opvolger keizer Nicolaas is geschonden geworden, zooveel is zeker, dat zelfs indien de Poolsche opstand niets meer dan een strafschuldige wederspannigheid was zulks geen reden kon zijn, om een geheel volk van zijne vrijheden te berooven. En daar keizer Nicolaas zelf, den opstand beschouwd heeft als het werk eener partij, die zijne onderdanen had aangezet hem de gehoorzaamheid op te zeggen, had hij het regt de schuldigen te straffen — niet de constitutie en de regten der natie te verkrachten.

---

[1]) Door Cutlar Ferguson bijvoorbeeld, in eene parlementsrede van den 28sten Junij 1832. Zie Hansard's Parliamentary debates, vol. XIII pg. 1115.

En toch wat deden de andere mogendheden om de Polen te helpen? Zij protesteerden en lieten de wapenen rusten. Engeland wilde niet, Frankrijk kon niet, Oostenrijk durfde niet; terwijl Pruissen met moeite door Frankrijk werd weêrhouden, den keizer van Rusland openlijk en regtstreeks te helpen [1]).

§ 3.

Ten gevolge van de ernstige vertoogen van Frankrijk en de cordate houding van den generaal Sebastiani, was Oostenrijk in 1831 gedwongen geworden, de troepen, die Bologna, de kleine staten van Noord-Italië en het noordelijk gedeelte van den kerkelijken staat bezet hadden, tot binnen zijne grenzen terug te trekken. Toen echter twee jaren later, nieuwe onlusten in Italië de Oostenrijkers noopten, Bologna andermaal binnen te rukken, verschenen de Franschen geheel onverwacht in Ancona, om de Oostenrijkers in bedwang te houden, en hoe ongaarne ook, was het hof van Weenen wel genoodzaakt toe te laten, dat een Fransch garnizoen in Italië verblijf hield, om zijne bewegingen aldaar na te gaan en tegen te werken.

---

[1]) d'Haussonville, ll. I. pg. 28—31.

§ 4.

Het Ottomanische rijk, vernederd en verzwakt zoo als wij gezien hebben, door de oorlogen met Rusland, werd weldra wederom verontrust door de heerschzuchtige plannen van Mehemet-Ali, den pacha van Egypte [1]); gelukkig kwam Rusland den Turken te hulp en in April 1833 werd de vrede te Kutaïjah gesloten [2]), waarbij nogtans Turkye gedwongen werd, eenige gewesten aan zijn oproerigen vasal af te staan.

Den achtsten Julij van datzelfde jaar, sloot Turkije te Unkiar-Skelessi een defensief verbond met Rusland, waarbij het geheim beding gevoegd was, dat de Porte de straat der Dardanellen, voor elk vreemd oorlogschip zoude sluiten.

Het Fransch gouvernement gaf zijn misnoegen over dit verbond te kennen; zijn gezant te Petersburg diende eene nota in, waarin hij beweerde, dat in de algemeene schatting, die Alliantie aan de betrekking tusschen de Porte en Rusland een nieuw aanzien gaf, waartegen de mogendheden het regt

---

[1]) Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps, Tom. IV. Ch. 22. pg. 39. „Le grand problème qui pèse et pèsera longtemps encore sur l'Europe, la question d'Orient touchait à l'une de ses plus violentes crises."

[2]) Guizot, II. pg. 47: „..... la paix était rétablie en Orient. Elle était rétablie à un prix qui semait en Europe la discorde."

hadden zich te verzetten [1]) De Fransche regering verklaarde derhalve, dat indien het verbond, eene gewapende tusschenkomst van Rusland in de inwendige aangelegenheden van Turkye mogt ten gevolge hebben, zij zich geregtigd zou achten te handelen zoo als zij zou meenen met haar belang te strooken, „et d'agir comme si le traité n'existait point;" waarop de keizer van Rusland verklaarde te zullen handelen „comme si la déclaration du ministre de France n'existait point." [2])

Het casus foederis door het tractaat van Unkiar-Skelessi voorzien deed zich weldra voor; de sultan zocht zijne verlorene provinciën te herwinnen terwijl

---

[1]) Guizot, II. pg. 49. „„Comme S. M. l'empereur de toutes les Russies, voulant épargner à la Sublime-Porte ottomane les charges et les embarras qui résulteraient pour elle de la prestation d'un secours matériel (à la Russie), ne demandera pas ce secours si les circonstances mettaient la Sublime-Porte dans l'obligation de le fournir, la Sublime-Porte ottomane, à la place du secours qu'elle doit prêter au besoin, d'après le principe de réciprocité du traité patent, devra borner son action, en faveur de la cour impériale de la Russie, à fermer le détroit des Dardanelles, c'est-à-dire à ne permettre à aucun bâtiment de guerre étranger, d'y entrer, sous un pretexte quelconque."

Ainsi le cabinet de Saint-Pétersbourg, convertissant en droit écrit le fait de sa prépondérance à Constantinople, faisait de la Turquie son client officiel, et de la mer Noire un lac russe dont ce client gardait l'entrée contre les ennemis possibles de la Russie, sans que rien la gênât elle-même pour en sortir et lancer dans la Méditerranée ses vaisseaux et ses soldats."

[2]) Zie Guizot, II. pg. 51 en 52.

Mehemet-Ali geheel onafhankelijk wilde zijn en het erfelijk bezit van Egypte en Syrië aan zijn geslacht poogde te verzekeren [1]). In 1839 brak de oorlog uit, die hoogst ongelukkig door de Turken gevoerd werd, en sultan Mahmoud de tweede kwam te overlijden.

In dezen stand van zaken, zagen de mogendheden van West-Europa zich genoodzaakt tusschen beiden te komen, om het Turksche rijk aan het dubbele gevaar te onttrekken van door Mehemet-Ali overheerscht of uitsluitend onder de bescherming van Rusland geplaatst te worden [2]).

Het regt hunner tusschenkomst wat gegrond, op het gevaar dat het evenwigt en de vrede van Europa, door de gevolgen van dezen strijd zouden verstoord worden. Aan de lange en netelige onderhandelingen tusschen de vijf groote mogendheden [3]), werd eensklaps een einde gemaakt door het verdrag den 15den

---

[1]) Zie de redevoering door Guizot den 2den Julij 1839, in de kamer der afgevaardigden uitgesproken, in het vierde deel zijner aangehaalde Mémoires, Hoofdstuk 26, blz. 326—331.

[2]) Guizot, II. pg. 335 „.....les deux cabinets (de Paris et de Londres) avaient le même désir d'arrêter en Orient la lutte et d'empêcher que la Russie n'en profitât pour dominer de plus en plus à Constantinople".

[3]) Frankrijk stond er op dat men het erfelijk bezit van Syrië aan den pacha van Egypte zou geven. Guizot, (II. pg. 354) zegt daaromtrent „Ce fut là, de notre part, une grande faute" en verder pg. 355 „il eût été bien plus sage et plus habile de consacrer, de con-

Julij 1840 te Londen gesloten buiten Frankrijk om [1]), maar tot hetwelk Turkije toetrad. Mehemet-Ali werd diensvolgens gedwongen de door hem bezette gewesten te ontruimen, uitgezonderd Egypte dat hem als een erfelijk leen werd toegewezen.

§ 5.

Bij art. 6 van de Weener congres-acte was Krakau en zijn grondgebied tot een vrije, onafhankelijke en onzijdige stad verklaard, onder bescherming van Oostenrijk, Pruissen en Rusland.

Gedurende den Poolschen opstand in 1830 werden de stad en het gebied van Krakau tijdelijk door Russische troepen bezet, om redenen die volgens sir Stratford Canning [2]), het regt niet gaven, de Weener tractaten aldus te schenden. In 1836 werd Krakau wederom bezet, ditmaal door Oostenrijksche troepen,

---

cert avec l'Angleterre, la conquête principale de Méhémet-Ali, que de se séparer du cabinet anglais pour suivre le pacha dans tous ses désirs".

[1]) Ten onregte heeft men den Franschen gezant bij het Engelsche hof, den bekwamen Guizot, beschuldigd dit niet te hebben voorzien en zijne Regering niet te hebben gewaarschuwd. Vergelijk het 5e deel zijner Mémoires, hoofdstuk 28, pg. 65 en 66 en hoofdstuk 31, pg. 203.

[2]) Morning Chronicle 14 Julij 1840, waar men de opsomming vindt van een tiental grieven tegen de handelwijze van Rusland en Oostenrijk in deze zaak; zie ook het schraal antwoord van Lord Palmerston, waarmede hij zijne bedeesde politiek poogde te vergoelijken.

onder goedkeuring der beide andere beschermende mogendheden; als reden werd opgegeven dat Krakau, trots de bedingen van het Weenen tractaat, een schuilplaats en steun aan overloopers en vlugtelingen gegeven had, terwijl men verder beweerde dat die stad een broeinest van zamenzweringen tegen de veiligheid van andere staten geworden was. In 1846 werd Krakau voor de derde maal bezet en krachtens een verdrag, den 6den November 1846 te Weenen tusschen Oostenrijk, Pruissen en Rusland gesloten, bij het eerstgenoemde rijk ingelijfd.

„Et la France et l'Angleterre, à cette odieuse spoliation, à cet acte de brigandage inqualifiable, n'opposèrent qu'une lâche indifférence [1])"!

Na de verklaring van Lord Palmerston in het parlement gegeven, had men een mannelijk verzet tegen deze gewelddaad mogen verwachten en de werkeloosheid van Engeland maakt de woorden van d'Haussonville bijna aannemelijk, als hij zegt [2]), „la diplomatie anglaise ne s'est jamais exclusivement mise au service des principes libéraux; elle n'a jamais que par occasion, et dans les limites de son intérêt, secondé les causes généreuses".

---

[1]) Brialmont II. I, pg. 265 „Comptez, après cela, sur la force des traités, sur la bonne foi et la justice des gouvernants. L'intérêt seul, voilà la nymphe Égérie des hommes d'État, quand ce n'est pas la peur".

[2]) II. I, pg. 133. Zie ook denzelfde, Tom. II, pg. 177—185.

Slechts eenmaal, in het tijdvak dat wij behandeld hebben, zien wij Engeland krachtig optreden en handelen. Het was toen in 1840 zijne oorlogsbodems, koopvaardijschepen opbragten en visschersbooten in den grond boorden [1]). Van waar die ongewone krachtsontwikkeling, dat moedbetoon? Het was tegen het kleine, onmagtige koningrijk der Beide-Siciliën, dat gevochten moest worden. Van waar die voortvarende ijver? Engeland had zich tot regter in zijne eigene zaak opgeworpen.

---

[1]) Guizot, Mémoires etc. Tom. V, Ch. 29, pg. 94 „...il n'y a point de si bonne cause que de mauvais arguments et de mauvais procédés ne puissent gâter". pg. 95. „On disait partout qu'il y avait peu de vraie fierté à être si rude envers les faibles".

Eveneens zond Lord Palmerston tien jaar later een vloot van 14 schepen, naar den Pyraeus om de vorderingen van den *Portugeeschen* jood Pacifico te ondersteunen, die voor in zijne woning aangerigte schade 800,000 francs vroeg en zich later met 150 pond sterling tevreden stelde. Intusschen bragt de Engelsche vloot, met 734 kanonnen gewapend, meer dan duizend koopvaardijschepen op, zoodat de Cussy misschien gelijk heeft als hij de zaak van Don Pacifico een voorwendsel noemt „pour arrêter les développements de la marine commerciale de la Grèce".

Zie de Cussy, Phases et causes célèbres du droit maritime des nations. Tom. II, pg. 491 en 520.

Zie ook deze beide gevallen streng gelaakt door Wurm, Selbsthülfe der Staaten in Friedenszeiten, pg. 79, 80 en 81.

TIENDE HOOFDSTUK.

§ 1. *De omwentelingen van* 1848. § 2. *De tusschenkomst van Engeland, Frankrijk en Sardinië ten behoeve van Turkije tegen Rusland.* § 3. *De oorlog van Frankrijk en Sardinië tegen Oostenrijk.*

1848—1859.

§ 1.

De gebeurtenissen die in 1848 en 1849 de rust in bijna geheel Europa geschokt hebben, mogen hier niet geheel met stilzwijgen worden voorbij gegaan, daar zij aanleiding gaven tot de bezetting van Rome door de Franschen en aan Oostenrijk tot een voorwendsel verstrekten hetzelfde te doen in de Legatie's en in het hertogdom Parma.

Wat de Fransche omwenteling betreft, zoo meenen wij dat het „Manifeste aux Puissances" den 4den Maart 1848 door Lamartine, toenmalig Minister van

Buitenlandsche Zaken, uitgevaardigd [1]), van dien aard was, dat eene inmenging der andere Mogendheden in de Fransche aangelegenheden, daardoor zou gewettigd zijn geworden [2]), vermits het manifest de rust van Europa dreigde te verstoren en eenigzins aan de decreten der Nationale Conventie herinnert.

Het volgende uittreksel achten wij voldoende om onze meening te staven: „Les traités de 1815 *n'existent plus en droit* aux yeux de la république française; toutefois, les circonscriptions territoriales de ces traités sont un fait qu'elle admet comme base et comme point de départ dans ses rapports avec les autres nations.

Mais, si les traités de 1815 n'existent plus que comme *fait à modifier* d'un accord commun, et si la république déclare hautement qu'elle a *pour droit et pour mission* d'arriver régulièrement et pacifiquement à ces modifications, le bon sens, la modération, la conscience, la prudence de la république, existent et sont pour l'Europe une meilleure et plus honorable garantie que les lettres de ces traités si souvent violés ou modifiés par elle.

Attachez-vous, monsieur, [3]) à faire comprendre et

---

[1]) Te vinden in: Lamartine, Trois mois au pouvoir, pg. 64—73.

[2]) Verg. Phillimore, II. vol. I. pg. 437.

[3]) Dit manifest werd aan alle diplomatieke agenten der Fransche republiek toegezonden.

admettre de bonne foi cette *émancipation* de la république des traités de 1815, et à montrer que cette franchise n'a rien d'inconciliable avec le repos de l'Europe.

Ainsi, nous le disons hautement, si l'heure de la reconstruction de quelques nationalités opprimées en Europe, ou ailleurs, nous paraissait avoir sonné dans les décrets de la Providence; si la Suisse, notre fidèle alliée depuis François 1er, était contrainte ou menacée dans le mouvement de croissance qu'elle opère chez elle pour prêter une force de plus au faisceau des gouvernements démocratiques; si les Etats indépendants de l'Italie étaient envahis; si l'on imposait des limites ou des obstacles à leurs transformations intérieures; si on leur contestait à main armée le droit de s'allier entre eux pour consolider une patrie italienne, la république française se croirait en droit d'armer elle-même pour protéger ces mouvements légitimes de croissance et de nationalité des peuples." [1])

§ 2.

De ongenoemde schrijver van de „Revue Politique

---

[1]) Maximin Deloche, Du principe des nationalités, pg. 53. „Elle, (la France) qui était, depuis 1789, le réprésentant du dogme de la liberté politique et sociale, est devenue, depuis 1815, le champion du droit des peuples à la recouvrance de leur autonomie." Zie ook pg. 15–18, 67 en v.

de l'Europe en 1825" die den snel toegenomen bloei van het Russische rijk en deze voor Europa dreigende magt zoo schoon heeft beschreven, [1]) is niet minder aan de waarheid getrouw, als hij vervolgt, [2]) „Mais il faut rendre hommage au caractère de l'empereur Alexandre. On ne peut faire un usage plus modéré de la force et d'un pouvoir qui peut tout; . . . . . il est juste de reconnaître qu'il use avec une sagesse, digne d'admiration, d'une toute-puissance dont la plupart des rois ne manqueraient pas d'abuser. C'est le vrai caractère de la magnanimité; mais cette magnanimité est la vertu d'un seul homme, et l'homme a son terme. L'empereur n'est pas l'empire, et c'est l'empire qui menace. Le présent est dans les mains d'Alexandre, mais l'avenir est à ses successeurs . . ."

Het angstig voorgevoel dat uit de laatste woorden duidelijk spreekt, is weldra bewaarheid geworden; het karakter van Nicolaas was heerschzuchtig en overmoedig; de overige vorsten werden behandeld niet als gelijken, maar als ondergeschikten, die Ruslands wil hadden te volgen, op straffe van door zijne overmagt te worden verpletterd.

Zoo als wij reeds gezien hebben ontzag Nicolaas zich niet het koningrijk Polen bij zijn rijk in te

---

[1]) Verg. pg. 116 noot 1, waar wij een paar zinsneden van dit geschrift hebben aangehaald.

[2]) Pg. 43.

lijven en het was hem gelukt een overwegenden invloed op de besluiten van den Divan te verkrijgen; [1]) zijne diplomatieke agenten oefenden een onmiskenbaren dwang uit [2]) op de handelingen der hospodars in de Donau-vorstendommen en de Keizer die zich als beschermer van zijne geloofsgenooten had opgeworpen, was geheel meester van de Zwarte Zee en achtte het een Russisch meer dat door het ontzaggelijk Sebastopol beheerscht werd, van waar hij, zoodra het hem lustte, den Bosporus en Constantinopel bemagtigen kon. [3]).

Wanneer keizer Nicolaas in 1848 zijne plannen had ten uitvoer willen leggen, ze zouden hem bij de algemeene verwarring die er toen in Europa heerschte, waarschijnlijk gelukt zijn, maar zeker was het jaar 1853 al zeer slecht gekozen, daar er toen in Frank-

---

[1]) Zie pg. 133 noot 1, den brief van graaf Nesselrode aan den grootvorst Konstantijn.

[2]) Graaf Nesselrode spreekt dit echter tegen in eene circulaire depeche van 28 April 1855.

[3]) Dat deze verovering voor Rusland, niet moeijelijk was is uiteengezet in den „Voyage du maréchal duc de Raguse," t. II pg. 110—114 en 122—129; en dat zij niet onbelangrijk was mogen de volgende woorden uit het Mémorial de Sainte-Hélène, bewijzen: „J'ai (Napoleon) pu partager l'empire turc avec la Russie, il en a été plus d'une fois question entre nous: Constantinople l'a toujours sauvé. Cette capitale était le grand embarras, la vraie pierre d'achoppement. La Russie la voulait, je ne devais pas l'accorder; c'est une clé trop précieuse; elle vaut à elle seule un empire; celui qui la possédera peut gouverner le monde."

rijk een man op den troon zat, die brandde van verlangen om aan Europa te toonen wat hij vermogt, en die eens voor het hof der pairs had gezegd: „Je représente une cause, celle de l'empire; un principe, celui de la souveraineté du peuple (sic); une défaite, Waterloo." [1]) Het kostte hem weinig moeite om Engeland, dat met bezorgdheid, vooral voor zijne Indische bezittingen [2]), de plannen van Rusland had gade geslagen, over te halen om gezamenlijk met Turkije den oorlog aan Rusland te verklaren.

Reeds in den veldtogt van 1854 waren de wapenen der verbondenen gelukkig en werd de trots van keizer Nicolaas gefnuikt die in het begin van het volgend jaar overleed; zijn opvolger Alexander II zette den oorlog voort, waaraan nu ook de koning van Sardinië deelnam, terwijl Oostenrijk, met het ultimatum van 6 Februarij 1854 aan de Serviërs en Montenegrijnen en door met 100,000 man de Donau-vorstendommen te bezetten, aan

---

[1]) A. Dechamps, Le second empire. (Premier dialogue.) pg. 19. Zie ook pg. 48—53, 60.

[2]) „Je ne discute pas avec quiconque me dit que le maintien de l'empire ottoman n'est pas pour l'Angleterre une question de vie ou de mort." Woorden van Lord Chatham, door Guizot, den 2den Julij 1839, aangehaald. Verg. Emile de Girardin, Solutions de la question d'Orient, pg. 80—90, waar hij ontwikkelt hoe alleen een wezenlijke beschaving van het Turksche rijk, aan deze aangelegenheid op voldoende wijze een einde kan maken.

de zaak der verbondenen veel dienst bewees [1]).

De uitslag van dezen oorlog is bekend; de moed der Russen kon niet beletten dat den 8sten September, de puinhoopen van Sebastopol in handen van den vijand vielen en deze beslissende nederlaag bewoog den keizer van Rusland, de voorstellen aan te hooren die prins Esterhazy den 28sten Dec. aan graaf Nesselrode had gedaan [2]).

Die voorslagen door Rusland aangenomen zijnde kwam het vredescongres den 25sten Febr. 1856 te Parijs bijeen, en parapheerde men in de eerste zitting de vijf punten of preliminairen van den vrede, die reeds den 30sten Maart werd geteekend. Bij dit Tractaat werden de onafhankelijkheid en onschendbaarheid van het Ottomanische rijk gewaarborgd door alle contractanten [3]) en de Porte verklaard te zijn „admise à participer aux avantages du droit public et du concert européens." De Zwarte Zee werd onzijdig en de vaart op de Donau vrij verklaard; aan Rusland werd nog een klein stuk van zijn gebied ontnomen, zoo-

---

[1]) Oostenrijks aandeel in den oorlog is uiteengezet door kol. Catinelli; verg. Dechamps, II. pg. 44 en 45.

[2]) Verg. C. F. Sirtema de Grovestins, La Russie ramenée à l'ordre et l'Europe en 1857, pg. 24, 112—116, 161, 216, 260, 272. Zie ook bij deze en de volgende § den Annuaire des Deux Mondes en het Annual Register van die jaren.

[3]) Behalve de oorlogvoerende Mogendheden, had ook Pruissen twee vertegenwoordigers op het congres.

dat de Donau daar buiten lag en deze strook lands bij de vorstendommen gevoegd die onder de hoogheid van de Porte en den waarborg der mogendheden een geheel onafhankelijk bestuur zouden bekomen [1]).

§ 3.

Sinds de pogingen om Italië van de Oostenrijkers te verlossen, zulk een ongelukkig einde gevonden hadden in den slag van Novara (23 Maart 1849), was er in de betrekking tusschen Piemont en Oostenrijk eene verkoeling blijven bestaan, die slechts een voorwendsel zocht om tot een openlijken oorlog te geraken.

Het was met het oog op eene botsing met Oostenrijk, dat de koning van Sardinië, door aan den Krimoorlog deel te nemen, zich de vriendschap en mogelijke hulp van Frankrijk had willen verzekeren, wanneer hij het oogenblik geschikt zou achten ter verwezenlijking van zijn lievelingsdenkbeeld — de onafhankelijkheid van Italië.

Een voorwendsel tot den oorlog, waaraan Frankrijk zou willen deelnemen, zou niet ligt gevonden

---

[1]) Dit vredestractaat is te vinden o. a. in den Nouveau Portefeuille Politique, N°. 4, 5. pg. 267 en v. Zie art. 7, 8, 11, 15, 20, 21, 22.

zijn, wanneer Oostenrijk zich bepaald had tot de wettige uitoefening van die regten, welke door het Weener congres aan hetzelve waren toegekend. Maar dit was niet het geval — Oostenrijks invloed strekte zich over de hertogdommen Parma, Modena en Toscane uit, terwijl zijne legers de Legatiën bezetten en zijn gezag zelfs te Napels overwegend was. Deze was de reden dat de Italiaansche eenheid zoo ver van hare vervulling was, en die den keizer der Franschen bewoog om gezamenlijk met Sardinië den oorlog aan Oostenrijk te verklaren, wel verzekerd dat, hoe ook de uitslag mogt zijn, daaruit onmiskenbare voordeelen voor Frankrijk zouden voortvloeijen.

De woorden door Napoleon op den 1sten Januarij 1859 bij de ontvangst der vreemde diplomaten, den Oostenrijkschen gezant v. Hübner toegevoegd, herinnerden aan de woorden door zijn' oom tot Lord Whitworth gerigt en die de vredebreuk [1]) onmiddellijk voorafgingen; geen wonder dat ook nu allerwege de vrees voor den oorlog verlevendigd werd, en de Moniteur, het officieel orgaan van het Fransche Gouvernement was niet in staat haar weg te nemen, schoon hij verklaarde dat de regering zich verpligt zag mede te deelen dat er niets was, dat die bezorgdheid kon wettigen.

Intusschen werd er door de Sardinische Regering

---

[1]) De vrede te Amiens gesloten, werd in 1803 verbroken.

een uitvoerige regtvaardiging van haar gedrag aan al hare diplomatische agenten gezonden en dit stuk, door graaf Cavour opgesteld, toont hoe de Oostenrijkers zich langzamerhand in Italië hadden uitgebreid, en de tractaten herhaaldelijk schendende, eene stelling weten in te nemen, onbestaanbaar met de rust en veiligheid van Sardinië [1]).

Intusschen had keizer Napoleon bij de opening der kamers, den 7den Febr. 1859 gezegd, „La paix, je l'espère, ne sera point troublée. Reprenez donc avec calme le cours habituel de vos travaux." Maar het geruststellende woord miste zijne werking, door hetgeen voorafgegaan was: „si l'on me demandait quel intérêt la France avait dans ces contrées lointaines qu'arrose le Danube, je répondrais que l'intérêt de la France est partout où il y a une cause juste et civilisatrice à faire prévaloir. Dans cet état de choses, il n'y avait rien d'extraordinaire que la France se rapprochât davantage du Piémont, qui avait été si dévoué pendant la guerre, si fidèle à notre politique pendant la paix."

Wat men voorzien had — gebeurde. De oorlog werd reeds den 3den Mei verklaard en in eene pro-

---

[1]) In een goed geschreven memorandum werden al de grieven van Sardinië tegen Oostenrijk nogmaals helder uiteengezet, tot inlichting van Engeland, dat eene gespecificeerde opgave verzocht had.

Verg. Annual Register, vol. 101. A°. 1859. pg. 199 en v.

clamatie aan het Fransche volk zegt de keizer o. a. „l'Autriche a amené les choses à cette extrémité qu'il faut qu'elle domine jusqu'aux Alpes, ou que l'Italie soit libre jusqu'à l'Adriatique." Van het doel des oorlogs wordt daar gezegd „wij gaan *geen veroveringen* maken, nous allons rendre l'Italie à elle-même."

Nog geen vier weken waren verloopen, sinds Napoleon te Genua geland was, of reeds hield hij met Victor Emmanuel zijn intogt in Milaan van waar hij eene proclamatie tot de Italianen rigtte, welke tevens Europa moest gerust stellen omtrent zijne politieke bedoelingen [1]). Hij zeide dan ook: „Vos ennemis, qui sont les miens, ont tenté de diminuer la sympathie universelle, qu'il y avait en Europe pour votre cause en faisant croire que je ne faisais la guerre que par ambition personnelle ou pour agrandir le territoire de la France. S'il y a des hommes qui ne comprennent pas leur époque, je ne suis pas du nombre."

De wapenstilstand, de zamenkomst der beide keizers en de voorwaarden waarop zij te Villafranca den vrede sloten, die tot preliminairen voor het congres van Zurich zouden strekken, dat alles kunnen wij met

---

[1]) Het was voornamelijk Duitschland, dat aan den keizer eerzuchtige bedoelingen toeschreef en hem verdacht van naar uitbreiding van grondgebied te streven. Zie daarentegen Wilhelm Beseler, Das deutsche Interesse in der italienischen Frage pg. 39 en v.

stilzwijgen voorbij gaan en wij halen liever de laatste woorden aan van Napoleon's antwoord op de gelukwenschen door de hooge staatslighamen, den 19den Julij hem aangeboden: „ . . . . . la paix que je viens de conclure sera féconde en heureux résultats; *l'avenir les révèlera* chaque jour davantage, pour le bonheur de l'Italie, *l'influence de la France*, le repos de l'Europe."

Waarin die gelukkige uitkomsten voor Frankrijk hebben bestaan, weet een ieder; het tractaat toch den 24sten Maart 1860 te Turin geteekend gaf aan Frankrijk, dat herhaaldelijk verklaard had niets voor zich te begeeren, het hertogdom Savoye en het arrondissement Nizza, waardoor de weg naar Lyon en naar het hart van Frankrijk, niet meer voor den vijand uit het oosten openlag, en de tractaten van 1815, welke dien toestand in het leven geroepen hadden, *althans in een punt* [1]), gewijzigd en verbeterd waren.

---

[1]) Algemeen en onrustbarend is in Frankrijk de afkeer van de tractaten van 1815. Zie bijv. Billot, Lettres Franques à Napoléon III, pg. 14 „les traités de 1815 ont été infames..... Les traités de 1815 sont une page de honte....." Men vergelijke ook Maximin Deloche II. pg. 82 en denke aan de beroemde woorden van Thiers, „si la France devait subir les traités de 1815, les respecter même, c'était *en les détestant*."

BESLUIT.

Wij zetten ons onderzoek naar de handelwijze der groote mogendheden tegenover de kleine, niet verder voort; hetgeen in de laatste jaren gebeurd is ligt nog niet ver genoeg achter ons, om met juistheid en kalmte te kunnen beoordeeld worden en het behandelde zal trouwens voldoende zijn om aan te toonen, hoe langzamerhand de onderscheiding tusschen mogendheden van den eersten en tweeden of derden rang is ontstaan.

Dat de houding der grootere Staten niet geruststellend is, en dat de toestand der kleinere, met het mishandeld Denemarken voor oogen, zeer zorgelijk mag genoemd worden, is duidelijk; de vrees voor het behoud van onze tegenwoordige plaats in het Europesche statenstelsel, is door het gebeurde

in de laatste vier jaren eer toe- dan afgenomen en zal niet wijken, zoolang men schermt met het beginsel der nationaliteiten [1]) en der natuurlijke grenzen [2]) op congressen [3]) waar doorgaans het regt wordt geschonden en de tractaten verkracht.

En wat het gevaar nog dreigender maakt, is, dat

---

[1]) Dechamps II. pg. 61, laat een staatsman zeggen, dat als wij aan den vrede zullen kunnen gelooven, „il ne faut pas que l'Empereur persiste à tenir haut levé le principe des nationalités, etc." Deloche II. p. 34, 132 en 162.

[2]) A. Le Masson, Les limites de la France (1853) pg. 208: „il faut que la France acquière tout ce qui lui appartient par droit de nature et par condition d'existence, et qu'elle achève l'oeuvre commencée par Hugues Capet et poursuivie depuis huit siècles et demi; il faut que tout le pays entre l'Océan et la Méditerranée, les Alpes, les Pyrénées et *le Rhin*, soit enfin la France comme il a été autrefois la Gaule." pg. 209 „Les *limites naturelles* et surtout la ligne du Rhin, voilà la question vitale pour la France." pg. 194 „Ce n'est pas la volonté des masses qu'il faut consulter, mais leur intérêt, dont la connaissance leur échappe presque toujours." Vergelijk hierbij: Les limites de la Belgique, een wederlegging van het vorig geschrift en waarin men ons waarschuwt niet te veel te vertrouwen op de geruststellende berigten van den officiëlen Moniteur. Zie o. a. pg. 10—13. Zie ook La Belgique et le Mariage autrichien pg. 21 en 22, en de refutatie op pg. 53, 54.

[3]) Archives diplomatiques, Mars 1861, pg. 456, 457; brief van Lord Russell aan Cowley (24 Dec. 1860). „Cette suggestion c'est qu'une nouvelle espèce de *Sainte-Alliance* serait formée; *qu'un Aréopage déciderait sur toutes les questions européennes.* Mais les États faibles *deviendraient victimes des États plus forts*, et, *sous le nom* de Suisse, d'Espagne, d'Italie, de Hollande ou de Belgique, ils ne seraient plus que de simples *dépendances d'un ou deux grands États.*"

men overal en niet het minst onder ons volk, zoo velen vindt die tot de onverschilligen behooren, een partij waartegen de geniale von Gentz [1]) reeds in 1806 te velde trok en wie hij de volgende meest ontmoedigende en lijdelijke berusting in zoogenaamde *faits accomplis* in den mond legt: „Da nun einmal, so lautet es heute, durch ein nicht zu überwältigendes Verhängniss, Europa in die Lage gekommen, dasz von seiner alten politischen Verfassung kaum noch einzelne Bruchstücke bestehen, so verlohne es sich wohl nicht mehr der Mühe, um diese viel zu handeln oder zu kämpfen. Die Erfahrung habe nun zum Ueberflusz gelehrt, dass jeder Versuch, dem Verderben zu steuern, die entgegengesetzte Wirkung hervorbringe; wenn die Uebermacht eine gewisse Höhe erreichte, sey der Widerstand Unsinn zu nennen; in solchem Falle gebiete die Weisheit, auf möglichst gute Bedingungen zu kapituliren, und, statt alles in die Schanze zu schlagen, lieber durch frühzeitige Selbstentwaffnung, durch ein gefälliges Betragen gegen den Sieger, durch zuvorkommende Bewerbung um seine Gunst, so viel, als sich retten läszt, zu retten." [2])

---

[1]) von Gentz, Fragmente aus der neusten Geschichte des Politischen Gleichgewichts in Europa. (1806) Voorrede pg. XXIII—XXIV. Heeren zegt van dit werk: „Leider nur Fragmente, mit Tacitus Feder geschrieben" (Heeren II. II, 272).

[2]) Wij willen dit stuk niet vertalen, waarvan von Gentz zelf

Het is moeijelijk zulk een systeem met goede gronden te bestrijden, daar men op een geheel ander standpunt staat dan de tegenpartij. Dat er voor ieder Nederlander, hij zij rijk of arm, aanzienlijk of in nederigen werkkring geplaatst, buiten de gewone behoeften des levens, nog andere van edeleren en hoogeren aard bestaan, — dat onder deze de nationale eer, een geachte en geëerde naam, een onafhankelijk staatsbestuur, een bepaald en onbetwist aandeel in de handelingen die het belang van het geheele statenstelsel betreffen, een eerste en voorname plaats innemen — kan men daarvoor een wettig *bewijs* bijbrengen? Neen! dat zijn *waarheden* die aanstonds [1]) als van zelf moeten erkend en gevoeld worden, maar die men hem, die er stomp voor geworden is, onmogelijk kan opdringen.

De eenige argumenten, waarmede men hen nog aangrijpen en verontrusten kan, zijn dezulke, die met hunne zelfzuchtige berekeningen in verband staan; men toone uit de geschiedenis van vroeger en later tijd aan, dat de overmoed der overwinnaars zich nooit vergenoegd heeft met den regeringsvorm te

---

getuigde „Diese Vorrede ist in Hinsicht auf Kraft, Fülle und Schönheit des Stils unstreitig das beste gröszere Stück, das ich je für's Publikum geschrieben habe." Zie zijne „Tagebücher." Mit Vor- und Nachwort von Varnhagen von Ense pg. 54.

[1]) Madame de Sévigné heeft ergens gezegd „il y a des vérités qu'il faut sentir *d'abord*, ou on ne les sentira jamais."

veranderen, met de wetten, vrijheden en staatsinstellingen te rooven, maar dat zij steeds daarenboven ook met schendende hand de zeden en gewoonten, de beschaving en de taal hebben aangerand, om eindelijk met het vernietigd volksbestaan, aan het eigendom zelf en de persoonlijke veiligheid den bodem in te slaan.

Men spreke niet van de grootere ellende der behoeftigen, van den ondergang aller openbare instellingen, van de verlamming der industrie, van den stilstand van handel en verkeer met het buitenland, van de wegsmeltende kapitalen of van het verloren krediet — noch van al dien jammer die het gevolg zou zijn eener vreemde overheersching — want men zou niet begrepen worden door zulke flaauwhartigen, die eene bestrijding hunner meening niet waard zijn, [1]) waar er nog welmeenende, maar kortzigtige en al te angstvallige vaderlanders gevonden worden, die te goeder trouw gelooven, dat verzet tegen een toekomstig geweld eene dwaasheid zou zijn, daar de kans op goeden uitslag buiten den kring der mogelijkheden ligt; die in ernst meenen,

---

[1]) Brialmont II. Tom. III, pg. 403 „Ceux qui sentent battre leur coeur au seul nom de la patrie, qui vivent de sa gloire et qui meurent de sa honte; les vrais citoyens, qui ne conçoivent pas de plus grand malheur ni de pire humiliation que d'appartenir à une puissance étrangère, ne se laisseront pas égarer par de semblables discours."

dat ons land zijn tegenwoordig bestaan uitsluitend nog te danken heeft aan de omstandigheid dat de eene mogendheid ons aan de andere niet gunt.

Hen die gelooven dat wij ons niet zouden kunnen verdedigen met hoop op goeden uitslag, als wij door een magtiger vijand werden aangegrepen, verwijzen wij naar het werk van een deskundige [1]), op wien ons land teregt zich beroemt, en zij zullen klaarblijkelijk zien aangetoond hoe zij dwalen, wanneer zij ons land en zijne krachten zoo gering schatten. [2])

---

[1]) Zie Gen. Knoop, Krijgs- en Geschiedkundige geschriften, Deel II, De verdediging van Nederland in 1672 en 1673. „De vergelijking van de weinige uitgestrektheid van ons land, en van den geringen omvang onzer strijdkrachten, met de talrijke legers van onze magtige naburen, doet somtijds het valsche denkbeeld ontstaan van onze zwakheid en weêrloosheid; van onzen wissen ondergang als natie, bij eenen oorlog met een dier naburen. Dit jammerlijke dwaalbegrip kan alleen uitgedelgd worden, wanneer wij onze wezenlijke kracht leeren kennen, door te zien, hoe bij vroegere oorlogen ons vaderland het hoofd heeft geboden aan Europa's magtigste vorsten. De sterkte van een land hangt minder af van de uitgestrektheid van zijn grondgebied, van de talrijkheid zijner bevolking en van de grootte zijner legers en vloten, als wel van de natuurlijke gesteldheid van den grond, van den geest des volks, van de bekwaamheid der regeerders."

Zie ook van denzelfde II. Deel III Seneffe (1674).

Verg. ook Johan Meerman: De burgerlijke vrijheid enz. (1793) pg. 18. „Voor een waarborg, dat wij zoo ligt geen wingewest van een ander Rijk zullen worden, hebben wij ... het water, den Bataafschen heldenmoed, de balans van Europa, de jalousie der Mogendheden en de Geschiedenis van zoo veel eeuwen als de Republiek bestaat."

[2]) De Ficquelmont II. I pg. 67: „La Hollande seule ne serait qu'une puissance de troisième ordre, si ses possessions coloniales ne

Intusschen zullen wij de eersten zijn, om toe te geven, dat zoo lang de nationale eer het eenigermate gedoogt, de strijd moet worden vermeden en wij gelooven dat eene zorgvuldige inachtneming van de regelen van het volkenregt, een van de beste middelen mag geacht worden, die aan Nederland en in het algemeen aan de mogendheden van den zoogenaamden tweeden en derden rang den voortduur van haar onafhankelijk bestaan kan waarborgen. [1])

Het is in de eerste plaats, eene stipte onzijdigheid die ons voor een val kan behoeden; daarom moeten wij zelfs den schijn vermijden van aan den leiband eener grootere mogendheid te loopen en eerst langzamerhand met meer kracht en waardigheid optreden en medespreken [2]). Wij moeten verder ons

---

lui donnaient pas dans le monde l'importance d'une puissance de *premier* ordre."

Zie ook het 1ste Deel van Hardenberg's Mémoires, pg. 271 en 378.

[1]) G. G. Vreede: Oratio de juris publici et gentium praeceptis, a liberae Europae civitatibus adversus vim ac dolum potentiorum fortiter tuendis (22 Maart 1861). pg. 15 „Igitur, A. A., cuique populo, quippe Personae Juris Gentium, sua jura sarta tecta maneant, suus cuique constet honos; nulli, neque singulis neque Areopago, concedatur ut imbecilliorem possit opprimere, utque adeo inter dispares licet opes, par sit omnium securitas. Ipsi invigilent populi, ne exteri quocumque demum colore, domesticis negotiis sese immisceant, nedum ullam particulam territorio civitatis decerpant. In tempore obstandum, ne unam atque alteram vicinarum regionum potentior hostis, *limitum naturalium* aut aliis commentis usus, absorbeat..."

[2]) Sirtema van Grovestins: L'avenir du royaume des Pays-Bas,

zooveel mogelijk aansluiten bij kleinere mogendheden, met ons gelijk in magt en daarentegen tot het uiterst vermijden, verbonden met grootere aan te gaan [1]), daar wij deze niet kunnen dwingen zich aan het verdrag te houden en zij dit wel vermogende, de voordeelen alle voor haar, de nadeelen alle voor ons komen. Bovenal behooren wij intusschen aan den volksgeest eene goede rigting te geven, den nationalen zin levendig te houden, liefde aan te kweeken voor het huis van Oranje, voor het land, voor de taal. [2]) En wanneer het trots al deze voorzorgen toch tot een oorlog mogt komen, dan zal de geschiedenis met een nieuw voorbeeld de waarheid van Mirabeau's woorden [3]) bevestigen: „pour être libre, il ne faut que le vouloir fortement — un peuple ne fut jamais conquis malgré lui"; wanneer wij intusschen niet verzuimd hebben [4]) de vloot te

---

pg. 6 „Je sais que dans le système actuel de la politique européenne il faut être puissant avant tout pour avoir voix au chapitre...."

[1]) Dit werd reeds begrepen door den Zweedschen staatsman Oxenstjerna, die gewoon was te zeggen: „Il n'y a jamais de sureté à s'associer avec quelqu'un de plus puissant que soi."

[2]) J. G. Fichte: Reden an die deutsche Nation, pg. 196. „Was dieselbe Sprache redet, das ist mit einer Menge von unsichtbaren Banden an einander geknüpft." Zie ook pg. 203, 206.

[3]) Vergelijk Brialmont II. Tom. III pg. 401.

[4]) Brialmont II. Tom. I pg. 261: „Les annales de toutes les nations montrent combien sont éphémères les droits qui n'ont pas la force pour appui, combien sont chimériques les garanties qui reposent

verdriedubbelen, de tuighuizen en voorraadschuren te vullen, het leger en meer bijzonder de schutterij [1]) te versterken en te oefenen, niet om veroveringen te maken, maar opdat onze vriendschap sterker begeerd en onze vijandschap meer geducht worde.

---

uniquement sur la bonne foi des souverains et des peuples. Tant qu'on verra se produire des faits tels que le partage de la Pologne, l'incorporation de Cracovie et le massacre des Galliciens, les petits États n'auront aucune sécurité. L'intérêt, l'intérêt seul, voilà quel fut et quel sera toujours le mobile de la politique. Malheur au peuple qui regarde comme une protection suffisante l'amitié ou les sentiments généreux des autres peuples! Son illusion sera de courte durée; une ruine, prompte, infaillible l'avertira, mais trop tard, des funestes effets de sa crédulité. Ce n'est point une exagération, c'est de l'histoire."

Zie ook denzelfde II. Tom. III pg. 403. „Livrés tout entiers aux soins inquiets de leur existence, quoique désirant la paix et faisant des voeux pour qu'elle dure longtemps, ils (les vrais citoyens) se conduiront de manière à faire supposer qu'ils comptent plus encore sur eux-mêmes, que sur l'amitié des nations voisines! La sécurité est sans doute une fort belle chose, mais la prévoyance vaut mieux."

[1]) Verg. C. J. Sickesz: De schutterijen in Nederland, pg. 263—265.

STELLINGEN.

I.

Non facio cum Vangerow, legem Unicam Cod. de Sententiis tantum loqui de damno et interesse ex contractu.

II.

Actio negatoria tantum differt quoad formam ab actione confessoria.

III.

Bij het faillissement der vennootschap concurreren de schuldeischers van ieder der vennooten in het bijzonder, niet met de schuldeischers van de vennootschap.

IV.

Door de woorden „innerlijke waarde der wet," in art. 11 A. B. wordt gedoeld op de materiële grondwettigheid.

V.

Die zich op de gewoonte beroept moet haar bestaan bewijzen.

VI.

Een slaaf in Nederland gekomen is vrij en blijft zulks als hij in de kolonie is teruggekeerd.

VII.

Die te goeder trouw iets aangenomen heeft dat hem niet verschuldigd was, behoeft de vruchten niet terug te geven.

VIII.

De uitlegging door de Pinto (Handl. t. h. B. W. § 422) aan art. 716 B. W. gegeven, is met den duidelijken zin der woorden van dat artikel in strijd.

IX.

Het is niet wenschelijk de consuls met de werkzaamheden der diplomatieke agenten te belasten.

X.

Teregt schreef Metternich (20 April 1841): „Un Etat qui se place sous la garantie d'un autre Etat, perd la fleur de son indépendance."

XI.

De bepaling van art. 323 C. P. is onredelijk.

XII.

Medepligtigen aan zelfmoord, moeten niet gestraft worden.

XIII.

Met regt zegt Say: „la guerre coûte plus que ses frais, elle coûte ce qu'elle empêche de gagner."

XIV.

De belasting op de koffij is af te keuren.

XV.

Teregt zegt de Bosch Kemper (Geschiedk. onderzoek naar de armoede in ons vaderland, pg. 257): „Intusschen heeft de regtmatigheid van de veroor-

deeling der gesloten gilden te veel over het hoofd doen zien twee inrigtingen, die met het gildewezen te zamen hingen, maar daaraan niet zoo onafscheidelijk verbonden waren, dat zij niet gewijzigd konden hersteld worden. Wij bedoelen vooreerst de vereenigingen tot ondersteuning van verarmde gildebroeders en ten andere de betere opleiding, die men kreeg bij het leeren van een ambacht."

R. G. PHILIPSON.

OVER DEN VOLKENREGTELIJKEN REGEL:

„SCHIP IS TERRITOIR."